

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

glasilo
ZATVORENIK

Godina XXIX. - siječanj/veljača/ožujak 2018.

BROJ

274

Pretean ukras!

TAKOZVANI „DOKUMENT DIJALOGA“

Vrijeme baš tako ho e. Pisati pred Boži , sad pred Uskrs, a teme koje se name u nisu nimalo predlagdanske. Pitam se, ho e li do i doba kad neugodnoj kritici ne e biti mjesta bar u predlagdanskom ozra ju?

Jedva je protekao dan kad je održan skup protiv ratifikacije Istanbulske konvencije, a ve neki misle kako e ignoriranjem te teme sve pasti u zaborav. A valja se upitati, je li sama Konvencija bila razlog onako brojnom prosvjedu? Mogla bi stranka na vlasti biti mirna, da na nekim transparentima nije jasno stajala rije IZDAJA! Izdaja uvijek sa sobom nosi najprije tugu i ljutnju, ali nužno prerasta u gnušanje i prijezir! Upravo sam tako doživio taj skup, na kojem su ve inom sudjelovali oni koji su stranci na vlasti godinama davali potporu, ujedno joj praštaju i za sve ono što je loše inila, ali je sada prekipjelo: ljudi su iznevjereni u onome što je zadnje uporište ili polazna to ka - kršanski svjetonazor, hrvatska tradicija, naše hrvatsko dostojanstvo, zadnja „utvrda“ za koju je ve ina prosvjednika davala glas!

Teško e se stranka na vlasti oslobođiti ovog vala negativnih emocija koji je zavaljala protiv sebe, ne samo me u bira ima, nego i me u vlastitim istaknutim lanovima. Premijerov pokušaj da omalovaži sve one koji su Konvenciju „itali bez razumijevanja“ ovoga puta nije uspio, jer je on uzalud zaigrao na kartu „malogradanskog razuma“, prema kojemu bi ugla en stil i primamljivo pozterstvo prikrilo bit i sadržaj.

No, tomu je došao kraj, jer je vidljivo da se izdaja više ne nagra uje oprostom i tolerancijom! Istanbulska konvencija je samo kraj serije uvreda koje smo otrpjeli u posljednje vrijeme: nagriza se naš suverenitet, drugi nam preuzimaju upravljanje jednim dijelom prora una, obilato se financiraju tzv. nevladine udruge koje samo blate Hrvatsku, a svega nekoliko dana ranije tzv. Vije e za suo avanje s prošloš u je nakon godinu mudrovanja donijelo „senzacionalnu vijest“ da je zvijezda petokraka op eprihvataljiv simbol ma gdje ona bila, a da su rije i „Za dom spremni“ kažnjivo djelo svagdje osim - na groblju.

„Dokument dijaloga“, kako su taj papir nazvale te tobože naše i tobože mudre glave, bio je sve samo ne dijalog, a unio je ve u konfuziju i podjele od onih koje su postojale prije osnivanja toga tijela. Ne uveno je poniženje koje nam pokušava podmetnuti politi ki, moralno i povjesno nedou eni Zvonko Kusi , pa je jedino ohrabrenje to što postoji nada da se zaklju ci što proizlaze iz ovog „dokumenta“ nikad ne e primjeniti, a ja se nadam da e do i vrijeme kad e na odgovornost biti pozvani svi oni koji su skrivili ovu sramotu. Usprkos svemu, mišljenja sam i radujem se vremenu koje je pred nama, jer badava su i profesionalni glasnogovornici ili zamjenski lažovi, budu i da e suvremeni hrvatski ovjek ubudu e biti puno oprezniji, i da ne e nasjedati na verbalne klopke i reklamne spotove, vode i se isklju ivo sadržajem i istinom, upravo onako kako je raskrinkao Istanbulsku konvenciju.

Zato, dragi moji supatnici, prijatelji, politi ki zatvorenici ma gdje bili, želim vam svima sretan Uskrs te se nadam vi enju u što ve em broju na Udbini, za naš dan 30. travnja 2018. Tamo emo obnoviti svoje zajedništvo i pokazati kako mu eništvo i patnja mogu najkvalitetnije povezivati ljudi!

Slika na naslovnoj stranici:
Rembrandt: Uzašaće

Mr. sc. Marko GRUBIŠI , predsjednik
Hrvatskog društva politi kih zatvorenika

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Andelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemil

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz.podruzница.zagreb@zg.ht.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja pretplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: Europa 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

За sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

HRVATI I ISTANBULSKA KONVENCIJA

Silna polarizacija hrvatske javnosti u povodu Plenkovićeve najave da će vlada bez otezaanja pokrenuti postupak potvrde Istanbulske konvencije, i impresivne demonstracije održane u središtu Zagreba 24. ožujka, vjerojatno su izazvale nedoumice kod mnogih promatrača hrvatske političke stvarnosti. Jedni su očekivali puno otvorenije i puno glasnije istupanje katoličke hijerarhije, druge je začudilo oklijevanje pravoslavnih crkava i židovske zajednice, a treće je osobito iznenadila neodlučnost predstavnika Islamske vjerske zajednice koji su se našli u projeku između vlastitih vjerskih i svjetonazorskih pogleda, i činjenice da su tu konvenciju bez ikakva krzmanja davno potvrstile Bosna i Hercegovina te Turska koja, dakako, nema nikakvih formalnih vjerskih ingerencija nad muslimanima u Hrvatskoj i u BiH, ali na njih i dalje vrši snažan psihološki utjecaj.

Ima pokušaja da se uzavrela atmosfera objasniti unutarnjim nezadovoljstvom u Hrvatskoj demokratskoj zajednici te da se čitavu *protukonvencijskom pokretu* dade protuplenkovićevsko značenje, ali je to očito pretjerano: čak i kad bi ono što se unutar HDZ-a nudi kao alternativa Plenkoviću imalo potencijal koji dosad nije bio vidljiv, povijest te stranke poznaće dvorske spletke i dvorske državne udare, ali ne zna za *revoluciju odozdo*: prosječan član Hrvatske demokratske zajednice jedva se može nazvati pripadnikom monoteističke religije, budući da pored Svetogog poznaće i priznaje Jedva Malo Manje Svetogog u Liku Našeg Predsjednika, Izabranika i Pomazanika, pa se ovomu potonjemu čak i više klanja, više od Njega strepi i Njegovo Sveti Ime češće u nevolji zaziva.

Drugim riječima, aktualna je rasprava, prema mome mišljenju, manje političke (ili stranačko-političke), a više doista svjetonazorske naravi. Ona je zasad nejasni i daleki odjek sličnih europskih, pa i svjetskih ideoloških previranja koje čovječanstvo ciklički proživljava u posljednja tri stoljeća. To objašnjava zašto je ovaj narod i u posljednjim desetljećima bio kadar šutke otrpjeti mnoge teške udarce, a dignuo se je na noge zbog rodne ideologije, pa je zbog svih tih okolnosti hrvatska rasprava o Istanbulskoj konvenciji postala više *katolička stvar* nego što je to bio, primjerice, ne tako davni referendum o ustavnoj definiciji braka iza kojega su zdušno bile stale praktično sve vjerske zajednice u Hrvatskoj.

Taj referendum, održan 1. prosinca 2013., uspio je, dakako, i zbog toga što su mu potporu pružale brojne političke stranke, na čelu s najvećom, Hrvatskom demokratskom zajednicom. Zato, kad se sve to uzme u obzir, referendumski rezultati i nisu bili tako sjajni kao što su trebali biti, i kao što ih se je kasnije s nekih strana pokušavalo prikazati (pa se to pokušava i danas): na referendum je izišlo oko 1.437.000 građana s pravom glasa, od čega su dvije trećine, oko 947.000 ljudi, glasovale za ustavnu definiciju braka kao životne zajednice muškarca i žene. Da su protivnici bili malko manje impresionirani, rezultat je, dakle, lako mogao biti puno nepovoljniji.

Uza sve to, najnoviju raspravu o Istanbulskoj konvenciji valja promatrati i u svjetlu činjenice da je ta ista hrvatska javnost svojedobno ne trepnuvši progutala zlosretnu rodnu ideologiju u nekim dokumentima koje je donijela još Račanova vlada, a osobito u Sanaderovu (dakle: HDZ-ovu) Zakonu o suzbijanju diskriminacije iz 2008. godine, koji već u prvome članku prijeći, između ostalog, i diskriminaciju zasnovanu na „rodnom identitetu“. Činjenica da je sada odbila šutke pasti, pokazuje da se prilike mijenjaju: ono što je još prije deset godina bilo *politički ne-korektno*, danas postaje prihvatljivo. To znači da se naziru nove ideoleske bitke i nova kulturna borba, po frontama koje tako neodoljivo podsjećaju na davnašnje, ali će, nema sumnje, imati novu kvalitetu, dajući nam tako da živimo u zanimljivim vremenima.

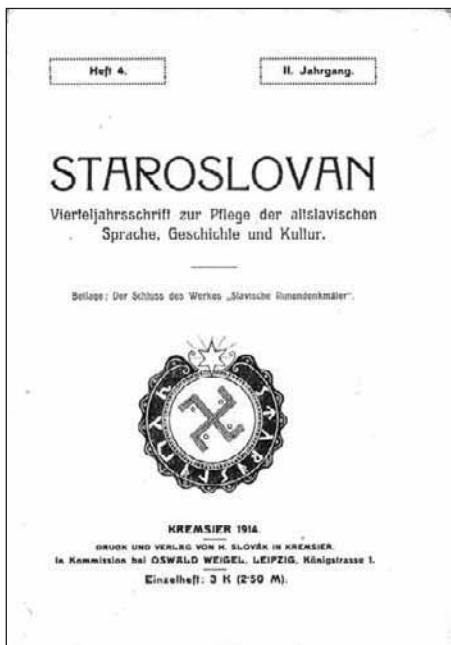
Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

POVJERENSTVO ZA ULARE I OKOVE	2
<i>dr. sc. Tomislav JONJIĆ</i>	
IZ HADEZEVSKE PERSPEKTIVE.....	4
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
LAŽ, SVE JE BILA LAŽ, ILI: KRATKA POVIJEST KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE	6
<i>Egon KRALJEVIĆ</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (36.)	14
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	14
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ SOJČIĆ</i>	
KUŠNJE STAROSTI.....	16
<i>prim.mr.sci. Tereza Salajpal</i>	
ELABORAT MOSTARSKE UDB-e O „NARODNIM NEPRIJATELJIMA“ U MOSTARSKOJ REGIJI U LIPNU 1965. GODINE	18
<i>E. L.</i>	
NAPUTAK O ANGAŽIRANJU SURADNIKA.....	23
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
STRADANJE ŽUMBERAČKOG SELA GORNJA VAS U DRUGOME SVJETSKOM RATU	34
<i>Josip ŠINTIĆ, prof.</i>	
JOŠ O RATNIM I PORATNIM GROBIŠTIMA	40
<i>Mato LUKAČEVIĆ</i>	
STRADANJE IVANA SALAČA I TRIDESETPETERICE SUPATNIKA IZ SELA MARADIKA U ISTOČNOM SRIJEMU 1944.....	42
<i>Maja RUNJE</i>	
POVIJEST HRVATSKE POLITIČKE EMIGRACIJE.....	45
<i>Leo MARIĆ</i>	
IN DIESER AUSGABE	51
IN THIS ISSUE	52

POVJERENSTVO ZA ULARE I OKOVE

Kad je prije nešto više od godinu dana ministar Božinović – svojedobno perspektivno *civilno lice na službi u JNA i u pridruženim joj službama* – uspješno obavio partijsku zadaću koju su smislili kolega Vladimir Šeks i njegov hrabri borac za oslobođenje Hrvatske Andrej Plenković, pa je osnovano Vijeće za su-

očavanje s posljedicama nedemokratskih režima, na istome sam se ovom mjestu narugao članovima toga čudnovatog tijela i predvidio da će se plodovi njihova rada ogledati u ograničavanju prostora slobode i u spašavanju obraza jugoslavenstva, Jugoslavije i komunizma („Povjerenstvo za prikrivanje političkoga kukavičluka, ili nešto još gore?“, *Politički zatvorenik*, br. 270, siječanj–veljača–ožujak 2018., str. 6.-7.) Nije za taj zaključak trebalo puno pameti: nisu kolega Šeks (inače, da travestija bude drastičnija, odnedavno – kako i pristoji – visoki dužnosnik Počasnoga bleiburškoga voda!), a s njim Plenković i s njim Božinović okupljali stručnjake da ovi donesu ozbiljan, znanstveno dokaziv i etički fundiran nepristrani sud o teškim povijesnim traumama, nego su – posve logično – okupili svitu koja će odgovoriti vladnim političkim potrebama.

Bizantsku lukavost koja je pritom došla do izražaja, ne valja previdjeti: okupljeni su *tipusi* iz različitih institucija, od Jugoslovenske akademije do Matice hr-

Piše:

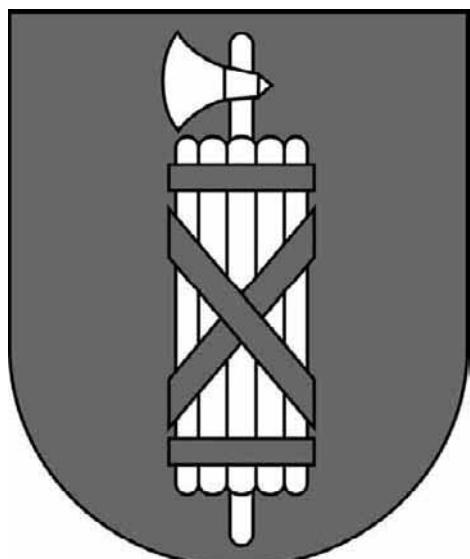
dr. sc. Tomislav JONJIĆ

vatske i od raznih fakulteta do raznorodnih znanstveno-stručnih ustanova (pa je šteta što nije uzeta u obzir i spolna ravnopravnost, pa i *rodna perspektiva*, kao i u tome da je formalno zaobiđeno društvo za uzgoj golubova pismonoša, jer je i ono moglo dati svoj ravnopravni doprinos), sve s ciljem da se stvori dojam kako iza tih pojedinaca stoje i te institucije, pa njihove misli – ako to nije pretenciozno nazvati mislima – predstavljaju stajalište njihovih mnogoglavih zaposlenika koji su u zajedničkome umnome i tjelesnom naporu, u impresivnim stvaralačkim grčevima, u jednom trenutku božanskog nadahnuća koje se je, matoševski kazano, provalilo kao zreli čir, iznjedrili ljude koje će uljem pomazati i lovom ovjenčati nitko manji od moralnoga i intelektualnog autoriteta u zanosnome liku – Davora Božinovića, hvala mu budi i slava!).

Reklo bi se da varka ipak uspjela nije, i da ni posljednja piljarica ne zagrebačkom Dolcu ne pomišlja kako iza tih pojedinaca stoje i te ustanove, jer se one tim povodom i s tom svrhom, dakako, nikad nisu ni sastale. A ni izbirače oko kolege Šeksa niti većinu pripadnika izabraničke svite nije brinulo onda, a ne brine ih ni danas, koji su dalekosežni plodovi njihova rada – koji je bio tako intenzivan da se zapravo nisu ni sastajali, osim za potrebe nekolikokratnoga zajedničkog fotografiranja, koje i po tome, a ne samo po intelektualnoj razini tih umiljatih druženja pod šeširom vlasti, podsjeća na osnovnoškolske izlete – pa su dirljiva, da se poslužim eufemizmom, njihova naknadna tumačenja i objašnjenja koja će, kako to obično biva (i kako se to pod dojmom primjereno sniženih jasala obično zaboravlja), i sama jednom biti predmetom historiografske i političke ocjene. Da sam na tome mjestu, ja bih se i toga bojao (pa je onda jasno da na tome mjestu nisam, niti sam mogao biti).

Kao što znamo, u formalnom je smislu glavna ulaznica u taj pomazanički krug

bila jednostavna: isključen je bio svatko za koga bi se moglo pokazati da je bilo kada, i u snu, u odnosu na tvorevinu *domaćih izdajica* iz 1941.-1945. kazao ono što je 1946. kazao zagrebački nadbiskup i hrvatski metropolit Alojzije Stepinac („*Hrvatski se narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svog naroda koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!*“) i što je na nešto drugačiji i uvijeniji način u veljači 1990., na Prvome općem saboru Hrvatske demokratske zajednice, kazao Franjo Tuđman, govoreći ne samo o fašističkim i drugim zločinima, nego i o težnjama tog naroda za vlastitom državom. Takav grijeh

Grb švicarskoga kantona St. Gallen i podrijetlom i izgledom neodljivo podsjeća na fašistički znak: podlježe li i on preporučenoj zabrani?

(*horribile dictu!*) nitko od članova Povjerenstva nije nikad počinio, pa je logično da su njihove *crne mise* počinjale i završila mantrom o „antifašizmu“ koji da je tek koncem 1944. i osobito 1945. sramežljivo pokazao svoja zastranjenja: one tisuće ranije pobijenih i istrijebljenih Hrvata, i oni milijuni pobijenih i istrijebljenih nehrvata se ne računaju; glavno je da smo mi usprkos njima bili „na pobjedičkoj strani“, plativši to desetkovanim narodom, pokoljem cvijeta hrvatske mladosti i hrvatske

inteligencije, padom u višedesetljetno rostvo.

A onima koji se usude pomisliti drugačije, njima ne ćemo dati da objasne zašto misle drugačije. Ni onda kad možda misle otprilike onako kako je mislio bivši partizanski oficir i jugoslavenski federalist Franjo Tuđman koji je, listajući neke knjige, u svoj intimni dnevnik 7. rujna 1975. zapisao: „...U svjetskoj si povijesti prisutan samo kao samostalan čimbenik. (...) Hrvatska se na zemljopisnim kartama pojavljuje kao samostalna srednjovjekovna država, a onda tek kao Jelačićeva Hrvatska 1848. i kao posebna država u II SR [Drugome svjetskom ratu]!“ Tko se, dakle, usudi pomisliti da se ovdje ne radi ni o kakvoj „rehabilitaciji ustaštva“, nego se radi o obrani prava na neovisnost i državnost, o obrani prava da se bude, usprkos svima i usprkos svemu? Jer, ako je to pravo – kako je pred osloboditeljskim sudom podsjetio nadbiskup Stepinac – zajamčeno svim narodima, ako ga svima jamči i Atlantska povelja, zašto bi se ono smjelo kratiti hrvatskom narodu? Zar zato što ono onemogućuje obnovu Jugoslavije? Je li to Hrvatima doista dovoljan razlog?

A javna je tajna da su Povjerenstvom dominirali Antun Vujić i Jasna Omejec. I to je logično i pravično: današnji ideolog socijaldemokracije *in spe*, a u slobodno vrijeme galantar leksikografskom opremom, pomagalima, abecedarima i sličnom potrošnom i manje potrošnom robom koja se trži po raznim štandovima *naše zemlje ponosne*, Antun Vujić je stao kao mladi i daroviti pitomac formalno državne, a zapravo partijske Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, još koncem 1960-ih budno motreći zbivanja među kleronacionalistima i sličnom *bandom*, nakon čega bi, skroman kakav već jest, ne uzdajući se u vlastito pamćenje, plodove svoje budnosti, ta svoja *zapažnja* pomno bilježio i dostavljaо ih *nadležnim odgovornim drugovima*. Jesu li oni nosili kožnate mantile ili nisu, o tome će nas naš leksikograf – dosadašnji, a sad znamo: i budući ravnatelj nekadašnjega Jugoslavenskog leksikografskog zavoda – izvjestiti u svojim uspomenama, kad se obračuna i s posljednjim fašistima.

Njemu je uz bok kao puškomitrailjezac Valter stajala Jasna Omejec, donedavno

predsjednica Ustavnoga suda, ustanove koja nam svojom moralnošću i stručnošću već desetljećima svjetla obraz. Žena, duduše, nije ispunjavala ni formalne pretpostavke da je metnu na to sudište, ali – u Hrvatskoj se stvari rješavaju kolegijalno! – da bi mogla biti metnuta tamo, izmijenjen je zakon, jer: kad Partija pita, ni tog zakona se ne treba držati kao pijan plota, kao što znamo poodavno. I onda je posve logično da nam tamo tako metnuto čeljadi dijeli moralne lekcije, jer: kad može svjedok Puhovski, zašto ne bi mogla Jasna Omejec?!

Ali je posve krivo u isti koš trpati one članove toga dičnoga i znamenitog povjerenstva koji su se poigrali demokracijom, pa onda (u džepu pokazujući caru *šipak*) kazali da baš i ne dijele sve ono što nam je *iza spuštenih trepavica* svečano priopćio umni akademik Zvonko Kusić, koji je o historiografskim, etičkim i političkim temama objavio onoliko koliko i moj jednogodišnji unuk (s tom razlikom da je dijete, neka mi se oprosti i ova neskromnost, prilično napredno, pa već sad pokazuje da pravi elementarnu razliku između dobra i zla, što akademiku bar zasad ne polazi za rukom).

Nazvati sve te ljude *korisnim budala*, pogrešno je, naivno i nepotrebno. Ima među njima čeljadi koja je doista imala ulogu *korisnih budala*, dajući legitimitet nečemu što legitimiteata nema, a da toga nije bila ni svjesna. Tako je, primjerice, predsjednik Matice hrvatske izvije-

stio javnost da, otprilike, nema pojma o čemu se je tamo raspravljalo, zašto se je o nečemu raspravljalo, a zašto se o drugome nije raspravljalo, zašto se je nešto zaključilo, a zašto se nešto nije zaključilo. Siroti akademik Damjanović, dakako, nije prvi put u situaciji da *ne zna puta, ne zna staze* kako je došao tamo gdje je došao, niti znade kako će se i kuda vratiti. Ne zna ni kamo bi krenuo, ali zato pouzdano i nepogrješivo znade da se neće vraćati uz dlaku vlasti, pa je tako, kako se čini, i kod Istanbulske konvencije mudro odlučio da se Matica ogluši (jer – što bi tu najstariju našu instituciju trebale brinuti one brige koje more hrvatski narod, budući da njega i tamošnje sinekurce ne plaća narod, nego ih plaća, je li, narodna, demokratski izabrana i u Bruxellesu blagoslovljena vladad?).

Posve druga je pjesma s onim prividno ili stvarno *nedovoljno zadovoljenim* članovima Povjerenstva koji ni izbliza nisu *korisne budale*, nego su u čitav pothvat ušli posve svjesni svih njegovih značenja i implikacija, ali s težnjom da zadovolje svoje osobne, nekad karijerističke, a nekad i političke motive. To je, naravno,

legitimno, samo što je to potrebno kazati (ili možda ipak i nije, jer se ipak sve znaće i jer je u Hrvatskoj sve legitimno i sve je vrijedno poštovanja bar onoliko koliko je legitim i poštovanja vrijedan sastav Ustavnog suda). Jedino se može dogoditi da to jednom naglas kaže netko od koga se to i ne želi čuti.

IZ HADEZEOVSKE PERSPEKTIVE JUBILEJ

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

„Uostalom, mislim da potpredsjednicu vlade Martinu Dalić i premijera Andreja Plenkovića treba smijeniti.“ Uvodna rečenica je parafraza govora rimskog senatora Marka Porcija Katona, koji je svaki svoj govor u rimskome Senatu započinjao rečenicom „Uostalom, mislim da Kartagu treba razoriti.“ To je bilo prije otprilike 2160 godina. Rimski senator je svoj uporni zahtjev da se razori Kartaga temeljio na rimskoj snazi i moći. A danas, dvadesetjedno stoljeće nakon razaranja Kartage, mi svakodnevno slušamo rečenicu sličnu onoj iz uvoda ovog teksta, s tom razlikom da aktualni vođa oporbe svoj zahtjev za „razaranje“ vlade zasniva na posvemašnjoj nemoći.

Dok ovo pišem, u postupku je skupljanje potpisa za opoziv Martine Dalić. Kako ni oni sami ne vjeruju u uspjeh svoje inicijative, unaprijed se ograđuju „argumentom“ da to čine zbog „žarke“ želje naroda da se konačno skine ta nesposobna i kriminalna vlast. Ako bi im uspio opoziv Martine

Orepić i Petrov: bivši prijatelji koji su se podijelili kao što će se MOST (i HDZ) podijeliti oko Istanbulske konvencije

Dalić, time bi bio utrt put do „likvidacije“ Andreja Plenkovića, a time i cijele vlade. Ako bi to oporbi uspjelo, nameće se pitanje: a što onda? Ta mogućnost me asocira na vic iz razdoblja vladavine albanskog diktatora Envera Hoxhe. Dakle, na visokome partijskom i vojnom tijelu raspravljaju o mogućnosti rata između Albanije i Amerike. Svi su se složili da Amerika u

srazu s Albanijom nema izgleda. Na upit, ima li pitanja, jedan od nazočnih napravio je životnu pogrešku. Pitao je: Što ćemo napraviti ako pobijedimo?

No, šalu na stranu. Ostaje dojam da oporba u stvari ni ne želi vlast. Njoj je komotnije trabunjati i mlatiti praznu slamu u Saboru, nego se suočavati sa organizacijom i upravljanjem državom. Njima je

Martina Dalić i Andrej Plenković: nerazdvojni dvojac

Tko bi u SDP-u zamijenio Davora Bernardića?

puno ugodnije baviti se „problemima“ koje mi hadezeovci smatramo perifernima: npr. saborskim poslovnikom ili Istanbulsom konvencijom. Oni se osjećaju kao riba u vodi kad traje rasprava o temi zaštite tzv. antifašističkih vrijednosti. U tom smislu oni vode ustrajnu borbu proti „ustašizacije“ društva, iako u Hrvatskoj ustaša nema ni u tragovima. Oporba je u trajnomete revolucionarnom zanosu u području kadroviranja. Ona je protiv svake osobe na državnoj funkciji koja nije po njezinu ukusu. Ona ne poštuju ni temeljni zakon demokracije koji se sastoji u prevlasti većine nad manjinom.

Najnoviji primjer je izbor predsjednice Povjerenstva za sukob interesa, gdje je ljevice demonstrativno napustila Sabor, jer

izbor predsjednice nije po njezinu ukusu. Ovo nije izdvojen slučaj. To je kontinuitet njihova otpora prema svakomu koga oni po ideološkoj špranci ne smatraju svojim. Prisjetimo se samo što su činili kod formiranja vlade na čelu s Tihomirom Oreškovićem. Treba se prisjetiti hajke na Tomislava Karamarka i njegovu nezakonitu političku likvidaciju baš uz izdašnu pomoć instrumentaliziranog Povjerenstva za sukob interes na čelu kojega je bila Dalija Orešković. Sjeća li se još itko prof. Pave Barišića, legalnog ministra obrazovanja i boljševičke hajke na izmišljeni njegov znanstveni plagijat? Sjećate li se hajke na legalnog ministra kulture Zlatka Hasanbegovića i ulične crvene falange koja ga je doslovno verbalno i fizički gotovo linčio-

vala? Sjeća li se još netko podmetanja i lažnih potvora uglednih ljudi od Stjepana Mesića i Vesne Pusić?

Ovo su samo neki primjeri nečasnih radnji ljudi koji se u javnosti predstavljaju kao društvena, kulturna i politička elita. Zar je zaista i teoretski moguće da takva lažljiva i nesposobna klatež vodi državu? Moguće je to jedino zbog naivnosti i gluposti hrvatskog naroda koji je spremjan gutati njihove obmane. Zar je moguće da ljudi koji se permanentno koriste glagolom rušiti mogu nešto graditi?

Davor Bernardić i pripadajuća mu družina u prigodi je moguće proslave stotoga, petstotoga ili tisućitog zahtjeva. Možda ni oni te pokušaje ne broje. Njima je bitno nešto drugo. Bitan im je sukob i nestabilnost u zemlji. Taj sukob grade na podvalama i lažima. Umjesto da budu, što bi im trebala biti i zadaća, sukreatori politike dobrobiti naroda, oni vode trajni rat s vladajućom većinom zbog vlastitog isticanja i eventualnog pozicioniranja. U primjeru sotonizacije vlasti međusobno se natječe tko će jače. Most, Živi zid, SDP, Glas, Beljakov HSS – otrov koji oni proizvode prelijeva se iz Sabora na područje čitave zemlje.

Učinak takve politike opći je društveni pesimizam i stagnacija u razvoju. Zahvaljujući njihovoj destrukciji narod je počeo generalno mrziti sve političare, politiku pa i vlastitu zemlju. Tu tužnu činjenicu potvrđuju naručene ankete o stanju ugleđa političara i hrvatskih stranaka. Sve te ankete i opće stanje u društvu upućuju na nužnost promjene izbornog sustava koji bi trebao iznjedriti pravu elitu koja bi zemlju oslobođila aktualne traume trajnog sukoba i trasirala zemlji put realnog razvoja i napretka. Ne treba čovjek biti odveć mudar, da bi zaključio kako Hrvatska nema budućnost u osobama kao što je Maras, Pernar, Jovanović, Bernardić, Grmoja, Petrov, Beljak itd. Takvi likovi koje svakodnevno gledamo i slušamo, ne mogu za Hrvatsku napraviti ništa dobro. Oni mogu poslužiti jedino kao predložak jednoj predstavi u kazalištu „Kerempuh“ koju bi mogao uprizoriti Oliver Frlić.

Dalija Orešković: instant-zvijezda hrvatske močvare

LAŽ, SVE JE BILA LAŽ, ILI: KRATKA POVIJEST KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE

(Kako je Tito stvarao Jugoslaviju, a nastala je Hrvatska?) (I.)

Jedna od ključnih neojugoslavenskih teza glasi da su Tito i komunisti 1945. godine stvorili temelje današnjoj Hrvatskoj. Dio je to širih nastojanja cilj kojih je rehabilitacija što je moguće većeg dijela jugoslavenskoga komunističkog naslijeda i njegova inkorporacija u današnju hrvatsku državu. Međutim, već sama činjenica da je jugoslavensku povjesnu tradiciju potrebno "spašavati" od političkog reali-

Piše:

Egon KRALJEVIĆ

teta hrvatske države i na silu uguravati u nju, jasno svjedoči da odnos između političkih pojmove jugoslavenstva i hrvatstva nije bio skladan ni u prošlosti. Da bi se proniknulo u odnose jugokomunista prema Hrvatima i ostalim ex-jugoslavenskim

nacijama kojima su se nametnuli za vlastodršce, potrebno je obrazložiti razvoj marksističkog pojmanja fenomena nacije, rezultate kojeg su oni kasnije samo primjenili na jugoslavenske okolnosti.

Komunisti i nacije

Marksistička je teorija povijest objašnjavala ekonomskim kategorijama. Prikazivala ju je kao proces stalnih, ekonomski uvjetovanih sukoba, u kojima su elite nastojale vlastite ekonomske (klasne) interes predstaviti kao zajedničke i tako ih nametnuti ostatku društva. Posljednji u dugom povijesnom nizu takvih parcialnih interesa koji se lažno predstavljaju kao opći jesu klasni interesi kapitalista, koji skrivajući se iza nacionalnih identiteta, u svoje sukobe upleću čitave narode. Nacija je za marksiste, prema tomu, izmišljena ideološka tvorevinu koja građanskoj eliti služi da bi za svoje klasne svrhe pokrenula, koristila ili kontrolirala mase.

Osim toga, a s obzirom na to da kao bitnu priznaju samo jednu i to klasnu razliku među ljudima (tj. podjelu na manjinu koja ima materijalna bogatstva i većinu koja ima vrlo malo ili nema ništa), nacija komunistima ne predstavlja nikakvu pozitivnu vrijednost. Marksisti su sanjali društvo u kojem će potlačeni slojevi "razbiti vlastite okove" i zavladati čitavim svijetom. Kako su osiromašeni slojevi u Evropi 19. stoljeća tvorili veliku većinu stanovništva, a i dalje su eksponencijalno rasli, Marxu se činilo da će proleterska revolucija ne samo oslobođiti najsosireni, nego i da će – s obzirom na to da je prvi put u povijesti prevratom na vlast trebala doći većina a ne manjina stanovništva – ukinuti i ugnjetavanje kao takvo. Kako je za opisani klasni preobražaj društva nečija nacionalna pripadnost potpuno nevažna, moglo bi se reći da su marksistima sve nacije na paradoksalan način dvostruko jednake. Kao prvo, po činjenici da je riječ o (po njihovu mišljenju) ideološkim, znači lažnim (pseudo) tvorevinama, kao drugo,

Lenjin kao simbol uništenja staroga svijeta

po posvemašnjoj nebitnosti nacionalnih kolektiviteta za provedbu komunističkog programa koji je primarno socijalni. Tu je osnovna razlika između građanskog kozmopolitizma koji polazeći od vlastite nacije prihvata sve ostale narode, i proleterskog internacionalizma koji jednako odbacuje i samo silom prilika (sa “štitalicom na nosu”) trpi, kako vlastitu tako i druge nacije.

Boljševički doprinos marksističkom shvaćanju nacije

Politička realnost i dinamika međunarodnih trivenja pri kraju 19. i na početku 20. stoljeća, doveli su međutim do toga da u vremenu nakon Marxa dođe do male modifikacije ovakvih stajališta. Nasuprot Marxu koji je narodne pokrete samo pasivno promatrao i procjenjivao po njihovu nehotičnom doprinosu ili odmaganju “interesima svjetskog proletarijata” – pri čemu se nije libio rasistički okvalificirati nacije koje su se, slijedeći vlastite interese, suprotstavile onomu što je smatrao neumitnim hodom povijesti prema svjetskoj proleterskoj revoluciji – Lenjin i boljševici su razradili lukaviju nacionalnu politiku.

Nakon što su u vremenu krvavog građanskog rata neki dijelovi bivše carske Rusije proglašili državnu samostalnost, boljševičke su vlasti iscrpljene nemilosrdnim sukobom protiv pristaša restauracije carističke politike, na takve čine morale formalno pristati. No nakon što su potisnuli kontraprevolucionarne snage, sovjetski su komunisti shvatili da bi bilo kontraproduktivno otvoreno se suprotstavljati snazi nacionalnih pokreta. To je nakon završetka građanskog rata dovelo do taktičkih ustupaka tada priznatim sovjetskim narodima u vidu sovjetskog federalizma.

Pristajući na takav oblik uređenja boljševici su u nacionalnom smislu otišli korak dalje od Marxova promatračkog stava spram nacionalnih pokreta. Iako su potočne i dalje smatrali ostatkom odumirućega građanskog svijeta, priznali su nacionalna načela u administrativnoj podjeli SSSR-a te u stanovitoj mjeri u jezično-kulturnoj politici. Da ovo, nominalno nazvano “pravo na samopredjeljenje do odcjepljenja” ne bi bilo zloupotrijebljeno, skrbio je, formalnom “federalizmu” jasno nadređeni partijski centralizam u vidu boljševičke diktature koja je nacije (u međuvremenu,

Brojne rasprave o „Partiji i nacionalnom pitanju“

“dok ne odumru”) odmaknula od vlasti i gurnula na marginu. Boljševici su prema tomu, za razliku od Marxa, iz taktičko-pragmatičnih razloga (tj. da kroz sukobe s njima ne bi doveli u pitanje svoju vlast) odlučili tolerirati nacije, iako su ih smatrali stranim elementom u svom projektu. Da bi olakšali provedbu svojih, narodima ne baš bliskih koncepcija (nacionalizacija, kolektivizacija, ateizacija) stvorili su upravne strukture koje su izvanjski bile obojane narodnim bojama, ali je unutar tih institucija nacionalni duh bio strogo doziran, a nerijetko, u ime klase ili državnog jedinstva SSSR-a, i proganjan.

SSR: od proklamirane nacionalne ravnopravnosti do tlačenja pojedinih naroda u stvarnosti

Iako je proizlazilo iz stajališta koje načelno nije preferiralo nijednu naciju, ovakvo je uređenje samo uvjetno sve sovjetske narode dovodilo u jednak položaj. Dok je nekim manjim narodima koji nisu imali znatnije kulturno-povijesne i identitetske tradicije, i ovaj skučeni upravni oblik ostavlja dosta slobode za početni nacionalni razvitak, drugim, velikim sovjetskim narodima (izuzev najbrojnijih Rusa koji su ga intuitivno koristili u hegemonističke svrhe) nije bio ni izbliza dovoljan za njihove nacionalne potrebe. Tako je sovjetski federalizam, unatoč proklamiranoj politici nacionalne ravnopravnosti, a slično svomu kasnijem jugoslavenskom

klonu, nekim svojim narodima bio majka, a nekim mačeha.

Mada su mu sve nacije u načelu bile jednakо lažne i nevažne, sovjetski je sustav, vodeći se državnim interesima zemlje, preferirao narode koji – bilo svojom malobrojnošću, bilo svojim podupiranjem centralizma kao uređenja koje odgovara dominantnim narodima – nisu ugrožavali jedinstvo proleterske države. S druge su strane stajali narodi poput ukrajinskoga, koji nisu bili dovoljno veliki da bi slijedeci vlastite hegemonističke težnje doprinisi čvrstini i jedinstvu države poput Rusa, a bili su dovoljno snažni da već sami svojom brojnošću i snagom vlastitog identiteta, te iz njih proizašlim legitimnim težnjama za naglašavanjem samosvojenosti u okviru višenacionalnog SSSR-a, remete jedinstvo centralističke države. Na njihove se političke težnje odgovaralo preventivnom represijom u rasponu od jezične asimilacije, koja je bila olakšana kulturnom srodnosću istočnoslavenskih naroda, do gladomora.

Mijene Kominternine politike: Velebitski ustanc i “razbijanje” Jugoslavije

Nakon likvidiranja unutarnjih neprijatelja i učvršćivanja proleterske diktature, sovjetska je vlast polako počela gledati preko granica SSSR-a, nastojeći, u skladu s marksističkom doktrinom, proširiti revoluciju izvan prostora vlastite zemlje. Započela je faza žestokog političkog sukobljavanja s “imperialističkim taborom” odnosno s europskim građansko-demokratskim državama, pomoć kojih ruskoj kontraprevoluciji nije zaboravljena. U tu je svrhu i međunarodna organizacija svjetskog radništva, Kominterna, davalala naputke bratskim partijama kako djelovati unutar lokalnih političkih prilika pojedinih zemalja.

I dalje ne odstupajući od temeljnoga marksističkog poimanja nacije kao ideološke pseudopojave, boljševici su uvidjeli da se mobilizacijski potencijal ovih kolektiviteta može iskoristiti i za revolucionarne svrhe. Shvatili su da je naciju, kao prvo, moguće upotrijebiti kao glavnu snagu protukapitalističkih prevrata, kojima će se – prividno se zalažući za “nacionalnu stvar” – na čelo staviti proleterska avantgarda. Nakon što u potpunosti ovlasta potaknutim buntom, ova je komunistička

jezgra u drugom koraku čitav navedeni pokret trebala usmjeriti prema ostvarenju komunističkog programa.

Kako je ova politika izgledala u praksi, svjedoči rasprava tajnika Centralnog komiteta KP Čehoslovačke koji je na IV. kongresu Kominterne rekao: "KP Čehoslovačke mora prilagoditi taktiku domoljubnim osjećajima širokih masa primjenim parolama, uvjeravajući ih kako su to stvarno naše parole, iako one za nas znače samo manevar, sredstvo koje pokreće mase". Potom je dodao da interesi revolucije dopuštaju i laž, kao što je lagao Lenjin, jer su laži i varanje samo metode političke borbe. (Gordana Vlajčić, *Boljševički antifašizam*, Zagreb, 2005., 21.). Boljševici su prema tome, sebe smatrali elitom koja će u određenom smislu nadmudriti nacije i iskoristiti njihovu snagu za svoje ciljeve, te koristeći njihovu energiju

Kominterne dala naputak da, koristeći se buntom potlačenih naroda, Jugoslaviju kao dio "imperialističkog tabora", kao i čitav versajski poredak, treba "razbiti". Očekivalo se da će ustaški ustank zapaliti iskru nacionalnih nemira koje je partijska avangarda – slijedeći boljševicima omiljeno shematisiranje društvenih procesa – htjela usmjeriti prema provedbi prvo nacionalnih, a potom komunističkih revolucija. Očekivalo se da će na razvalinama jugoslavenske države nastati novi, Moskvi odani boljševički entiteti. Konačni cilj nije bio stvaranje samostalnih nacionalnih država nego je, u drugome revolucionarnom koraku, politički razvoj na Balkanu trebalo usmjeriti ka formiranju što šire balkanske zajednice sovjetskih komunističkih republika koje bi, prema primjeru SSSR-a, od nacija ("dok ne odumru") uzele samo ime, dok bi iznutra bile

pragmatizam nasilnog pokušaja osvajanja vlasti, prividno paktirajući s bilo kim i po svaku cijenu.

Od svjetske revolucije i borbe protiv "trulog imperializma", do mirotvorstva i "otkrivanja" antifašizma

Važno je naglasiti da su u antiimperialističkoj fazi komunisti u pravilu bili ne samo protiv kapitalizma, nego su, zbog njihove nesklonosti revolucionarnom nasilju i zagovaranju parlamentarizma, fašistima nazivali i socijaldemokrate. Potonje su kao konkurenčki radnički pokret smatrani čak opasnijim političkim protivnikom od ostalih snaga građanskog društva, što upečatljivo svjedoči da je njihova sektaška politička vizija podrazumijevala nasilnu boljševičku diktaturu.

Pod utjecajem velikih vanjskopolitičkih promjena došlo je, međutim, do zamjene političkih prioriteta na europskom planu. Kako je zbog vojnog jačanja i masovnog progona komunista glavni sovjetski neprijatelj sve više postajala Hitlerova Njemačka, dotadašnju je antiimperialističku retoriku na VII. kongresu Kominterne zamijenila ideologija narodnopravničke (pučkopravničke) suradnje sa zapadnim zemljama usmjerena protiv nacionalsocijalista. U sklopu toga boljševici se krajem lipnja 1935. polako otvaraju prema dojuročašnjim "smrtnim neprijateljima", odnosno kapitalističkim državama i njihovim građanskim strankama, ne bi li skupa s njima uspjeli parirati agresivnom nješmačkom militarizmu. Počinje razdoblje "antifašizma" kako ga nazivaju u Moskvi i komunističkom pokretu općenito.

Važno je napomenuti da se ovdje ne radi o vrijednosnom suprotstavljanju fašizmu odnosno nacionalsocijalizmu (nacizmu) kao ideološkim sustavima, nego o hladnoj političkoj računici kojom se došlo do zaključka da je Njemačka pod novim vodstvom, SSSR-u i radničkom pokretu postala veća prijetnja od "imperialista". Inače, komunističko stajalište prema nacizmu/fašizmu od pojave ovih pokreta na političkoj sceni, najbolje je opisati kao pragmatično. Premda su bili svjesni nasilne naravi tih sustava, taj im aspekt nacifašističke doktrine nije bio odbojan, s obzirom na to da su i sami smatrali nasilje politički legitimnim i dapače nužnim za ostvarenje vlastitih ciljeva. Tu su stranu

Staljin, Lenjin i Kalinin

ubrzati i povijesnim prečacem usmjeriti događaje k ostvarenju "neizbjježne" proleterske revolucije. No, marksisti nisu kralji "ideološku odjeću" samo nacionalizma, nego i nacionalsocijalizma (nacistima). Opisujući takтиku koju trebaju primijeniti u Njemačkoj, član CK KP Njemačke Hermann Remmele na V. kongresu Kominterne naveo je da njemački komunisti trebaju "preuzeti i neke nacističke parole koje imaju odjek u njemačkom društvu." (G. Vlajčić, *Boljševički antifašizam*, 39.)

Rezultat takve taktičke u Hrvatskoj vidljiv je u poznatoj, iako često prešućivanoj potpori koju je Komunistička partija Jugoslavije iskazala ustaškomu Velebitskom ustanku iz rujna 1932., kao i u poticanju suradnje komunista s hrvatskim i makedonskim nacionalistima na robiji u Lepoglavi, u godinama nakon toga. Posljedica je to stava Moske koja je preko

prožete anacionalnim, po potrebi i protu-nacionalnim duhom klasnog jedinstva.

Ustanak je završio bez većih rezultata, ali na tom je primjeru očito da se komunistički pokret ravnao isključivo prema svojim pragmatičnim interesima, zbog čega je, unatoč svoje i dalje nedvojbeno anacionalne i internacionalističke usmjerenošti, a želeći iz "imperialističkog" tabora istrgnuti prostor Kraljevine Jugoslavije, iz taktilnih razloga prividno zagovarao stvaranje hrvatske države i podržao radikalne nacionaliste poput ustaša (o ovomu vidi: Tomislav Jonjić: "Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država", VI nastavak, u: *Politički zatvorenik* 93/1999). Bio je to jedan od brojnih nekonzistentnih poteza koje je od početka tridesetih godina 20. stoljeća do Drugoga svjetskog rata povukla Kominternu. Sve te politički izrazito nedosljedne mijene povezuje samo jedna stvar, a to je

desnih totalitarizama čak smatrali korisnom jer, su slijedeći lenjinističku devizu "što gore to bolje", vjerovali da će prestanje kapitalizma u nasilne nacifašističke diktature izazvati pobune i ubrzati izbjegnje socijalističkih revolucija.

Novi antifašistički pravac boljševičke politike nije naravno zamišljen bez „fige u džepu“. Suradnju s pripadnicima drugih političkih orientacija u zapadnim zemljama komunisti su zamišljali prvenstveno kao povezivanje "odozdo", pri čemu su navodno trebale surađivati ideološki raznorodne mase, uz zaobilazeње vodstava građanskih stranaka. Na taj su način, uz podrazumijevanu infiltraciju svojih ljudi u frontaške "antifašističke" organizacije, komunisti pod firmom suradnje pod svoj nadzor namjeravali staviti većinu članstva drugih političkih opcija s kojima su bili u savezu. To im je u trenutku izbijanja željno iščekivanih društvenih nemira, trebalo omogućiti da u potpunosti rastoče strukturu građanskih stranaka i revolucijom preuzmu vlast u svoje ruke. Provedbu takve narodnofrontaške politike prilagođene hrvatskim prilikama, najbolje oslikava primjer Šime Balena, hrvatskog nacionalista koji se tridesetih godina 20. stoljeća na robiji preobratio u komunista. Njegov slučaj odudara od gore opisanog modela samo po tomu što nakon izlaska iz zatvora, kao prikrenuti član KPJ nije djelovao u nekoj narodnofrontaško-antifašističkoj organizaciji, nego izravno u HSS-u, čime predstavlja ogledni primjer, za komuniste tako čestog dvojstva javne i prikrivene politike.

Radikalnost promjena koje je izazvao "antifašistički" kopernikanski obrat boljševičke politike, može se ilustrirati još jednim znakovitim primjerom. Nakon što je politika borbe "klase protiv klase" – što je bio poklic kojim se nedugo prije zazivao ratni obračun sa zapadnim kapitalističkim državama – zamijenjena politikom narodnofrontaške suradnje i usporedno s neprijateljskim pozicioniranjem spram sve agresivnije Njemačke, Kominterna je naložila još jednu mjeru: pojačanu pacifističku promidžbu.

Razloge tomu treba tražiti u procjeni Moskve da tada nije bila spremna za rat s Njemačkom, te da se rastućoj opasnosti koju joj je predstavljala njezina sve agresivnija politika, treba suprotstaviti svim diplomatskim, političkim i drugim

sredstvima, uključujući i "mirovorstvo". Posljedica toga je da su, faktički "preko noći", iz Kominterne počeli dolaziti suprotni, pomirljivi tonovi koji su govorili o mogućnosti mirnog koegzistiranja komunizma i kapitalizma. U skladu s time, komunistički su agitatori počeli igrati važnu, nerijetko i odlučujuću ulogu na, u to vrijeme često organiziranim protunacijski intoniranim mirovnim kongresima koje su inicirali poznati intelektualci, a svoje su mirovne kongrese održavale i onovremene studentske organizacije. O grotesknosti i neiskrenosti ovog poigravanja pacifizmom zorno svjedoči primjer iz jugoslavenske komunističke podružnice koja je na jedan od takvih studentskih skupova poslala Maksa Baću, tada vatrenog SKOJ-evca, a u završnim godinama rata jednog od najmladih osnivača i najviših poratnih dužnosnika OZN-e, organizacije

"pripremanju ustanka", tj. rata, znano je samo autoru gornjih redaka.

1935.-1941.: od "antifašizma" do savezništva s fašistima i natrag

Proglašenjem politike narodne (pučke) fronte nisu ni izbliza završila intenzivna previranja na tadašnjoj europskoj političkoj pozornici, dapaće. Prvo su u rujnu 1938. zapadne sile s Hitlerom sklopile Münchenski sporazum, a potom 23. kolovoza 1939., točno tjedan dana prije njemačkog napada na Poljsku čime započinje Drugi svjetski rat, odbačena je himbena antifašistička politika. U opetovanom je dramatičnom preslagivanju odnosa SSSR skloplio novo političko prijateljstvo kojim je još jednog dojučerašnjeg protivnika, ovog puta naciste, iznebuha pretvorio u saveznika. Do tih dana frenetično slavljeni narodnofrontaški antifašizam, jednako

KPJ se je i formalno nazivala sekcijom Komunističke internacionale

koja je provela masovne pokolje političkih protivnika 1945. godine. Nakon rata i opet "preko noći", nasilje je očito iznova postalo "in", a pacifizam "out".

Prijetvornost ove politike vidljiva je i iz memoarskog gradiva posvećenog omladinskomu komunističkom pokretu u kojemu se mogu naći rečenice poput sljedeće: "Antifašistički omladinski pokret za mir ima veliko povjesno značenje u osvjećivanju i mobilizaciji omladine, osobito Zagreba i Beograda, za obranu zemlje od fašizma i u pripremanju uvjeta za ustanak protiv okupatora..." (Vlado Mađarević, *Antifašistički omladinski pokret za mir, u: Revolucionarni omladinski pokret u Zagrebu 1941-1945 - I - Zbornik povijesnih pregleda i sjećanja*, Zagreb, 1984., 167.). Kako pokret za mir može imati ulogu u

je kao i neposredno prije toga zagovarani rat "klase protiv klase", naprasno gurnut u zaborav.

Želeći umanjiti značenje ovoga političkog povezivanja, komunistička historiografija ističe da je to bio privremeni, taktički i iznuđeni potez. To je međutim stajalište pristrane naknadne pameti, jer u vrijeme sklapanja pakta Molotov-Ribbentrop, nikomu od potpisnika ili suvremenika tog događaja nije bilo poznato kada će i hoće li taj sporazum uopće biti razvrgnut. Njemačka i SSSR jesu bile sile koje su željele uništiti jedna drugu, ali nije li to bio slučaj i sa SSSR-om s jedne i kapitalističkim taborom s druge strane, u prethodnoj antiimperialističkoj fazi? Nije li, prema tome, i slavljeni narodnofrontaški

Stalin na tipičnom sovjetskom plakatu

dnevniku nastalom za vrijeme važenja sovjetsko-njemačkog pakta, zapisao: „... ne sudjelujem u imperijalističkom ratu nego radim na proširenju rev.[olucije] svjet.[ske]“ („Ratna jesen 1939. u dnevniku Augusta Cesarca“, nav. prema: Davor Dijanović, „Dogme i mitovi jugoslovenskih antifašista“, *Politički zatvorenik*, br. 217-222/2010.). Istim su poslom, tj. širenjem svjetske revolucije, komunisti (ovaj put pod antifašističkim parolama), nastavili i nakon što je Hitler napao SSSR. Da Cesarec nije bio usamljen u takvom načinu razmišljanja potvrđuju i pomalo pokajničke riječi Ivana Šibla, još jednoga poznatog komunista, koji je kasnije prošao preobrazbu i vratio se nacionalnim korijenima. Opisujući naknadno motive svog sudjelovanja u ustanku 1941., Šibl navodi da su hrvatski komunisti “potisnuli nacionalno pitanje” (sto je vrlo blaga ocjena boljševičkog odnosa prema nacija-

ma), pa potom nedvosmisleno veli: “Borili smo se za Sovjetski Savez, prvu zemlju socijalizma, i za pobjedu međunarodnog proletarijata. To je bio naš credo. Ti su nas ciljevi pokretali.” (I. Šibl, *Sjećanja I*, 40.)

Iz do sada navedenog razvidno je da je želja za nasilnim preuzimanjem vlasti i provedbom komunističke revolucije jedina konstanta boljševičkog pokreta otjelovljenog u sovjetskoj državi i podređenom joj međunarodnome radničkom pokretu. Što se tiče njihova odnosa prema tada aktualnim političkim fenomenima kao što su nacionalni pokreti, vanjskopolitička savezništva ili ideološka opredjeljivanja, tu je, heraklitovski rečeno, stalna jedino vječna mijena. Komunisti možda jesu najviše zazirali od nacifašističkih diktatura, ali ne zbog principijelnih ili humanističkih razloga, nego zato što su nacifašizam, zbog njegove (komunistima politički bliske) nasilne naravi, smatra-

li najopasnijim protivnikom. U skladu s time i ideološke pojmove poput *antifašizma* treba shvaćati kao sredstvo za postizanje prikrivenih revolucionarnih ciljeva radničkog pokreta, a ne kao dosljedno političko-ideološko opredjeljenje. Nečega takvoga, vidjeli smo kroz primjere šokantnih i najširem članstvu komunističkih partija teško shvatljivih mijena političkih savezništava i ideoloških svrstavanja koje je diktirala Kominterna, u desetljeću pred Drugi svjetski rat jednostavno nije bilo.

K “rješenju” nacionalnog pitanja u Jugoslaviji: Od “razbijanja” Jugoslavije do zametka boljševičke concepcije jugoslavenskog federalizma

Vezano uz prelazak na antifašističku doktrinu SSSR-a i podređene mu Kominterne, promijenjena je i percepcija Jugoslavije. Ta je država od neprijatelja iz “imperialističko-versajskog” tabora, sredinom tridesetih godina postala potencijalni saveznik u narodnofrontaškim grupiranju protiv Hitlera, a to je za sobom povlačilo nužnost promjene politike prema Kraljevini. Jugoslaviju kao državu se više nije dovodilo u pitanje što je, vjerovali su u Moskvi, bilo dovoljno da od nove politike ne odbije Srbe, ali postavilo se pitanje na koji način i njezine potlačene narode, koji prema toj državi nisu gajili pozitivne osjećaje, pridobiti na svoju stranu? Pri tome se posebno imalo na umu Hrvate koji su bili najveća i najsvjesnija nezadovoljna narodna skupina, na koju je, zbog njihova izraženog protudržavnog naboja, kao na mogućeg saveznika u revolucionarnom prevratu računala i Moskva.

Kao prvi korak prelaska na novu concepciju rješenja jugoslavenskog pitanja Kominterne je 1934., još i prije nego što je službeno objelodanjena narodnofrontaška faza, naložila uspostavu nacionalnih komunističkih partija Slovenije i Hrvatske. Taj potez, naravno, ne treba shvaćati kao istinsko zauzimanje Kominterne za nacionalne interese slovenskog ili hrvatskog naroda, nego samo kao taktiku za privlačenje ovih nacija na svoju stranu.

Međutim Komunistička partija Hrvatske (KPH) uspostavljena je tek početkom kolovoza 1937., više od tri i pol godine nakon što je to tražila Moskva. U tom su razdoblju u hrvatskim partijskim organizacijama vođene dugotrajne rasprave oko

NAŠ NUTARNJI SVIJET (36.)

LJUTNJA

Ljutnja je jedan od osnovnih čovjekovih osjećaja. Prepoznati i imenovati mogu je već i mala djeca čim progovore, dvo-godišnjaci. Po sadržaju je vrsta oluje koja se u nama digne kad doživimo neugodu prouzročenu ponašanjem drugih, kad u ponašanju vidimo elemente nepravednog i štetnog za nas ili za one koje volimo. Drugi prelazi naše granice, sprječava širenje našeg prostora, staje na put našim ciljevima, krši naše norme. Ljutnju u pojedinim slučajevima izazovu i sama sjećanje na frustrirajuće iskustvo.

Ljutnja je individualna reakcija vezana uz osobnost, netko plane brzo, drugi reagira opuštenije, s više humora. Razlika ovisi o sposobnosti kontrole impulsa, i o osobnom osjećaju što je pravedno, a što nije. Ali, postupanje s ljutnjom nikome nije jednostavno. Znamo, krivo je gutati,

Piše:

Maja RUNJE, prof.

ali je krivo i eksplodirati. Gutanje povećava količinu hormona stresa, pojačava aktivnost u limbičnom sustavu mozga i na dulju prugu nepovoljno mijenja sam mozak, osobito u smislu depresivnosti. Nekontrolirani izljevi ljutnju produbljuju i pri tome podižu tlak i ubrzavaju puls, smetaju radu srca i drugih organa.

Tjelesne su posljedice, dakle, znatne. Ali puno je važnije pitanje vrsnosti reakcije u smislu produktivnosti. Ljutnja je evolucijski smisljena da pokaže što nam je učinjeno na žao i da pojača energiju kojom ćemo pokušati postići promjenu. U tom se smislu nameće logični zaključak da je ljutnja pozitivna emocija, da je ne treba gušiti, da je treba pustiti da se razvija.

je, a tada „pregledati“ koje su negativne poruke s njom pristigle. Dalje se razumije samo po sebi da bi reakciju trebalo odgoditi kad god je moguće, da dobijemo vremena i promislimo što bi bilo najbolje učiniti.

Traži se, dakle, samokontrola i postizanje nutarnje distance prema negativnim ocjenama. Ocjene pripadaju nama ali ne želimo da nas sprže, ili potope, već upravo obrnuto, želimo ih pretvoriti u svršishtodno postupanje. Ima sigurno i situacija u kojima bi baš snažno podizanje glasa pomoglo, kao što jako nevrijeme može pročistiti zrak i razvedriti nebo, ali one su ipak rijetke. Razgovor i drugi razumni postupci redovito su bolji.

Naravno, lakše je reći negoli učiniti, a još je teže promjene doista i postići, pa i kada smislimo smirenu taktku, s čvrstim

SAVJET LIJEČNIKA

ČIM ZAZELENI, ETO RAZDOBLJA KRPELJA

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIĆ SOJČIĆ**

veće nimfe i odrasli krpelji prehranjuju se krvlju srednjih i velikih životinja, i ljudi.

Krpelji ni u kojem slučaju nisu bezopasni. I varamo se ako mislimo da krpelja ima samo tijekom ljeta. Aktivni su već na temperaturi višoj od 5° C, što znači da postoji mogućnost ugriza već u veljači. Prava sezona traje od ožujka do listopada, a zapravo i dulje ako su jesenski mjeseci blagi. Klimatsko zatopljenje omogućuje im da se sve više šire.

Razlikujemo stajske ili mekane krpelje i šikarne ili tvrde krpelje. Stajski krpelji žive u stajama i drugim nastambama životinja, i to samo oko godinu dana. Na domaćinu se zadržavaju kratko, obično i nimfe hrane se krvlju malih životinja i noću, kad sišu krv. Prenose uglavnom povratnu groznicu. Šikarni krpelji raspro-

stranjeni su po šumama i pašnjacima, žive u vlažnoj visokoj travi i grmlju, ne padaju s drveća kako se često misli. Žive nekoliko godina. Prenose razne virusne encefalitise (upale mozga i moždanih ovojnica), kvržičavu groznicu, pjegavac Stjenjaka, tularemiju i boreliozu.

U našim krajevima po učestalosti su posebno važni proljetno-ljetni encefalitis i borelioza. Proljetno-ljetni encefalitis je virusna bolest, pogađa moždane opne i središnji živčani sustav. Uzrokuje teške posljedice, pa i smrt. Zaraza može nastupiti odmah nakon uboda. Bolest se razvija u nekoliko faza. Nakon inkubacije od sedam do četrnaest dana dolazi do viremičnog stadija s nespecifičnim simptomima sličnim gripi, pa se dijagnoza često zamjenjuje. Kod oko četvrte zaraženih virusi nakon nekoliko dana prelaze u sljedeću fazu i napadaju središnji živčani sustav.

Najlakši oblik bolesti je upala samo moždanih ovojnica (meningitis). Simptomi su

Krpelji, naime, nisu samo prenositelji (vektori), već i rezervoari bolesti. U sebi mogu imati uzročnike i do pedeset različitih bolesti. U svakom razvojnom stadiju usmjereni su na pogodnu žrtvu. Larve

i nimfe hrane se krvlju malih životinja i noću, kad sišu krv. Prenose uglavnom povratnu groznicu. Šikarni krpelji raspro-

poklopcem na osnovnoj ljutnji. Puno je susjeda koji noću stvaraju buku a i ne žele čuti o rasporedu čišćenja zajedničkog stužista. Ima i prijatelja koji uvijek ponovno kasne na dogovorene sastanke, poznanika koji ne znaju što je diskrecija, kolega koji naše uspjehe vole pripisati sebi. Posebno

osjetljivo poglavje su ljutnje koje nastaju u obiteljima, osobito one između muža i žene, sa svojom složenom emocionalnom dinamikom. Načelno, za njih vrijedi što i u drugim situacijama, da ih je dobro „priputiti“ k sebi i tražiti rješenja, a izbjegavati površno harmoniziranje po svaku

ukočenost šije, nepodnošenje svjetla, vrtoglavica, mučnina, žestoka glavobolja i vrlo visoka vrućica. U posebno teškim slučajevima upala se proširuje na mozak i leđnu moždinu. Nastaju smetnje gutanja, govora, svijesti, koordinacije i uzetost udova. Preživjeli često kasnije pate od teških neuroloških poremećaja, intelektualnih, motoričkih ili osjetnih, a moguće su i razne vrste epilepsije. Tijekom bolesti liječenje je samo simptomatsko, pa je jedina prava zaštita cijepljenje sviju onih koji se često zadržavaju u prirodi, osobito u područjima u kojima ima puno krpelja. Cjepivo se prima u tri doze, injekcijom, u određenim vremenskim razmacima. Osvježivanje je potrebno svake tri godine.

Uzročnik borelioze je bakterija, spiroheta (po obliku spiralna, vijugava), slična uzročniku sifilisa. Prvi znak zaraze je plošno crvenilo oko mjesta uboda. Crvenilo se više dana širi, drugih simptoma često nema ili su nespecifični. Crvenilo zatim nestaje, ali uzročnici ostaju prikriveni u tijelu. Nakon nekoliko tjedana, u pojedinim slučajevima i nakon više mjeseci,

kod dijela zaraženih pojave se znakovi meningoencefalomijelitisa, zahvaćenosti moždanih opni, mozga, leđne moždine i korijena živaca (meningomijeloradikulitis), često i kljenut ličnog živca (pareza facialis). U kasnijem stadiju može doći do miokarditisa (upale srčanog mišića), bоловa u zglobovima i upale većih zglobova.

Bolest se liječi penicilinskim i tetraciklinskim antibioticima, uvijek se daju dvije vrste istodobno, a važno je početi liječiti u ranoj fazi. Antibiotici se moraju uzimati dovoljno dugo, barem dva do tri tjedna. U ranoj fazi dolazi do izlječenja, ali imunitet nažalost ne nastaje, kao ni kod sifilisa, zaraza je uvijek ponovno moguća. Protiv borelioze za sada ne postoji mogućnost cijepljenja.

Kako se moguće štititi od krpelji? Nakon svakog boravka u zelenilu trebalo bi pregledati cijelo tijelo i odjeću, osobito kad je riječ o djeci. Isto vrijedi i za pse nakon šetnje ili igre u zelenilu, osobito i zato što krpelje mogu prenijeti u kuću, a i na područja na kojima ih do tada nije bilo. Šikarni krpelji zadržavaju se na tijelu više

cijenu. Pri tome je naravno važna sposobnost empatije, da pokušamo razumjeti što se odvija u drugome, u onome na koga se ljutimo. I jasno je, ljutnju ne valja nadopunjavati osjećajima prijezira ili mržnje. Također, svatko treba imati na umu da reakcija ima smisla samo ako je u skladu s težinom frustracije, ako je primjerena, ako nije pretjerana.

Uvijek je problematično ako jedna strana ne želi razgovarati, ako razgovor blokira, ili ako razgovor vodi nesvrishodno. Ima i situacija u kojima i nemamo priliku išta učiniti, primjerice kad je u pitanju nepristojan šef. Zapravo, na svim se područjima uvijek ponovno mogu pojavitи nerješive situacije. Vode nas u zabrinutost, a mogu nas odvesti i u pravu nutarnju krizu, često emocionalnu krizu. Dobro je znati da nagomilana i neriješena ljutnja, koja je krizu stvorila, može biti i šansa za nove ideje, za novu konцепцијu.

dana, traže mekano mjesto za ubod – u pregibu koljena, na spolovilu, u preponama, pod pazuhom. Na tamnoj odjeći se teže opaze pa treba bolje gledati. Dobro je da je odjeća u kojoj smo u prirodi dugačka i zatvorena, da su nogavice utaknute u čarape, gornja odjeća u pojascu, krajevi rukava stisnuti. Važna su i sredstva za odbijanje kukaca i krpelja, također i za pse. Sa sobom je dobro imati pincetu ili karticu za odstranjivanje krpelja koji su već na sisaju. Važno ih je uhvatiti za rilce tik uz kožu ispod glavice i oprezno okomito izvući. Tijelo se ne smije gnječiti, jer se upravo na taj način mogu uštretati uzročnici borelioze. Isto se može dogoditi i ako krpelja premazujemo lakom za nokte ili ljepilom, što se ponekad pogrešno preporučuje. Ako se ubod već dogodio, treba se kod prvih znakova bolesti ili crvenila javiti liječniku. A ozbiljno treba misliti na cijepljenje kao najsigurniju zaštitu od encefalitisa. Tako ćemo sigurnije i ljepše uživati u prirodi.

KUŠNJE STAROSTI

Starjeti na dobar način može, ipak, samo onaj tko je živio svjesno i posudu svoga života napunio do preljevanja.

Anselm Grün

Živimo u vremenu brzih i neprekidnih promjena u kojem se cijene: mladost, ljetopata, uspjeh, prekomjerna aktivnost, društveni položaj i materijalna dobra. Društvo koje promiče navedene „vrjednote“ gođovo da i nema prostora za starije, stare i onemoćale osobe koje su potrebite i/ili ovisne o tuđoj pomoći.

U takvome duhovnom ozračju koje nije krjeposti i ne prihvaca patnju i odričanje, o starosti se govori kao o trećoj dobi – očekuje se očuvanje mladolikog izgleda, snage i neprekidna aktivnost. To neprihvaćanje starenja kao normalnog procesa tjelesnog i intelektualnog opadanja – ali psihičkog i duhovnog sazrijevanja – ukazuje na nijekanje ne samo starenja nego i smrti.

U društvu koje preferira zabavu i zadovoljavanje svih nagonskih žudnji, ne prihvaca bolest i patnju, zatire duhovne vrjednote – ozakonjenje eutanazije nije iznenađujuće, premda nije u skladu s naravnim zakonima.

Da bi hod kroz posljednju etapu života bio blagoslov za staru osobu i bližnje, trebamo uvažiti bitne tjelesne, psihičke i duhovne promjene koje prate starenje i starost.

Svaki od nas si treba povijestiti, da naše tjelesne i psihičke snage – nakon što smo dosegli zenit života – postupno i sve više opadaju. Pojavljuju se prvi znaci starenja: sjedine, opadanje kose, loši zubi, boranje lica, gubljenje tjelesne snage i spretnosti te usporenost. Postupno se javljaju i psihičke poteškoće: promjene raspoloženja, potištenost, zaboravljivost, usporenost u reagiranju, tjeskobnost pa i depresivnost. Tomu se pridružuju i znakovi tjele-

Piše:

*prim. mr. sci. Tereza Salajpal
(neuro)psihiyatral*

snih oboljenja, više ili manje izraženi, kao neminovnost zadana dijelom naslijedećem, ali i našim prethodnim stilom života, koji je mogao dovesti do preuranjena tjelesnog propadanja.

Sve to dovodi do smanjenja naših sposobnosti i manjkava funkcioniranja. Stoga trebamo uvažiti nastala ograničenja i prihvatići granice svojih mogućnosti. To znači, odreći se aktivnosti koje su nam postale sve teže i zadržati one, koje koriste zdravlju i ispunjavaju nas unutarnjim zadovoljstvom. Dakako, trebamo se oslobođiti prekomjernih zahtjeva i očekivanja koja namećemo sami sebi. Napuštanjem društvenih i obiteljskih uloga u starosti,

nestaju i s njima povezane aktivnosti. To od stare osobe zahtijeva da osmisli svoje slobodno vrijeme na kreativan i prihvativ način. Danas se teži tome da stara osoba ispunjava slobodno vrijeme raznim vidovima razonode. Međutim, razonoda nije put do uspjeli starosti, kaže Anselm Grün. Najbolje je slobodno vrijeme ispuniti pomašnjem bližnjima ili dobrotovornim radom koji donose unutarnje ispunjenje i osjećaj da smo dobra osoba.

Nadasve je važno, da se naoružamo strpljivošću sa samima sobom i s našim bližnjima, što je u današnje vrijeme brzine vrlo teško. Strpljivost je stup koji nosi život – strpljivost je povezana s poniznošću i krotkošću, piše A. Grün. Hodom kroz život, spoznali smo da nismo svemoćni, da ima sila moćnija od nas samih, koja upravlja našim životima. Spoznati nam je vlastitu malenkost i u poniznosti prihvatići sve što nam donosi život.

Slaganjem godina, pogotovo u drugoj polovici života, sustižu nas teške bolesti i smrti u obitelji – teški gubitci poput gubitka djece ili bračnog druga, gubitci braće, dragih prijatelja i poznanika. Sa svakom smrti odlazi dio naših života, proživljena zajednička bolna i lijepa iskušta. Ponovno obnavljamo zadobivene rane, ali dolazimo i do spoznaje potrebe uzajamnog oprštanja. S godinama se prorjeđuje broj poznanika, dragih i bliskih osoba, te je stari čovjek suočen i s nedostatkom odnosa. Nema više prijatelja s kojima bi mogao podijeliti svoje uspomene i svoje poteškoće, brige, tjeskobu i strahove.

Stari čovjek treba odtugovati smrt članova obitelji, prijatelja i kolega – što podsjeća na vlastitu smrtnost i negdje iza, strah od smrti! Samo prihvaćanjem neminovnog; gubitaka, patnje i bola – dopuštanjem da se prožive sva osjećanja i tugu napuštanja – možemo stvoriti prostor za novi život; doći u sebi izvore ljubavi i

ELABORAT MOSTARSKE UDB-e O „NARODNIM NEPRIJATELJIMA“ U MOSTARSKOJ REGIJI U LIPNU 1965. GODINE

Radi podsjećanja na ljepote jugoslavenskoga komunističkog režima, u nekoliko nastavaka ćemo objaviti neke dokumente o „aktivnosti klera“, „kleronacionalista“ i uopće hrvatskih neprijatelja Jugoslavije. U dokumentima, dakako, nema ni sadržajnih niti stilskih intervencija, pa ni tamo gdje se navode sasvim pogrešni podaci, kao što je, primjerice, podatak da je ilegalna organizacija Hrvatska revolucionarna mladež (HRM) otkrivena tek 1960., i da su kasnije svi njezini članovi amnestirani (ni jedno ni drugo nije točno, a mnoštvo je i drugih sličnih pogrešaka!), ali – javnosti ih predajemo onakvima kakvi su u izvorniku.

*

Držanje i aktivnost bivših sjemeništara i bogoslova sa područja Mostarske regije (Elaborat SDS Mostar - juna 1965. godine)

- Članovi ilegalnih nacionalističkih organizacija i reemigranata
- Emigranti – bivši sjemeništari i bogoslovi
- Intelektualci (profesori, nastavnici, pravnici, inžinjeri, liječnici, studenti)
- Funksioneri radnih organizacija

Priredio:

E. L.

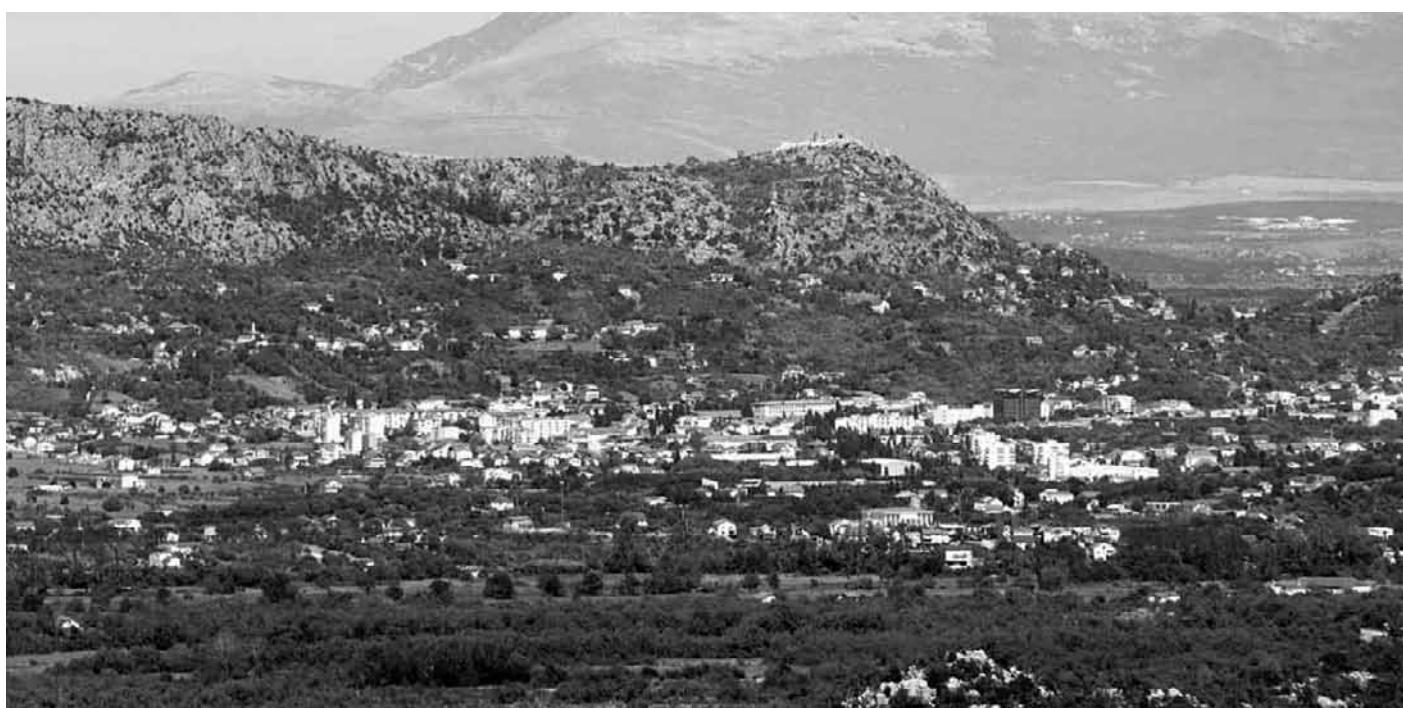
- Članovi SKJ – bivši sjemeništari i bogoslovi sa mostarskog sreza

Hercegovina predstavlja područja za koja je karakteristična aktivnost i uticaj katoličkog klera, pa je otuda pitanje stvaranja svećeničkih kadrova odvijek predstavlja problem, kako sa aspekta kadrovskog jačanja crkve, tako i sa političkog aspekta, pošto je katolička crkva u Hercegovini oslanjajući sa na svoje kadrove ostvarivala i svoj politički uticaj. Problem angažovanja i školovanje svećeničkog podmlatka s toga je iziskivao posebnu pažnju naročito od oslobođenja do danas jer je to vrijeme kada se katolički kler u Hercegovini najviše angažovao na tom planu.

Kada su poslije oslobođenja iz poznatih razloga prestale sa radom vjerske škole / franjevačka gimnazija na Širokom Brijegu i franjevačka bogoslovija u Mostaru sa sjemeništima/ katolički kler je na ovom području bio lišen mogućnosti školovanja svog podmlatka. To je za crkvu predstavljalo veoma težak problem, pošto je ona u to vrijeme bila bez kadrova, jer je za

vrijeme okupacije i prilikom oslobođenja zemlje znatan broj svećenika izginuo ili emigrirao iz političkih razloga. Naime, ako se ima u vidu da su mostarska biskupija i hercegovačka franjevačka provincija neposredno pred rat raspolažali sa 182 svećenika, a 1944. godina sa 246 svećenika /pošto su u toku rata zaredjena 64 nova svećenika/, te da ih je neposredno poslije oslobođenja ostalo na terenu 102 /jer su 34 svećenikau medjuvremenu emigrirala, 21 napustili svećenički poziv, 81 izginuli i 11 umrli prirodnom smrću, to je lakše sagledati situaciju svećeničkih kadrova u Hercegovini u prvim poslijeratnim godinama, kao i nastojanja i akcije koje je kler već tada pokrenuo da bi se postiglo stanje svećeničkih kadrova koje bi omogućile normalnu djelatnost RKC u Hercegovini u novim poslijeratnim uslovima.

U vremenu od 1950. godine, kada su nekoliko prestale forme grube neprijateljske djelatnosti svećenstva i kada su odnosi sa katoličkom crkvom postali nešto snošljiviji, kler je ozbiljnije prešao obnovi i popuni svog kadra. Od tada počinje prava ekspanzija klera na planu vrbovanja katoličkih omladinaca i njihovog slanja u vjerske škole, koja dostiže svoju kulmi-

Panorama Ljubuškoga

Franjevački samostan i crkva u Duvnu (Tomislavgradu)

naciju u vremenu izmedju 1955.-1959. godine. To se najbolje vidi iz činjenice da se školske 1949/50. u vjerskim školama nalazilo svega 14 kandidata, 1953. godine već ih je bilo 120, dok je 1955. godine ta cifra bila već skoro udvostrućena, jer se u vjerskim školama školovalo već 218 kandidata. Od tada se osjećao još jači priliv kandidata u vjerske škole, tako da ih je 1957. godine bilo 320, slijedeće 1958. godine - 531, a 1959. godine broj kandidata u vjerskim školama dostiže impozantan broj, pošto se te godine školovalo 587 kandidata za svećenički poziv. Danas se u vjerskim školama nalazi oko 580 kandidata koji se spremaju za svećenički poziv.

Pored već poznatih razloga opredjeljivanja omladine za školovanje u vjerskim školama /tradicija svećeničkih loza, socijalno-ekonomski razlozi, uticaj religioznih porodica i sredina, privilegovani sistem školovanja praćen nizom olakšica materijalne prirode, veoma izražen pritisak biskupije, redova i vjerskih škola se u području SR Hrvatske na području Zapadne Hercegovine u cilju vrbovanja daka za svoje potrebe, politički motivi opredjeljivanja za svećenički poziv pojedinaca na određenim područjima/ na kandidate je djelovala i propaganda i energični zahtjevi koje je kler postavljao prema vlastima da se studentima teoloških fakulteta, bogoslovske i srednjih vjerskih škola prizna status polaznika državnih škola i fakulteta, da vjerske škole budu opšte obrazovnog karaktera i da imaju pravo javnosti, da se u pogledu vojne obaveze polaznici vjerskih škola izjednače sa d-

cima i studentima državnih škola i td. /+/- Vidi prilog 1- izjava jednog katoličkog svećenika-župnika o angažovanju kandidata za sjemeništa i režim školovanja i vaspitanja u vjerskim školskim zavodima.

Uporedo sa ovakvom aktivnošću katoličkog klera i permanentnim prilivom daka u vjerske škole dolazilo je postupno i u sve većem broju do osipanja već angažovanih polaznika tih škola. Proces napuštanja vjerskih škola od strane polaznika započeo je još 1956. godine i od tada je sve više dolazio do izražaja. Tako je prema raspoloživim podacima u vremenu od 1956.-1965. godine vjerske škole napustio 471 sjemeništarac i bogoslov. Obzirom da se danas u vjerskim školama nalazi oko 580 polaznika, onda smo suočeni sa činjenicom da je sa područja Hercegovine u čitavom 20-godišnjem poslijeratnom periodu angažovano za vjerske škole RKC preko 1.000 kandidata, od kojih su završili teološke studije i već postali aktivni svećenici u pastvi njih – 61.

Odliv iz vjerskih škola inicirao je problem bivših sjemeništaraca i bogoslova koji su se tokom školovanja nalazili a i sada se velikim djelom nalaze pod uticajem crkve. To je nametnulo potrebu analiziranja i sagledavanja sadašnjeg držanja ove relativno brojne kategorije lica, koja i dalje predstavlja bazu sa kojom kler, a posebno hercegovački franjevci, računa nastojeći da ih i dalje koristi kao svoja uporišta u ostvarivanju svog uticaja. /+/- Vidi prilog 2 - izjava jednog katoličkog svećenika-župnika o tretmanu bivših sje-

meništaraca i bogoslova od strane crkve i crkvenih rukovodstava.

Uostalom, već odavno se došlo do zaključka, da se bivši polaznici vjerskih škola veoma lako uključuju u neprijateljsku aktivnost, što je rezultat njihovog višegodišnjeg vaspitanja, kao i činjenica da ih znatan broj potiče iz porodica koje su se na određen način u ratnim i poratnim uslovima eksponirale na strani neprijatelja. Ideološka orijentacija jednog broja bivših polaznika vjerskih škola poslužila je nosiocima neprijateljske aktivnosti posljednjih godina da u određenim uslovima izvrše na njih i politički uticaj i da ih angažuju u neprijateljskoj djelatnosti protiv SFRJ. Uporedo sa tim većina kataličkih svećenika angažovanih u pastvi je došla do spoznaje da se njihov budući rad ne može ni zamisliti bez solidnih uporišta medju inteligencijom. Pošto se bivši polaznici vjerskih škola u ogromnoj većini opredjeljuju za nastavljanje školovanja na svjetovnim školama i fakultetima, to oni objektivno i postaju katolička inteligencija sa kojem kler sve više nastoji da računa u okviru svoje vjerske aktivnosti. Stoga kler posvećuje posebnu pažnju vezanju bivših polaznika vjerskih škola za crkvu, kako bi od njih stvorio katoličke intelektualce i aktivnog činioca preko koga će ostvarivati uticaj u određenim sredinama.

Kako je već rečeno Hercegovina je oduvijek predstavljala nepresušan izvor svećeničkog kadra RKC, ne samo za potrebe mostarske biskupije i hercegovačke franjevačke provincije, već i za potrebe drugih biskupija i redovničkih provincija u zemlji. Na taj način bivši polaznici vjerskih škola školovali su se po raznim vjerskim zavodima na području čitave zemlje. Od ukupno 471 sjemeništaraca i bogoslova koji su napustili vjerske škole najveći broj potiče upravo sa onih opštinskih područja iz kojih je i regrutovan u najvećem broju kadar za buduće svećenike /Duvno - 97, Grude - 79, Lištica - 65, Ljubuški - 61, Čitluk - 42, Livno - 52, Posušje - 26, Čapljina - 24, Konjic - 16, Mostar - 12, Prozor - 12 i Stolac - 5/.

Kao što su i razlozi za odlazak u vjerske škole mnogostruki tako je i napuštanje vjerskih škola uzrokovo višestrukim razlozima, koji se mogu grupirati uglavnom u četiri grupe. Prvu – najmasovniju grupu /237/ sačinjavaju oni koji su samoinicijativno napustili daljnje školovanje za svećenički poziv, bilo da im svećenički poziv

ne odgovara, bilo da nisu mogli izdržati disciplinu i teško uslove života, da se nisu slagali sa profesorima itd. Drugu grupu /100/ sačinjavaju oni koji su se opredjelili za školovanje u vjerskim školama živjeći u uvjerenju da će im biti priznat status i privilegije đaka svjetovnih škola, kako bi se i sa tim kvalifikacijama mogli eventualno opredjeliti za neki od poziva u građanstvu. Međutim, kada se te nade nisu ostvarile, jer je pozitivnim zakonskim propisima tim školama dat tretman privatnih škola, to je uticalo da su se ovi polaznici vjerskih škola počeli kolebiti u pozivu i napuštati vjerske škole. U tom pravcu je dobrim dijelom uticao i tretman koji se prema polaznicima vjerskih škola primjenjivao prilikom služenja kadrovskog roka u JNA. Treću grupu koja broji 83 bivša polaznika vjerskih škola sačinjavaju oni koji su selekcijom otpušteni ili izbačeni iz vjerskih škola od strane uprava vjerskih školskih zavoda, zbog slabog učenja, kršenje discipline lične ili porodične bolesti, veza sa ženama, na osnovu izvještaja župnika o vladanju za vrijeme ferija, a bilo je slučajeva otpuštanja i zbog toga što su neki osumnjičeni da su špijuni i denuncijanti UDB-e. Četvrtu grupu sačinjavaju oni koji su vjerske škole napustili pod uticajem naših mera. Ova kategorija obuhvata 51 lice. Naime, u jednom periodu i služba DB se bila angažovala na izvlačenju đaka iz vjerskih škola, koristeći uticaj rodbine, prijatelja i angažovanje drugih faktora /zaposlenja, stipendije, upisi u škole i polaganje diferencijalnih ispita/.

Od ukupnog broja bivših polaznika vjerskih škola u svojim zavičajnim opština-ma sada žive samo njih 133, a van svojih zavičajnih opština na terenu mostarskog sreza – 38, dok ostali žive na područjima drugih srezova naše Republike – 61, u SR Hrvatskoj – 176, SR Srbiji – 12, SR Makedoniji – 2 i SR Sloveniji – 1. U ino-stranstvu ukupno boravi 50 bivših sjemeništaraca, od čega - 17 kao naši građani sa putnim ispravama na privremenom redu u SR Njemačkoj i specijalizaciji u drugim zapadno-evropskim zemljama, dok su - 33 politički emigranti koji su emigrirali u poslijeratnom periodu i priključili se ekstremnom dijelu neprijateljski raspoložene emigracije.

Strukture po sadašnjim zanimanjima ovih lica govori da ih je najveći broj nastavio dalje školovanje u srednjim, višim i visokim školama i na fakultetima ili pak na

Crkva sv. Katarine u Grudama

raznim zanatima, a da je sasvim mali broj onih koji su ostali kod svojih kuća da se bave zemljoradnjom. Otuda je najveći broj studenata - 142, srednjoškolaca - 54, diplomiranih stručnjaka - 63 /profesora - 11, nastavnika - 18, učitelja - 4, diplomiranih pravnika - 9, diplomiranih ekonomista - 3, inžinjera - 14 i ljekara - 4/, zatim službenika - 80 /od kojih 1 oficir i 1 službenik DB/, kvalifikovanih radnika radnih organizacija i ustanova - 48, a zemljoradnika samo - 42/ od toga su njih 14 sa područja duvanjske opštine/. Interesantno je napomenuti da u opštinama Mostaru, Stocu i Čapljini ni jedan od bivših sjemeništaraca i bogoslova nije ostao da živi kod svojih kuća.

U profesionalnoj orijentaciji poslije napuštanja vjerskih škola na ova lica pored drugih faktora znatan uticaj vrši i kler. Naime, kako je ranije rečeno, kleru je mnogo stalo da se ova lica školuju u višim i visokim školama i na fakultetima, kako bi se od njih stvarala katolička inteligencija na koju će se oslanjati u ostvarivanju uticaja, posebno u gradovima i drugim centrima. Jedan broj đaka i studenata, odnosno svršenih srednjoškolaca i visokokvalifikovanih stručnjaka su stipendirale komune, razne ustanove i privredne organizacije. Tako je od ukupno 48 stipendista najveći broj stipendirani u opštinama Grude, Lištica i Čitluk - po 8, Čapljina - 7, Posušje - 6, Duvno - 4, Ljubuški - 3 i Konjic, Stolac - po 2.

Treba napomenuti da je politika stipendiranja bila inicirana našim nastojanjima

da se i tim putem izvuče jedan broj kandidata iz vjerskih škola s jedne strane, kao i potrebama pojedinih komuna da dodju do visokokvalifikovanih kadrova s druge strane što je bila aktualno u godinama kada su problemi sa stručnim kadrovima naročito u nekim seoskim komunama bili veoma izraženi. Ovo je svakako dalo pozitivne rezultate njihovim stipendiranjem i uključivanjem u društveno-politički život postignuto je da oni danas imaju u većini pozitivno držanje. Ipak treba istaći da su neki od tih stipendista zloupotrijebili dato im povjerenje uključivši se u organizovani neprijateljski rad protiv SFRJ, zbog čega su još kao studenti hapšeni i izvodjeni pred sud /poznati slučajevi MIJATOVIĆ Andjelka iz Tihaljine, VLAŠIĆ Ante iz Sovića, ZOVKO Drage iz Kruševa, MANDŽO Miljenka iz Ogradienika i VUČIĆ Vinka iz Proboja/.

Analizirajući političku opredjeljenost i držanje roditelja i uže rodbine ovih lica u toku rata došlo se do podataka da su roditelji 226 bivših sjemeništaraca i bogoslova bili na strani neprijatelja, bilo kao aktivni učesnici ustaških, domobranksih i drugih neprijateljskih jedinica, bilo da su pomagali ustaški pokret. Roditelji 164 bivša sjemeništarca i bogoslova imali su pasivno držanje za vrijeme okupacije, a pozitivno držanje su imali roditelji svega 41 bivšeg sjemeništarca i bogoslova/ učestvovali u NOP ili ga aktivno pomagali/. Roditelji samo 12 polaznika vjerskih ško-

NARODNA ODBRANA

Izlazi svake nedelje. — Dobija se u svima knjižarama i prodavnicama novina. Broj 3 Din. — Preplata na pola godine 50 Din., na godinu 100 Din. — Za inostranstvo 200 Din. — Uredništvo: Beograd, Pašićeva br. 8/II. — Telefon: 25-778. Reklamno Odjeljenje 24-479. — Cena oglasa: $\frac{1}{4}$ spoljna strana Din. 800, $\frac{1}{4}$ unutarnja strana Din. 600, $\frac{1}{8}$ strane 350, $\frac{1}{4}$ strane 200. Čekovni račun kod Poštanske štedionice broj 53.176.

ZA SREDIŠNI ODBOR NARODNE ODBRANE
Vlasnik: Lazar Atanacković

ZA UREĐIVAČKI ODBOR:
Urednik: M. Pavlović

Godina IX.

Beograd, 5 Avgusta 1934.

Broj 31.

Књижевно-уметнички део:

Prigodom osvećenja pravoslavne crkve u Visu 12 novembra 1933 g.

Zvonite zvona sa svetoga hrama
Na gordom Visu, sred pučine plave!
Neka utihne za čas sva galama
I svi pobožno nek otkriju glave.

Jer čas je ovo kad se Gospod javlja
U slavi svojoj kojoj nema ravne,
I ruke svoje na blagoslov širi
Vrh nove b'jeli crkve pravoslavne.

Ribari viški, ustavite lade!
Nemojte biti tako uskih grudi.
Gospod će znati nahraniti i danas
Sa dvije ribe pet hiljada ljudi...

Težaci viški, ostavite branje
Maslina vaših ravnicom i stranom!
Jer Isus Hristos jutros u grad dođe
K'o vjesnik mira s mashinovom granom

Lađari morem, sa jarbola, vaših
Spuštajte jedra, za plov ima danâ.
S ponosom danas učestrujte i vi
U općoj slavi viških ostrvljana.

A i vi tamo, s one strane mora,
Mislite malo što se ovdje zbiva.
Jer, znajte dobro, da ovoga časa
U Vječnom Gradu Hristos se pribiva.

On je sad ovdje. Ali doš'o nije
Da traži neke izgubljene ovce,
Niti da raspnc božje ruke dvije
Iznova na krst za Judine novce...

Ni Juda nema u ovome stadu
Što svog Pastira s predanošću sl'jedi
Kroz trnje oštros, kroz vatru i vodu,
Te ne odstupa od Njega ni pedi.

On je tu doš'o da nam blago kaže
Kako to Njega i vr'jeda i boli,
Kad neko brata radi Njega mrzi
I otadžbinu svoju kad ne voli.

Jer On je bio otadžbenjak velik:
Za svoj je narod raspeti se dao.
A braću svoju ljubio je tako
Da niti Judu nije prezirao.

I kako Otac Njegov od nas traži
Slogu i ljubav i blagoslov mira,
K'o uslov spasa svega čovječanstva
I kao zahtjev Zakona svemira...

O, braćo moja, tu, na mrtvoj straži,
Ne ogluš'te se glasu Hrista Spasa!
Praštajte jedni drugima i složno
Radite za Dom, u sto dobrih časa!

A ti, o hrame, na klisuri močnoj
Kojoj svi b'jesi nahudili nisu —
Budi nam zv'jezda u pustoši noćnoj,
I kr'jes plameni na vidnome visu!...

Neka te ljubav obasjava sveta!
Tvrđava budi od Verdena jača,
Kojoj opsada nikakva ne smeta,
K'o ni grom topa, ni oštrica mača!...

Putokaz budi: kako ćemo slogan
Domaćom doći k slozi svih Slovena,
I tad, u miru s ljudima i s Bogom,
Okrunit krunom Slavskog Suverena...

Zvonite zvona sa svetoga hrama
Na gordom Visu, sred pučine plave!
Neka utihne za čas sva galama
I svi pobožno nek otkriju glave.

Jer čas je ovo kad se Gospod javlja
U slavi svojoj kojoj nema ravne,
I ruke svoje na blagoslov širi
Vrh nove b'jeli crkve pravoslavne.

Ante V. Simatović
rimo-katolik iz Vele Luke.

NAPUTAK O ANGAŽIRANJU SURADNIKA (JEDAN DOKUMENT UDB-e IZ 1950-IH GODINA)

Uz naputak Uprave državne bezbednosti (UDB-e) o angažiranju suradnika koji objavljujemo na sljedećim stranicama, potrebno je kazati nekoliko riječi. U prvom redu ga je potrebno datirati. Kako se u točki 9. spominje „raniji zakon o krivičnom postupku“, može se zaključiti da je naputak vjerojatno nastao nakon 1. siječnja 1954., kad je na snagu stupio drugi po redu cijeloviti kazneni postupnik komunističke Jugoslavije, Zakonik o krivičnom postupku (*Službeni list FNRJ*, br. 40/53). Njime je zamijenjen Zakon o krivičnom postupku od 12. listopada 1948. koji je kasnije u nekoliko navrata noveliran. Takvu dataciju, doduše, ipak treba uzeti s malom rezervom, jer je moguće da se tvorac naputka ne služi precizno kaznenopravnom i

Priredio:

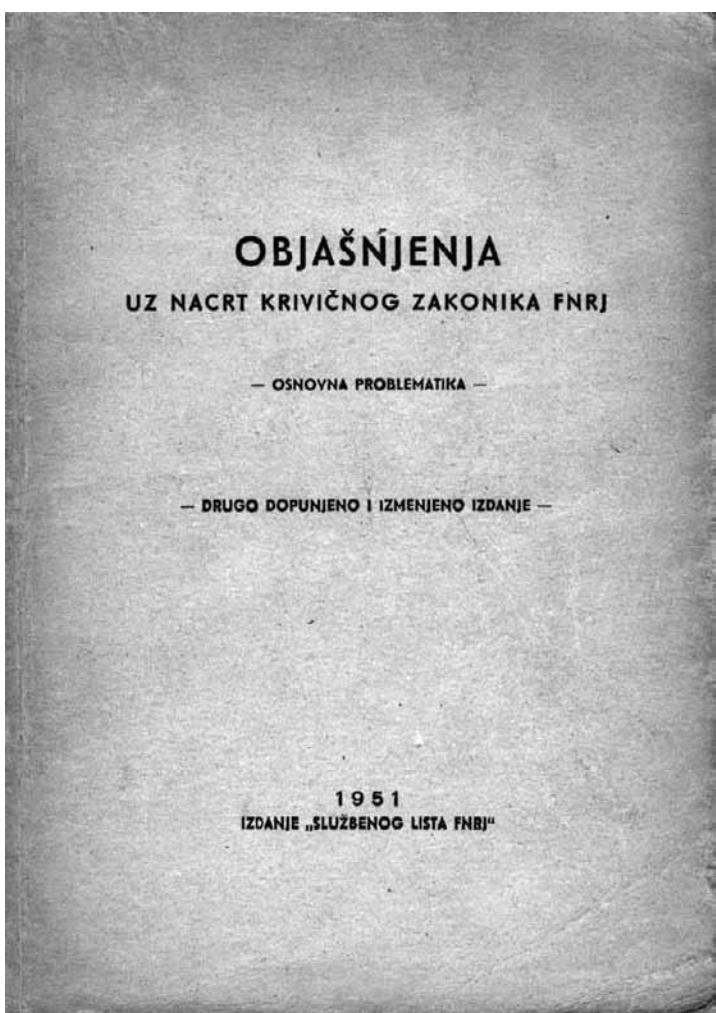
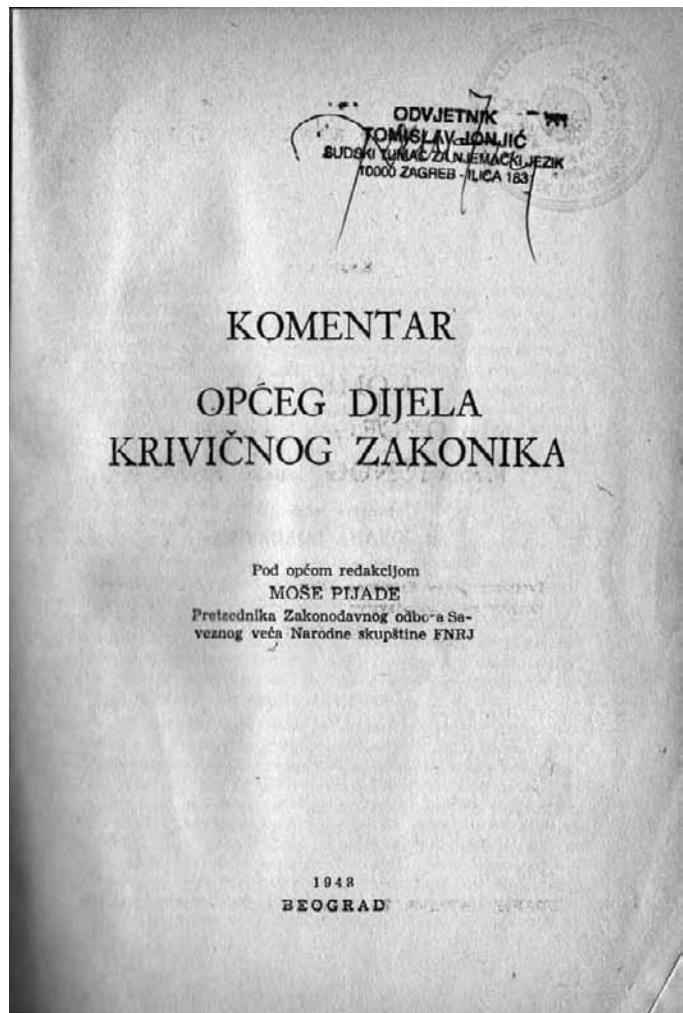
Tomislav JONJIĆ

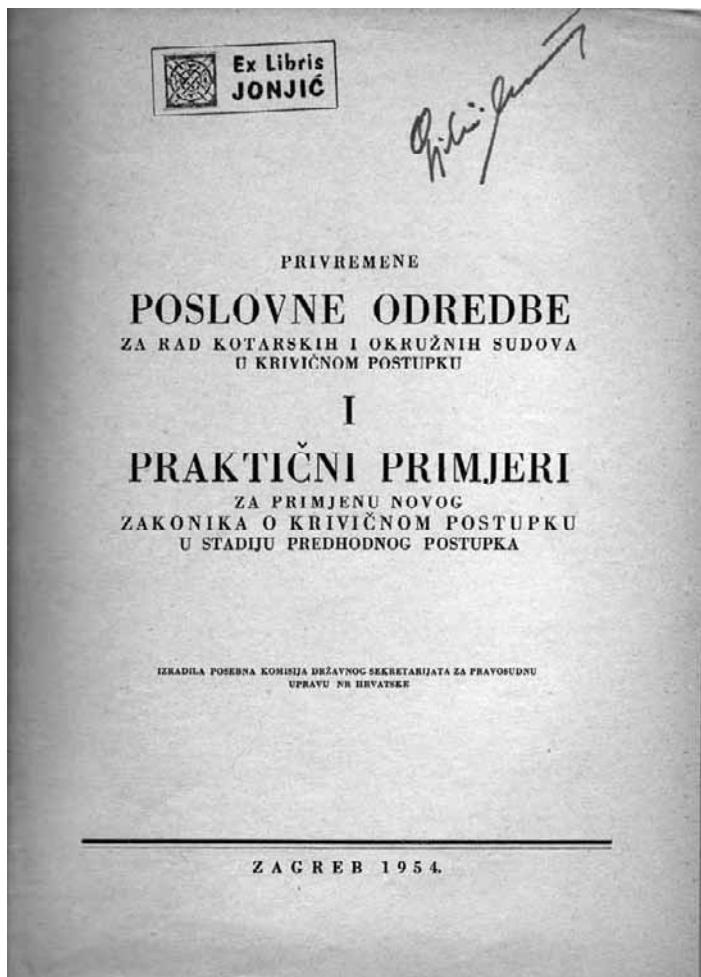
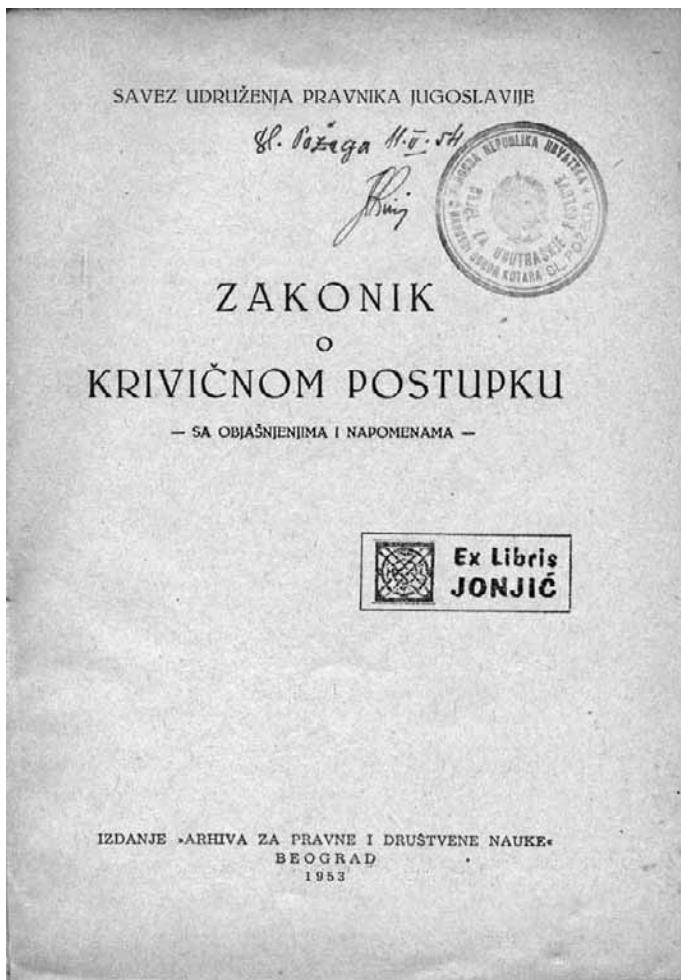
nomotehničkom terminologijom, tim više što su i uz jedan i uz drugi spomenuti kazneni postupnik doneseni tzv. uvodni zakoni, koji su čak i u stručnoj literaturi bili nazivani zakonima odnosno zakonicima o kaznenom postupku, pa dakle i poistovjećivani sa samim zakonicima.

Novo je kazneno zakonodavstvo neposredna posljedica donošenja jugoslavenskog ustava iz 1951., a njime se je, pored cijelovite kodifikacije – u nešto izmijenjenim okolnostima – nakon sukoba SSSR-a i Jugoslavije htjelo postići prividnu demokratizaciju i deideologizaciju kaznenoga

zakonodavstva. O tome je raspravljao IV. plenum Centralnoga komiteta Komunističke partije Jugoslavije, a Aleksandar Ranković je ne samo u materijalima toga partijskoga skupa, nego i u *Komunistu* objavio poznati tekst pod naslovom „*Za dalje jačanje pravosuda i zakonitosti*“. To je, međutim, bila samo kulisa iza koje je popuštanje partijskog nasilja i terora išlo sasvim polagano.

U ranijem je razdoblju kazneno zakonodavstvo bilo izravno i sasvim otvoreno u funkciji zaštite komunističke države odnosno provedbe boljševičke revolucije, pa je već prvi članak Krivičnog zakonika od 4. prosinca 1947. (*Službeni list FNRJ*, br. 106/1947.) propisivao: „*Krivično zakonodavstvo Federativne Narodne Republike*

Jugoslavije ima zadatak da određivanjem krivičnih djela i propisivanjem kazni, odgojno-popravnih i zdravstveno-zaštitnih mjera, koje se primjenjuju u zakonom određenom postupku, štiti od društveno opasnih djela narodnu državu utemeljenu na tekovinama narodnooslobodilačke borbe, njezin pravni poredak, njezinu socijalističku izgradnju i ličnost i prava njenog građanina.“ Izmjene u novim propisima bile su uglavnom kozmetičke naravi, iako je kodifikacija sama po sebi predstavljala određeni pomak. Put jugoslavenskoga kaznenog prava, isticalo se u jednom komentaru iz 1953., bio je „uslovljen potrebama revolucije“, pa je izabran model „koji je bio najpogodniji i najefikasniji za zaštitu i razvijanje postojećih društvenih odnosa.“

U Objasnjima uz Nacrt Krivičnog zakonika FNRJ iz 1951. godine nije se tajilo kako je „naše krivično zakonodavstvo od početka imalo jasno izražen klasni karakter. Ovo zakonodavstvo jasno je izra-

žavalo oštricu prema klasnom neprijatelju, a u isto vreme davalo je i mogućnosti svim učiniocima krivičnih dela koji su se popravili i koji su napustili neprijateljski stav prema narodu i državi, da se vrate u narodnu zajednicu i da priđu društveno korisnom radu.“ Naravno, i novi „krivični zakonik pretstavlja najpotpuniju konkretizaciju ustavnih odredaba o zaštiti onih odnosa koji su Ustavom utvrđeni, kao i odredaba o pravima i dužnostima građana.“ U sklopu priznanja da u pogledu temeljne zadaće kaznenog zakonodavstva nema bitne („suštinske“) razlike između članka 1. Općeg dijela krivičnog zakonika iz 1947. i novog propisa, u Objasnjima se nastavlja:

„Pored ovog opšteg značaja, donošenje krivičnog zakonika ima i posebni značaj. U našoj zemlji izgrađuje se socijalizam, a to znači vrši se proces stvaranja jednog novog društvenog uređenja. U ovom poslu angažovani su radni ljudi naše zemlje koji ne štedeći sebe, sa ogromnim elanom,

predvođeni Komunističkom partijom Jugoslavije izgrađuju novu budućnost svoju i svoje dece. U ovoj ogromnoj borbi naši radni ljudi nailaze i na ogromne smetnje i to ne samo od strane svrgnute klase već i od drugih neprijateljskih sila, uključujući posebno ovde rukovodstvo SSSR i njemu podređenih zemalja. U ovoj borbi neprijatelji naših naroda ne biraju sredstva da slome radni elan narodnih masa i da nanesu štetu našem narodu, državi i narodnoj privredi. U takvoj situaciji naš krivični zakonik treba da je moćno sredstvo u borbi protiv svih neprijatelja naše zemlje.“

A kao što je kazneno zakonodavstvo bilo „moćno sredstvo“ u borbi protiv svih protivnika jugoslavenske države i komunističkog poretka, tako je Uprava državne bezbednosti bila ključna poluga partiskske vlasti. Dokument koji slijedi pokazuje nam na koji je način ona pridobivala suradnike i prikupljala obavijesti o „narodnim neprijateljima“.

O P S T I D E O

1. Odabiranje lica za saradnju?

Odabiranje lica za saradnju jeste od preskognog značaja za uspešno završetak rasprade. Kao jedno od elemenata saradnik mora da posjeduje: 1. Svaki kandidat za saradnju mora biti odabran sa određenim ciljem, 2. Kandidat mora imati objektivnih i subjektivnih mogućnosti, 3. Kandidat treba da ima izvezanog interesa za saradnju i da ova prihvata.

2. Isučavanje kandidata za angažovanje za saradnju?

Isučavanje kandidata za saradnju jeste vrlo važan zadatak operativca, jer budući rad sa saradnikom može odigrati presudni značaj. Te isučavanja se poređ estetskog ogleda i u ovome: 1. Biografija, 2. Lidjona i karakterne osobinawsklonost, 3. Političko-ideološke predstavljene, 4. Materijalne i porodične prilike, 5. Položaj u društву i veze. Da bi se ovo utvrdilo treba voditi računa i o sledećem: 1. Provera preko operativne evidencije, 2. Prikupljanjem informacija od saradničke mreže, 3. Preko aparata za praćenje, 4. Lično upoznavanje,

3. Budnost pri odabiranju i isučavanju kandidata?

Pri odabiranju kandidata za saradnju treba voditi računa o ovome: 1. Neotkrivati metode rada i djelatnost UDB-e, 2. Obsrediti se od ubacivanja agenata neprijatelja u našu saradničku mrežu, 3. Osigurati pravilan odnos operativca i saradnika i obesrediti se od lažnog obaveštavanja.

4. Osnovna baza za angažovanje za saradnju?

Osnovna baza za angažovanje za saradnju jeste: 1. Političko-ideološka pripadnost i orijentacija na liniji ili u skladu sa stavom ili orijentacijom FNRJ, 2. Patriotizam, uža nacionalna i verska pripadnost, 3. Materijalna pomoć, 4. Kompromitujući materijal, 5. Lični momenti, 6. Robinske i prijateljske veze.

5. Odabiranje mesta i vremena za sastanak sa saradnikom?

Ranijsa praksa: 1. Patrietskoj osnovi, 2. Kompromitujući materijal - različito u manjem mjestu - selu i gradu.....

Sadašnja praksa: 1. U manje mjesto, 2. U selu i 3. U gradovima. Te opet zavisi od toga iz kakve je sredine saradnik: 1. Seljaka, 2. Lica koja žive u gradu, 3. Intelektualaca, te opet: 1. Lica iz patrietskog osjećanja, 2. Kompromitujućeg materijala i tda.

6. Kako stupiti u vezi sa kandidatom za angažovanje za saradnju u kojoj formi se operativac pojavljuje?

Povezivanje sa kandidatom može biti: 1. Neposredno operativac i kandidat, 2. Posredstvom saradnika, 3. Posredstvom neke ustanove ili organizacije, 4. Posredstvom rodbine, prijatelja i ličnih veza.

Operativac se pojavljuje: 1. Otvoreno kao organ UDB-e i 2. Kada nastupa kamuflirane pod drugim vidovima.

7. Osnovna baza za angažovanje za saradnju u inostranstvu?

Na zapadu: 1. Materijalna baza - osnova, 2. Reabilitacija emigranata, 3. Robinske i prijateljske veze.

Na istoku: 1. Patrietske i političke simpatije prema FNRJ, 2. Antirežimska raspoloženja koja vladaju u tim zemljama, 3. Reabilitacija emigranata, 4. Materijalna osnova, 5. Robinske i prijateljske veze.

2.

8.-Angažovanje za saradnju na dobrovoljnoj osnovi?

Stara praksa: Operativac je prema saradniku postupao kao prema potčinjenom.....

Sadašnja praksa: je drugačija s tim što se u saradniku gleda pomagač..... Od dobrog uspjeha zavise: 1. Karakter rangovera, 2. Oformljenje ovakvog angažovanja za saradnju

9.-Prinudne angažovanje za saradnju?

Ranija praksa: Raniji zakon o k.p. postupku je dozvoljavao da iako okrivljenog bude dovoljan za dokaz kod suda, otuda i naša praksa je bila orijentacija da se okrivljeni sašluša i onda vrbuje. Kandidat se strozavao za stvar i ličavac svoga onog što bi mogao reći "Ja"

Sadašnja praksa: Zakon o k.p. postupku ne uzima kao dokazno sredstvo samo sašlušanje okrivljenog, a niti samo-voljno zatvaranje. Otuda i naš rad treba da se prilagodi ovim zakonskim normama. Mi danas uzimamo kao činjenicu da kandidata iznenadimo. Ne ide se do kraja da se kandidat strozava kao ličnost. Niže zatver i UDR-a su nemogući. Dalje govoriti što je kompromitujući materijal, kako se lomi kandidat i kojim se rečju koristi komprometujuci materijal itd.

10.-Karakteristike procesa angažovanja za saradnju danas?

Karakteristike ovog procesa ogledaju se:

1. U čitavom procesu polazi od kandidatovih stavova, a ne od svojih.
2. Stalno prenalsziti i osvetljavati interes kandidata i uskladivati ga sa ciljem angažovanja,
3. Stvaranjem prijateljstva i poverenja između operativca i kandidata/-do granice/.
4. Ne ostavljati kandidata da se sam bori u težim momentima.
5. Koristiti kritične momente kandidata,
6. Ne zahtevati od kandidata ono što je jače od materijala prilikom izvedenja angažovanja za saradnju.

11.-Oformljenje angažovanja za saradnju?/Pseudonim i registracija saradnika?

Ranija praksa: Prijedlog za mjesto, način, obaveza, raport, registracija i pseudonim.....

Sadašnja praksa: Obaveza nije danas obvezna, raport i evidencija, -obvezni su.....

12.-Ko je saradnik i njegove osobine?

Ko saradnika smatrao svako ono lice koje bez oznaka na pobude radi: 1. Svakno, 2. Organizovane, 3. Ajne i koji u bilo kojoj mjeri sa ob. i kontro-ob.službu, a angažovanje je i rukovodeno od operativca. Njegove osobine: Sklonost za ob.rad, Poverenje i odanost, disciplina i odgovornost, konspirativnost, psetivni političko-moralni lik.....

13.-Kakve zadatke može vršiti saradnik, prikupljanje opštih informacija-komentara?

Saradnik može vršiti sledeće zadatke: 1. Obradivanje grupe, pojedinca i objekta, 2. Prikupljanje informacija, 3. Prikupljanje podataka o licima koja spetarivaće će da angažuje za saradnju, 4. Održavanje tehničkih ili živih veza, 5. Biti na vesi druge ob.službe i djelevati kao dvojnik, 6. Vršiti fizičke praćenje lica u interesu kontro-ob.službe, 7. Osmatranje, vršenje kontrole itd.....

14.-Saradnik sa zadatkom održavanja veze?

Unutar zemlje: 1. Kada imamo saradnika na takvom mjestu/ Banditska grupa/ gde se nemaju odvoiti i

bez Andre

3.

sa operativcem održavati sastanak,2.Kada se saradnik nalazi na takvom mjestu da je teško doći u kontakt/Gruvensa ustanova ili strane prestatništve/.

Održavanje veze preko granice: 1.Od saradnika da operatives i obratne,2.Od granične linije i obratne,3.Od javke i obratne.

Saradnik za održavanje veze treba da je prevjeren u političko-moralnom pogledu, hrabar i snese lažljiv.

15.Saradnik u dvostrukoj-dvojnoj kombinaciji?

Mogućnosti u dvojnoj kombinaciji:Nač saradnik ubaćen u stranu obslužbu ili banditsku grupu,2.Kada se sam saradnik prijavlji strazoj obslužbi radi svoje sigurnosti,3.Kada saradnik radi za dvije ili više obslužbi,a svoju saradnju nije rekao nijednoj,4.Kada sam saradnik prepostavljenim kaže da je vrbovan/kler,/5.Kada se sam javi da bi radio.

Saradnju će me uvek odbiti:1.Kada su u pitanju lica na osjetljivim položajima,2.Dvojna kombinacija se neće otputiti bez odebrenja starežine iz razloga:a/sigurnosti saradnika,b/o odavanju državnih tajničkih.....

16-Prikupljanje dokumentacije o radu neprijatelja, praćenje neprijatelja i ostalih sumljivih lica,kao i ostali zadaci koji se mogu postaviti pred saradnika u cilju svestranog korištenja?

Za dokumentaciju materijala za neprijateljsku grupu važno je voditi računa:1.Krada i fotografisanje dokaznog materijala,2.Izjave čevidaca-eventualnih svedaka za sud,a da se saradnik ne kompromituje,3.Snimanje rasgovora pomoću magnetofona,Za dokumentaciju važno je i praćenje.Praćenje mora biti:1.Da se protilesa kreće neupadljivo,2.Da je svestran i uporan,3.Da ima dobre započinjanje i lase učevara fizionemije.Ostali zadaci koji se mogu postaviti saradniku su:1.Da izvrši tajni ik pretres lica i stanja neprijatelja,2.Da izvrši likvidaciju neprijatelja/odmetnika/.

U prekograničnom delovanju mogu doći i evi zadaci:1.Izvršenje diverzije,2.Izvršenje sabotaže,3.Miniranje i razminiranje na frontu i 4.Krada planeva.

17-Prijateljske veze?

Pestavljeno je pred operativa da stvaraju prijateljske veze,a to iz razloga:1.Stvaranje šireg kruga poznanika radi prikupljanja raznih informacija,2.Sojim ophodenjem rasbija famu onu kojom je UDB-a gledana,3.Solidnost takvih veza operativcu omogućava da pređe informacija koje dobije od nekog međe i angaževati,4.Zrikriva se stvarna mračna,5.U takvom radu operativa se svestrane veze i usdiže.Sve ove veze operativa treba da evidentira kako bi ih u slučaju odlaška mogao drugom operativu predati.Za stvaranje prijateljskih veza koristiti: javnu bezbednost,Nar.miliciju,sseobraćajnu službu i druge.

18.-O kojim sve elementima se treba voditi računa pri rukovodjenju sa saradnikom?

Rukovodjenjem saradnikom treba voditi računa:1.Državna pripadnost saradnika/pel,unarst,obrazovanost,2.O zadacima koji se žele ostvariti određenim saradnikom,3.Forme neprijateljske djelatnosti,4.O objektima razrade,5.Političke spredeljenosti,6.Individualnim osobinama saradnika,7.O vremenu-ratnom ili mirnodobskom.

19.-Organizacija veze sa saradnikom?

Organizacija veze sa saradnikom nam omogućava: 1. Stalan kontakt sa neprijateljem, 2. Uredne & na vremenu priostanka informacija o kretanju i razvoju aktivnosti neprijatelja, 3. Blagovremena orijentacija saradnika, 4. Preduzimanje drugih potrebnih operativnih mjera.

Održavanje veze sa saradnikom može se vršiti na 3 načina: 1. Neposrednom vezom, 2. Posredno-preko drugih lica i 3. Putem tehničkih veza-poštama, telefonom, radio stanicom, tajnikom itd. ~~Prestavljanje posrednih linija ne~~

20. Priprema za sastanak i sastanak sa saradnikom?

Za pripremu za sastanak sa saradnikom operativne mera: 1. Preučiti sve izveštaje koje je do sada dao saradnik, 2. Preučiti sve materijale o neprijateljskoj grupi koji su dobijeni raznim putem, ako je u pitanju saradnik koga prima na vezu, onda i saradnikove osobine. Mjesto za održavanje sastanka može biti različite, što zavisi sa kakvim se saradnikom održava sastanak, dali se licem koje živi u gradu, intelektualcem, seljakom, ili opet vrednost saradnika za razradu, mjesto mogu biti: Menoperativni stanovi, ustanove, priroda, hotel i druga.

21. Davanje zadatka saradniku?

Davanje zadatka saradniku mogu biti: 1. Koji rezultiraju od konkretna situacija, 2. Da su zadaci realni, 3. Da saradnik prima te zadatke kao da je sam sudjelova u održavanju tih zadataka. Svi ovi zadaci opet preističu se da tega sa kakvim saradnikom imame posla, dali je saradnik prevjeren, dali i u kom svojstvu obrazovan. Operativac uvek treba da više kupi nego pred.

22.- Izveštaj saradnika?

Izveštaji mogu biti usmeni ili pisani. Usmeni izveštaj ima prednost u tome što saradnik nešta kaže nego piše, a operativac češće privileži. Ovaj metod je korisni iz razloga: 1. Saradnik zarade piše izveštaj, 2. Što saradnik ako sam piše izveštaj nezna što je bitao, 3. Što ne može sve obuhvatiti, 4. Što dolazi u pitanje kompromitacija, 5. Što saradnik gubi veliku za saradnju plijući izveštaje. Sve ove zahteve od operativca da provjerava izveštaje koje dobija od saradnika.....

23.- Vaspitanje i uzdizanje saradnika?

Pored političkog vaspitanja saradnika nema se mora ukarati na osnovne pravila i principa: 1. Učiti ga konspiraciji, 2. Učiti ga iskrenosti i istinitosti, 3. Da nemajući imati neki privilegovan položaj u društvu, 4. Da je njegova dužnost da obaveštava operativca o svemu što zna, 5. Da se u sredini gde radi po našem zadatuču drži normalno, 6. Da ukoliko je u stanju sprati izvršenje krđjela.

Nagrada se saradniku mogu davati: 1. Novčana nagrada, 2. Materijalna nagrada/u obliku peklena, paketa itd., 3. Pohvala saradnika.

24.- Prestanak saradnje?

Prestanak saradnje može biti različit, a najčešći je: 1. Kada postane izdajnik, 2. Kada je deskonspirisao, 3. Kada je saradnik neaktivan, 4. Kada preuzeši društveni položaj, 5. Kada premijeni mjesto boravka. Taj prekid može biti trajan i privremen..... Jeremolijev može biti sa obaveštenom o šutnji i bez obaveze. Ovaj prekid se može reći naredite ako se radi o neprijateljku.

5.

25. Pojam operativne razrade, cilj operativne razrade u borbi protiv unutrašnjeg neprijatelja i protiv ostalih stranih ob.službi?

Razrada je taktička primjena raspoloživih operativno-tehničkih sredstava u cilju: 1.Dokumentovanja, 2.Razetkrivanja i 3.Sprečavanja neprijateljske djelatnosti grupe i pojedinaca u njihovom neprijateljskom radu protiv društvenog urednja u FNRJ.Cilj operativne razrade je: 1.Razetkrivanje rada stranih ob.službi,a/agenturu strane ob.sl./b/otkrivanje sredstava za rad,e/Cilj stranih ob.službi,d/teđe i forme rada,B/ osnovne baze stranih ob.službi,F/način održavanja veza.2.Otkrivanje neprijateljskih grupa i pojedinačnih ili organizacija,z/lični sastav,b/Organizacijsku strukturu,e/ upoznavanje i razetkrivanje veza,v/ redstva za rad, e/program i politički cilje.

26. Objekat operativne razrade po vrsti i strukturi?

Objekti operativne razrade po vrsti bili BiRa/strana pretevništva,b/ostali stranci,c/kler,v/estanci bivših građanskih stranaka,e/estanci prefašističkih organizacija i njeni pripadnici,f/Lica osudjivani po IB-a,g/Nacionalne manjine,h/obaveštajni centri u inostranstvu,i/ emigracija.

Po strukturi:a/ stanove,b/ organizacije, e/ grupa lica,d/ pojedincu.

27. Na osnovu čega otpočinje operativna razrada?

Operativna razrada otpočinje:1.Na osnovu faktičkog stanja,2.Na osnovu podataka dobijenih putem mreže,3.Na osnovu materijala istraže,4.Na osnovu podataka pronađenja i prevjera,5.Na osnovu prijave nstaneva i gradama, 6.Na osnovi anonimne prijave,7.Na osnovu pisanja štampe ili emisija radne stanice,8.na osnovu kontrole lične korespondencije,9.na osnovu podataka izviđaja na mjestu izvršenja kršćaja,11.na osnovu ličnog zapožimanja službenika SUP-a i 12.Na osnovu podataka dobijenih tehničkim sredstvima.

28. Uslovi za uspostavljanje operativne razrade, zahtjev i odluka za uspostavljanje operativne razrade?

Uslovi: 1.Početjanje objekta operativne razrade,2.-Početjanje neprijateljske djelatnosti,3.da se neprijateljska djelatnost odvija organizovano i da je društvene opasna,4.Da se ova djelatnost odvija konspirativno,5.Da postoji djelimična dokumentacija o neprijateljskoj djelatnosti.

Zahtjev: 1.Iznenavljanje objekta operativne razrade,2.Vrste neprijateljske djelatnosti,3.Naše neugodnosti,4.Cilj i plan operativne razrade,5.Dokumentacija materijala.

Odluka: Počet zahtjev operativne razrade bude predat, odluku o uspostavljanju operativne razrade danesi nadležni starešina.On očijeni vrijednost uspostavljanja razrade i može tražiti dopunu materijala.

29. Priprema za uspostavljanje operativne razrade, plan op.raz.temps i vrijeme trajanja operativne razrade?

Za pripremu: uspostavljene su dvije grupe poslova i te: Prva grupa obuhvata lične pripreme operativa i Druga grupa tehničke pripreme.

Uspostavljanje: Počet kada se obavještava operativne razrade operativne je registrira u evidenciju i otpočinje najvažniji dio rada.Plan

Plan: Plan i njegov smisao sastoji se u tome što nas plan primjeriva na intenzivan rad, registruje sve mjere koje se preduzimaju, prviđa nepophodne mjere.

6.

omogućuje korišćenje i drugih sredstava, odreduje liniju rada, omogućuje postojanje određenog sistema. Sve one moraju biti realne.

Tempe i vrijeme: operativne razrade/trajanje/, savisi: 1. Od reda operativa a i neprijateljske grupe i pojedinca, te o kom se radi/banda, špijuni itd./.

30. Ručevđenje operativnom razradom, operativac kao faktor u operativi?

Rukevđenje jesto jedan od najznačajnijih faktora za uspješan završetak operativne razrade. Tu dolaze: operativa, mreža i tehnička sredstva. Rukevđenje operatovom je pravilu pripada onom operativcu koji ju je počeo. Centralisovana razrada može biti, ako je neprijateljska organizacija proširena na više zemalja ili republike.

31. Centralisovana operativna razrada?

Centralisovana operatovraza može biti:a) manje sležena i presta razrada koja se prestire na manje teritorije i b) sležena kada se radi o pojavi širih razmara i na širej teritoriji. Ako se radi o tome da neprijatelj djeluje i radi na jednom zemljištu, voditi se, na teritoriji više zemalja, republički organ, a na više republike zvezni sekretarijat. Viši organ po pravom nazera i isključive nadležnosti može jednu razradu povjeriti i nižem organu i to onosno čije je teritoriji centar organizacije.

32. Stvaranje saradničke mreže u razradi: uslovi i način ubacivanja saradnika u razradi?

Stvaranje i baza: a) kada razrada nastaje, a u njoj nismo ranije imali mrežu, b) kada saradnička mreža postoji, ali je slaba i nedovoljna, c) kada postojeća mreža ima slabu perspektivu. Za promicanje saradničke mreže imame dva načina: 1. Pridobijanje saradnika iz redova grupe i 2. Ubacivanje saradnika u grupu. Uslovi i način ubacivanja saradnika u grupu je delikatan posao i zato mora biti dobra legenda. Stvaranje uslova od strane samog saradnika ili da mu te uslove stvari operativac ili čak kombinacijom jedne ili druge mogućnosti. Saradnik i njegova taktika moraju biti uslovno normalni i prirođeni prilikom ubacivanja, a i njegova ischijsko držanje.

33. Tehnička sredstva u operativnoj razradi i značaj dokumentacije u razradi?

Pod tehničkim sredstvima u operativi razradi smatrano: a) prislužna sredstva, b) hemijska sredstva, c) fotografije i d) ostala tehnička sredstva - radio služba, kontra radio, kriptografija, laboratorijske električne veze i druge.

Dokumentacija se vrši u dva smjera: a) dokumentacija za ličnu evidenciju operativca i b) dokumentaciju za krivično proglašenje.

34. Završetak operatovrade, likvidacija ili lišenje slobode i plan za završetak operatovrade - lišenjem slobode?

Završetak operatovrade prestavlja skup raznih akcija i kombinacija, koje sve zajednički imaju za cilj preuzimanje i onemogućavanje neprijateljske djelatnosti objekta operativne razrade. Oma se može ekončati na načine: a) fizičkim uništenjem objekta operativne razrade, b) hapšenjem i sudjenjem i c) pridobijenjem za saradnju. Oma može biti završena potpuno i i djelomično. Potpunom likvidacijom, lišenjem slobode, djelomično lišenjem slobode, istragom itd.....

7.

35.Značaj izvlačenja suradnika iz razrade i način izvlačenja suradni mreže iz razrade?

Jedna od najkomplikovanihjih kombinacija erativne razradi jesti izvlačenje suradnika iz razrade. To i nije je nužno: 1.Zbog naših moralnih obaveza prema suradniku,2.suradnik sačuva od eventualne edazade,3.Iz principa konspiracija naših metoda rada,4.Zbog daljnog kerideta suradnika,5.Zbog što bi neprijatelj u slučaju da samu ko je nam dae poštke piće krivici na suradnika.Za izvlačenje suradnika postaje 2 načina) prije lišavanja slobode i b) poslije lišavanja slobode.

36.Ostali oblici završetka operativne razrade?

Ostali oblici mogu biti: 1.ridebiranje zadaju objekta operativne razrade,2.Pretjerivanje objekta operativne razrade iz zemlje,3.Diferencijacijen neprijatelja,4.Završetak cilju pasivizacije neprijatelja,5.Završetak operativne razrade u cilju prenalaženja raznih dokumenata,materijala i tehničkih sredstava. Okončanjem operativne razrade može biti i:a)ako objekt operativne razrade umre,b)ako je ukinut(strana prestavninstvo isto) i c)ak se iz zemlje.

37.Legalna kontrola stranca?(pogranična i pasoška služba)?

38.Saradnička kontrola stranca?

39.Isterijat,mjeste i uslovi službe praćenja?

Bilo koji put, bilo kroz vreme, sime
mjesti gde može, sluzba uvođenja i davanja
funkcionalnosti - može banditi, bilo kada pored
toga.

40.O vidovima praćenja?-kontrola?

1.Neposredno praćenje pješice ili automobil
šte zavisit od konkretna situacije.Ovaj vid je najčešći,2.Regist
acija prolaza diplomatskih prestavnika(keristi se javna beseda
zasprćajevi i druga lica).Ovaj sistem se organizira po čverovim.
Princip praćenja mora biti organizovan tako da praćeni ne bi prim
Prateći aparat predaja praćenog drugom,a zasprćajevi eventualne
vlijaju sledećim organima.

41.-Osnovni elementi potrebiti za uspešno praćenje?

Kao osnovni elementi za praćenje uzeti su sv
1.Istočne osobine službenika iz pratećeg aparata:da je snažniji
posjelije debru nemiriju pamćenja,da ima refleks,da je kulturni
da se zna ponašati u društvu.

2.Tehnička sredstva:razna vozila,sredstva veze
telefon,telefoni,UMT uređaji i drugi)

3.-Sredstva za kamuflažu i gardereba.....

4.-Navac i razna dokumenti.....

5.-Sredstva za dokumentaciju i osmatranje.....

6.Smeštaj organa za praćenje.....

8.

42.Organizacija praćenja i pripreme organa?

Praćenju se pristupa:a)kada operativac izda nalog s praćenje,b)kada postoji objekt za stalne praćenje(strane prestatniš.) Pri organizaciji praćenja treba učiniti:1.Kakve organe treba za akciju praćenja,2.Organu za praćenje treba pokazati lice koje se prati,3.Objasnitи karakter i značaj praćenja,4.Objasnitи dokle mogu voditi praćenje u slučaju da se pratnja prevali,5.Ne elati lica u pristaju koje praćenje poznaje,6.Pregledati načine za prihvata,7.Objasnitи cilj i vrijeme praćenja kao i o načinu registrovanja praćenja.

43.Prihvatanje objekta praćenja?

Prihvat je početak-start praćenja.Za prihvat t.j.start je važne da se utvrdi edakle polazi praćenje:iz stanja na posao,na poslu u stan,bioskop,lekal itd.Za svakva prihvatanja treba organizovati osmatračice.Osmatračice mogu biti u kući ili na ulici.Za prihvat ne smije se predstaviti samo jedan službenik,te radi tega šte se ne bi bilo u stanju da obave osmatra objekat,a niti da izviđi u oblikovanju objekta.

44.-o praćenju pješice,način praćenja-poredak?

Pri praćenju pješice službenik mora voditi računa o 3 esnovne stvari:1.Da mu je objekt praćenja uvek na oku,2.Da objekat praćenja uvek pazi dali ga ko prati,3.Da vodi računa o kontinuitetu objekta praćenja organizira,4.O tome da se objekt praćenja ne svlači u drugo edale i izbegne pratnju,5.Pobegne travajem ili avusom kako bi izbegao pratnju.

Poredak praćenja može biti:1.Lančani,2.Paralelni
4. Presecanjem ili presretnjem,4.Unakrsni i 5.Po relacije

45.Praćenje automobilom,u praćenju na zelenicama?

Praćenje automobilom treba znatišt.Kakvim automobilom objekt praćenja putuje,2.Načini organi moraju tražiti takve automobile koji imaju sličnu brzinu kao i objekat praćenja,3.Da naš šef ima dobar refeks,da je verziran vežnjem i da poznaje druge automobile se koriste radi:1.Da brže pređe ostajanje od mesta sastanka i obratne i 2.Da se manevršuci kelima obesbede od praćenja.Poredak pratnje automobilom može biti sličan poredku praćenja pješice.

Na Željenicama: organi moraju biti stalne povezane sa im objekt praćenju ne pobegne,uzme kartu odredene mjesto ali prije izida,izida iz voza i pređe k automobil itsl.U svim slučajevima načini organi moraju biti smisleni sa legitimacijama za besplatnu vožnju i nevozem.

46.o sistemu kontrole(preventivne mjere i praćenje)?

Zasjeda je jedna od preventivnih mjera i ona najkvalifikovaniji i najoperativniji dio tog sistema.Organi koji su u zasjedi moraju poznavati:1.Sve članove stranih prestatništava koji se bave obradom,2.Zasjeda mora biti postavljena na takva mesta koja nijesu upadljiva.

47.o Kontroli stranih prestatništava i njihovih institucija?

Kada se govori o kontroli stranih prestatništava onda moramo imati u vidu sve:1.Kontrola poslanstva,koja lice u poslanstvu,kakve su se zadržala,2.Čitanice,koja lice u mazu knjige iz citarnice(jer se izveštaj lice u knjizi ostavlja dali imaju kakav kontakt sa službenicima,kada dolaze kelike se zadržavaju.Za upoznavanje lice koja obaveštajne deluju može se zaključiti i po načinu međusobnog ephedenja pri ulasku i izlasku nadleštva,automobila itd.

48. Nekе karakteristike praćenja na selu i manjim mjestima i komunikacijama?

Praćenje na selu je komplikovano i sato se na selu u praćenju koristi: 1. Saradnici-mještani, 2. Amateri-kemičke objektske praćenja.

Na komunikacijama i objektima: 1. Saradnička mreža, 2. Amateri i 3. Sastavljaci.

49. Ustanovljavanje kod praćenja?

Ustanovljavanjem jest utvrđivanje identiteta lica koje se snastalo sa strakeom ili objektem praćenja. To ustanovljavanje može biti i praćenjem, kada se utvrđuje da stanuje pa se lakše dade i da ostalih podataka. Za generalizacije lica i njihove utvrđivanje prepusta se operativcu koji ima više mogućnosti. Za ustanovljavanje može se koristiti i fotografija lica.

50. Dokumentacija kod praćenja i izveštaj organa praćenja?

Dokumentacija praćenja je važna i ona se može u praćenju izvršiti: 1. Fotografisanjem ili snimanjem kamerom, 2. Priskupljanjem obrisanih ili izgubljenih predmeta, 3. Eventualno označavanje svedaka, 4. Dokumentacija tehničkom kontrolem (prišutšivanjem i snimanjem razgovora).

Izveštaj organa koji je vršio pratnju treba: 1. Da se piše svaku vuku kako će nebi sačuvati detalji, 2. Izveštaj treba da pišu zajedno svi organi koji su učestvovali u praćenju, 3. Izveštaj mora biti šti detaljniji, čitko i uredno pisani.

STRADANJE ŽUMBERAČKOG SELA GORNJA VAS U DRUGOME SVJETSKOM RATU (Prema sjećanjima preživjelih)

Selo Gornja Vas nalazi se uz glavnu žumberačku transverzalnu cestu Krašić – Kostanjevac – Hartje – Petričko Selo – Gornja Vas - Novo Selo – Poklek – Stojdraga – Bregana, približno na sredini između Krašića i Bregane. Prema povjesničaru Mihi Baradi, riječ *Vas, Ves, V's* u starohrvatskom je jeziku označavala domsko mjesto (kuća, gospodarske zgrade), a termin *selo* označavao je njive i pašnjake. Ipak u hrvatskom jeziku se za *skupinu domskih mjeseta* udomaćio naziv *selo*.

Gornja Vas je 1498. prema urbaru imala 12 kuća (selišta), od kojih je 8 bilo ispraznjenih. Prema urbaru iz 1531. već 10 kuća je bilo ispraznjeno, a prezimena tadašnjih stanovnika su bila Smolle, Kusehe i Martin. Očito su Gornju Vas nastanili uskoci katoličke vjere poslije 1531. Gornja Vas je 1830. imala 15 kuća i 135 stanovnika; 1900. godine 240, a 1929. čak 314 stanovnika. Danas Gornja Vas ima

Piše:

Josip ŠINTIĆ, prof.

svega 13 stanovnika koji stalno prebivaju u Gornjoj Vasi.

*

Prije dolaska ustaša u Gornju Vas, neki Žumberčani partizani su tijekom ljeta 1942. noću dolazili u Gornju Vas, gdje su imali poznanike s kojima su bili u dobrim odnosima, pozivali ih da im se pridruže, a dobivali su hranu. K partizanima je iz Gornje Vasi u selo Pećno pokušalo otici šest mladih ljudi, koji su se prijavili Milanu Milakoviću. Međutim, zbog tamošnje oskudice u hrani, dvojica su odustala, a dječaka Tomu, koji je bio i malen rastom, partizani su vratili kući. Trojica su ostala s partizanima i sva trojica su preživjela rat.

Prvi partizanski napad u kaljskom kraju uslijedio je 26. kolovoza 1942. godine. Selo Kalje je bilo dugogodišnje sjedište općine Kalje. Bio je to napad na oružničku postaju u Kalju, kad su u borbi ubijena 4 oružnika, koji nisu bili Žumberčani, a kako piše partizanski komandant Rade Bulat, naknadno su partizani likvidirali još njih 6, od ukupno 26 zarobljena oružnika i financa. Dakako, Bulat ne spominje da su u Kalju, administrativnom sjedištu općine u kojem su bile pošta, škola, sjedište šumarije i još neke zgrade, tom prigodom partizani spalili sve kuće osim jedne.

Ubrzo poslije tog napada partizani Žumberčani, među kojima su bili predratni jeftićevci, a koji su u vrijeme izbora 1938. pravili izgrede u Kalju, kamo su dolazili s kraljevom zastavom, masakrirali su trojicu domaćih ljudi, samo zato jer su bili predratni članovi HSS, te vjerojatno pripadnici seljačke straže.

Gornja Vas – panorama

Prizor iz Gornje Vasi 1927. godine

U obrani Gornje Vasi poginula su četverica pripadnika XIII. Ustaške bojne iz Gornje Vasi, Hartja i Grgetića: Petar Maković Petrov iz kbr. 47, Gornja Vas (ostala udovica s četvero djece); Emil Šintić Andrijin, s kbr. 35, Gornja Vas, neoženjen; Franjo Petretić iz Hartja; Andrija Maletić iz Grgetića, te Janko Šintić, koji je bio kod kuće u Gornjoj Vasi na dopustu, a služio je u domobranstvu. Nakon dva dana umrla je u progonstvu u Sošicama curica od 16 mjeseci, Marija, kći Bare i Franje Delišimunovića. Poginulo je još šest pripadnika XIII. Ustaške bojne, koji nisu Žumberčani: Vlado Brnčić Dedo, iz Gračanice u Slavoniji, Franjo Lorković iz Karlovca, Joža Klačinski iz Slavonije, te Luketić i Plehati, čija imena nisu poznata. Teže ranjeni Slavko Trebnjan izgorio je u zapaljenoj kući Bare Šintić.

Prema Jurju Šintiću, ukupno je u obrani Gornje Vasi smrtno stradalo 12 osoba, računajući i dijete umrlo nakon dva dana u progonstvu. O tome, koliko je bilo ranjenih i poginulih partizana, ljudi u Gornjoj Vasi nisu ništa znali. Milan Žeželj je u svom izvješću naveo 5 mrtvih i dva ranjena partizana. Poslijepodne 9. rujna 1943. partizani su za odmazdu zapalili tri kuće i sjenik obitelji iz kojih je netko bio u ustašama: kuću Urške Martinko (Gornja Vas, kbr. 2), kuću Jože Šintića Šoštara (do Martinkovkine kuće), kuću Bare Šintić te sjenik Jože Šintića Šoštara. U Gornjoj

Vasi su od Žumberčana partizani bili Pajo Kordić, Janko Latković Čine i još neki.

Izgnanstvo stanovništva Gornje Vasi

Skoro cijelokupno stanovništvo Gornje Vasi je sutradan poslije bitke, 10. rujna, pod partizanskom oružanom stražom deportirano u Sošice pred partizanski «narodni sud», pod izlikom da ih vode na popis. Gotovo svi iz sela su se morali okupiti na početku sela. Dok su se još okupljali, već su Žumberčani iz drugih sela počeli prema Sošicama odvoziti brojna zaprežna kola natovarena žitom i drugim poljodjelskim plodovima, svinjama i stokom privezanom za kola. Najstariji ljudi i Bara Delišimunović (Franjina) s djevojčicom Marijom voženi su kolima te su pod nadzorom naoružanih partizana krenuli u Sošice. Svi deportirani su bili u velikom strahu da bi mogli završiti u Jazovci. Juraj Šintić, kazivač, nije bio među deportiranim u Sošice, jer mu nitko iz obitelji nije bio u ustašama. Bari i Franji Delišimunović Banovom je u tom zatočeništvu u Sošicama 11. rujna 1943. umrla spomenuta djevojčica Marija stara 16 mjeseci, a pretpostavljalо se da njezino tijelo partizani bacili u Jazovku.

Partizani su Gorinjce držali zatočene u Sošicama dva dana, koje su zatočeni proveli u velikom strahu da će završiti u Jazovci, a 12. rujna 1943. su svi protjerani, pješice, preko svojeg sela Gornje Vasi

i Stojdrage prema Samoboru, **uz zbrajanu povratka u Gornju Vas**. Franjo Delišimunović Banov je ispričao da je Ivan Šintić, rođen 1872., dugogodišnji načelnik općine Kalje, djed autora ovog napisa, u hodnji prema Samoboru pitao partizana: «Druže, kamo ćete s nami?», a partizan je odgovorio: «Idete preko pruge, a tamo ćemo vas sve pobiti». U Stojdragi su Ivanu Šintiću (1872.) i Korenici Cvitković uz maltretiranje oteli obuću, pa su bosi morali nastaviti u Samobor.

Kao posljedica tog stradanja i ranjava-nja nogu, Ivan Šintić se je razbolio i umro u bolnici u Zagrebu, 16. svibnja 1944. Njegovi sinovi Franjo (rođ. 1900.) i Ivica (rođ. 1902.), vlasnici pilane, vršalice i mlin-a, nisu prognani, jer je trebalo vršiti žito, ali nisu smjeli ostati u Gornjoj Vasi. Boravili su u 3 km udaljenom selu Hartje i sva-ko jutro dolazili u Gornju Vas vršiti žito. Oni su dakako, jedini mogli obavljati vršidbu sa svojom vršalicom uz održavanje mehanizacije. Otac (načelnik) i svi drugi članovi obitelji Franje i Ivice Šintića, koji su bili u Gornjoj Vasi, bili su prognani, te su se nastanili kod rodbine u više mjesta.

Zbog nedostatka radne snage, uz vršalicu, u čijoj blizini su bili i pilana i mlin, ostale su velike količine slame, jer ju ljudi nisu stigli odvesti. Potom je Gornju Vas zadesila nova nesreća. U listopadu su u Gornju Vas došli Nijemci, a partizani su, dakako, prije njihova dolaska pobjegli. Budući da je selo bilo gotovo sasvim pra-

kao kukavičluk. Jer, kako je rekao, uz njega je u Žumberku bilo više mlađih skojevaca koji su nestrpljivo čekali da se pokrene ustanak. Međutim, oni uopće nisu saznali da je u Žumberak došla skupina Slavka Komara, koja je iz šume kod Braslovlja u šumu Gmajna kod Đurića išla okolnim putem preko Tisovca, pa su svakako morali proći preko njegova rodnog sela Dane i zaseoka Vidovići. U šumi Gmajna se skrivenoj skupini pridružio Vjećeslav Cvetko Flores te je njih 37, gotovo svi iz Zagreba, osnovalo Odred Matija Gubec. Kada je Odred Matija Gubec kod sela Grič razbijen (6. IX. 1941.), Slavko Komar je u Zagreb poslao izvješće u kojem se za neuspjeh Odreda optužuje nespremnost žumberačkog stanovništva za suradnju, a za pogrešno informiranje partijske organizacije u Zagrebu okrivljen je kasnije pripadnik KP Janko Krajić iz Pećna, jer je Partiju obavijestio da je narod Žumberka bio spremjan za ustanak.

Partizani su Krajića strijeljali 1944. Izvješće Slavka Komara je vjerojatno utjecalo na to da se znatan dio Žumberka u partijskim krugovima proglaši ustaškim, a posljedično je također vjerojatno utjecao na to da Partija u Žumberak 1942. pošalje «prekaljene» borce IV. kordunaškog bataljona, među kojima je bilo onih koji su se u borbi «kalili» već od kraja srpnja 1941. No, vjerojatno izvješće Slavka Komara, te neuspjeh odreda Matije Gubac, prema mišljenju pisca ovih redaka, nisu mogli značajno utjecati na odluku komande XIII. Proleterske, da 9. rujna 1943. napadne Gornju Vas.

Nadalje je pukovnik Vaso Vidović istaknuo, da su početkom rujna 1943. partizani u Žumberku, dobili nalog da nabave – zaplijene veće količine hrane, pa su izabrali Gornju Vas kao bogatije selo i ustaško uporište! A da akcija oduzimanja hrane bude uspješnija, stanovništvo je zastrašeno deportacijom u Sošice (blizu Jazovke), jer će onaj tko je u strahu za život lakše podnijeti oduzimanje imovine.

Ima i drugih indicija da su žumberački partizani smatrali da je Gornjoj Vasi neosnovano učinjena nepravda, a neke je očito pekla savjest zbog stradanja dobrih i nedužnih ljudi iz Gornje Vasi. Tako npr. Petar Keserić, pukovnik JNA, kao na-

Spomenik na groblju Gomili u Kalju na dan posvete 2014.

čelnik općine Samobor daje izdašnu pomoć Gornjoj Vasi 1954. za izgradnju vatrogasnog doma, a 1969. DVD Gornja Vas dobiva moderno vatrogasno vozilo. Vrijedi dodati još jednu važnu okolnost. Tek tijekom napada na Gornju Vas 8.-9. rujna 1943., kojemu je neposredni cilj bilo pribavljanje većih količina hrane, shvatio je komandant napada Milan Žeželj, da je XIII. Proleterska brigada na te dane propustila puno veći plijen, tj. oduzimanje velikih količina oružja i hrane od talijanske vojske na području Jaske i Ozlja, nakon kapitulacije Italije, 8. rujna 1943.

Dodajmo da je Gornja Vas teško stradala! Ostala je bez većine mlađih muževa! Nitko od dječaka rođenih od 1939. do 1945., s kojima sam se družio u mojim ljjetnim boravcima u Gornjoj Vasi, nije imao živog oca! Nepotrebno je navoditi što su osjećali i mislili o partizanima i komunističkoj vlasti! Znatan broj njih je sredinom pedesetih godina bježao, kako se govorilo, «preko crte». Obično bi pri prvom pokušaju bili uhvaćeni, proveli po 6 mjeseci u logoru (zatvoru), ali bi pri drugom pokušaju, sa stečenim iskustvom, uspijevali. I više se, uglavnom, nisu (živi) vraćali. Vratio se, ali u lijisu, Milan Maletić, preminuo u Kanadi. Milan je bio poslikan u tekstu spomenutog Jože Šintića Šoštara, čiju kuću i sjenik su pripadnici XIII. Proleterske zapalili 9. rujna 1943. godine.

*

Stradalnicima iz cijele rimokatoličke župe Kalje podignut je 2014. spomenik

na mjesnom groblju «Gomila». Tada je utvrđeno 179 žrtava, međutim naknadno se saznalo za još nekoliko njih. Spomenik smo željeli postaviti u Gornjoj Vasi, no uvidjeli smo da to neće biti moguće, pa je zalaganjem kaljskog župnika mons. Jurja Jerneića, postavljen dostojan spomenik na groblju, a na spomeniku su navedeni podaci o žrtvama po selima. Mons. Jerneić je objavio i knjigu pod nazivom *Zašto vas nema na Gomili* (tj. na župnom groblju), jer su posmrtni ostaci velike većine stradalih razasuti po mnogim nepoznatim mjestima, a i u Jazovci.

Izvori:

1. Razgovor s pukovnikom JNA, partizanom Vasom Vidovićem, vođen u OZEH 1988.;
2. Razgovor s Barom i Franjom Banovim Delišimunovićem u Gornjoj Vasi, 23. 3. 1991.
3. Razgovor 6. 4. 2013. s Jurjem Šintićem, rođ. 27. 7. 1929. u Gornjoj Vasi, br. 12, dopunjeno sjećanjima Stjepana Draganića i Petra Cvitkovića Špire, razgovori 2. 6. 2013.
4. Portal MojŽumberak – «Vijesti» 26. 1. 2011. «Žumberački odred po riječima Slavka Komara»
5. Portal MojŽumberak – «Vijesti» od 14. 3. 2013. «Dinko je uz pomoć mitraljeza i sa skupinom suboraca odbio napad»;
6. Rade Bulat, Žumberak i *Pokuplje u NOB*, Zagreb, 1951. i niz drugih članaka o NOB;
7. Žumberački urbari za 1498. i 1531. prema citatima iz literature.

JOŠ O RATNIM I PORATNIM GROBIŠTIMA

Grobišta Drugoga svjetskog rata i porača u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te Sloveniji do danas nisu istražena, a pitanje je, hoće li sva ikad biti pronađena. Jasno je zašto bi se taj posao morao obaviti što skorije. Treba ih pronaći, obilježiti i oteti zaboravu. U Hrvatskoj je nakon Domovinskog rata započeo popis žrtava i grobišta, ali je 2003. ukinuto posebno saborsko povjerenstvo („komisija“), tijelo koje je bilo zaduženo za popis žrtava i grobišta. Potom se ipak nešto popisivalo u organizaciji udruga poput Hrvatskoga domobrana i Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, ali kako nije bio osiguran novac, taj posao je neko vrijeme zastao.

Prije koju godinu su poznata grobišta satelitski obilježena, ali je znatan dio grobišta ostao neotkriven. Vrijedni je Roman Leljak dao veliki doprinos u otkrivanju masovnih grobišta, kojih je do sada poznato više od 1700. Dr. Mitja Ferenc iz Povjerenstva Vlade Republike Slovenije za tajna grobišta je na Četvrtom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu održao predavanje pod nazivom „Grobišta Hrvata na slovenskom tlu“. Slovenci pomažu Hrvatima otkrivati masovna grobišta naših sunarodnjaka, a hrvatske vlade su tu brigu gurnule od sebe u nadležnost nevladinih udruga koje nemaju dovoljno sredstava za taj posao. U Bosni i Hercegovini otkrivanje masovnih grobišta ide još teže nego u Hrvatskoj, napose zbog entiteta koji se protivi takvom poslu. Na području ostalih

Piše:

Mato LUKAČEVIĆ

republika bivše Jugoslavije stanje s popisom žrtava i masovnih grobnica za sada nije moguće.

Hrvatske i njemačke snage u Drvaru 1942.

U BiH većina grobišta nije otkrivena. Meni su poznata neka grobišta na području zapadne Bosne. Najveće je domobransko groblje u Bosanskom Petrovcu, koje datira još iz 1941. godine. Nalazilo se je u

samom gradu, na sjevernoj strani, nedaleko ceste koja vodi prema Ključu. Tamo je pokopano 740 domobrana, među njima i jedan pukovnik. Prva lovačka pukovnija, kojoj sam bio pripadnik, sahranjivala je na tom groblju žrtve koje su poginule 1944. godine tijekom šest mjeseci boravka na

tom području. Bio sam nazočan kod nekih sahrana. Svaki poginuli vojnik katoličke vjeroispovijesti imao je na grobu križ, ime i prezime, te godinu rođenja i pogibije. Za čudo Božje, te grobove i križeve nitko nije dirao, iako su u vrijeme Drugoga svjetskog rata na tom području dulje bili četnici i partizani nego hrvatska vojska. No, nakon rata, 1945. godine, groblje je uništeno.

Poznata su mi još neka grobišta u zapadnoj Bosni i istočnoj Lici, gdje graniče te dvije zemlje. Na prvoj mjestu, grobište u Drvaru u groblju i ispred groblja, kod ulaza u nj. Mislim da su tu pokopani njemački vojnici. U Krnjevišu je bio pun bunar civilnih leševa, a ukupno 219 žrtava. Znam da je bilo grobišta oko Bihaća, ne znam baš točnu lokaciju, ali domaći žitelji to znaju. Ta grobišta su nastala u listopadu i studenome 1942., kad je Bihać pao pod vlast jugoslavenskih partizana, koji su tamo održali I. zasjedanje AVNOJ-a. Grad je u siječnju 1943. zaposjela hr-

Bihać

vatska vojska koja ga je branila do kraja ožujka 1945.

U Bihaću je tijekom 1943.-1945. bilo glavno skladište iz kojeg se se opskrbljivali Pounje i sjeverna Dalmacija, jer je do njega stalno vozila željezница, a imao je i aerodrom za manje zrakoplove. Bio je tu niz obranbenih postrojenja, od Cazina i Ostrošca do Ripča i Izačića, te Zavalja i Velikoga Skočaja, sve do Knina, Drniša i Sinja gdje se moja jedinica (I. lovačka pokovnija) kretala na osiguranju prometa prema Kninu. Navedeno područje je prekriveno s mnogo masovnih grobišta, pošto su тамо katolički masovno ubijani, pa ih je stradalo oko 80 posto. U Boričevcu je sahranjeno 20-ak domobrana koji su 1941. krenuli u pomoć tamošnjem puku, a četnici su ih dočekali iz busije. Satnija se je ipak probila do Boričevca, pa su za tri dana svi, i narod i domobrani, prešli u Kulen Vakuf, gdje su uskoro napadnuti, pa su se probili u Bihać. Oni koji to nisu uspjeli, masovno su stradali. Kulen Vakuf je do temelja spaljen.

Na spomenutom pravcu Bihać – Lapac – Srb ima niz grobišta: Brotnja, Srb, Mazin i Doljani. Bio sam u tom kraju 1944. godine, pa ponešto znam, ali domaći ljudi točno znaju za tamošnje događaje, makar su preživjeli samo pravoslavci. Hrvati su masovno stradali, pa ne znam, živi li u tom kraju još koji Hrvat. Profesori povi-

jesti bi morali otići u taj kraj oko Bosanskog Petrovca, Bihaća, Skočaja, Lapca, Grahova, Srba, Knina i Dvora, kako bi doznali istinu, jer se vrlo malo (i loše) poznaje apokalipsa naroda toga kraja.

Smratim korisnim podsjetiti na neke činjenice iz svoga života. Bio sam pripadnik II. lovačkog zdruga, kojemu je zapovjednik bio general Ante Nardeli, a zapovjednik I. lovačke pukovnije bio je potpukovnik Dušan Rajković. Zapovjednik II. bojne bio je Ivan Balen, a zapovjednik moje 3. satnije natporučnik Kadribegović, a zatim poručnik Drađo Karabin, kod kojega sam bio teklić (kurir) do odlaska u I. udarnu diviziju u Zagreb krajem listopada 1944. godine. U I. diviziji zapovjednik je bio Ante Moškov, a zapovjednik 21. pukovnije bio je Zdenko Šraiber. Zapovjednik I. bojne bio je nadsatnik Matija Tomašević, a zapovjednik moje 3. satnije Jahija Tasić. Kada sam bio teklić kod zapovjednika satnije, dobio sam najniži čin desetnika koji mi nije ništa značio. Sve se ovo može provjeriti, budući da je arhiv hrvatskih vojnih formacija sačuvan. Rođen sam 10. rujna 1926. u Trnavi kod Đakova. Dobio sam spomenicu Domovinskog rata, jer sam se uključio u obranu Hrvatske 1991. u civilnoj zaštiti. (Mato Lukačević - Strossmayerova 7 - 31411 Trnava)

TAKVA JE SUDBA, TAKVO JE UFANJE

Tolike noći čutim kao sanje,
jer usnut neću i ne mogu smoći,
ja ljubim samo u boli ufanje,
a mene nešto baš u srcu koči.

I znam za patnju, nadu, varku srca,
i znam da bol mi u utrobi stoji,
na mojim plećim grumen tuge grca,
a ja se pitam, tko mi žalost kroji.

I tako hodam od jutra do noći.
Možda sam čudak, jer me briga mori,
dok sebe hrabrim, tješim a i korim,
znam da promijenit ništa neću moći.

Takva je sudba, primam to na znanje.
Nekom je sreća, a nekom ufanje.
A ja i dalje lutam na sve strane,
i katkad stanem, samo katkad stanem.

Bruno ZORIĆ

Bosanski Petrovac nakon bombardiranja 1944.

STRADANJE IVANA SALAČA I TRIDESETPETERICE SUPATNIKA IZ SELA MARADIKA U ISTOČNOM SRIJEMU 1944.

Hrvati sela Maradika u istočnom Srijemu doživjeli su na kraju Drugoga svjetskog rata teška stradanja, kao i cijeli Srijem, cijela Hrvatska.

Selo Maradić nalazi se na obroncima Fruške Gore. Do kraja Drugoga svjetskog rata u selu su živjeli Mađari, Srbi i Hrvati. Obradivali su svoja poljoprivredna imanja, na plodnome i bogatom srijemskome tlu. Tijekom godine 1944. Hrvati su s osobitim strahom gledali razvitak prilika na bojišnicama. S istoka su snažno pritiskali Sovjeti, a Amerikanci i Englezi bombardirali su iz zraka. Njemačke i hrvatske vojne snage počele su uzmicati. Dugačke kolone podunavskih Nijemaca napuštale su svoje kuće i sa sobom nosile što je stalo u kola koja su vučkli konji. Posljednja skupina njemačke vojske prošla je kroz Maradić 22. listopada, a dva dana kasnije, u ranim jutarnjim satima 24. listopada, u selo su ušle prethodnice jugoslavenskih partizana. One su se ubrzo i povukle i zaustavile u Irigu, no 26. i 27. listopada u selo su stigli odredi lokalnih Srba, jugoslavenskih partizana.

Ljudi, Hrvate, počeli su odvoditi 29. listopada. Gotovo iz svake hrvatske kuće odveli su nekoga. Sve odvedene su i ubili.

Gospođa Kata Matić pojavila je nam 2010. o ubojstvu svoga oca Ivana Salača:

Zovem se Kata Matić, rođena sam 1927. godine. Živim u Maradiću u istočnom Srijemu, u Srbiji. Stara sam i stoga želim ostaviti pisano svjedočenje o stradanju svoga oca Ivana Salača. Njega i tridesetpetericu sumještana ubili su jugoslavenski

Piše:

Maja RUNJE

partizani u blizini Krušedola, nakon što su krajem listopada 1944. ušli u naše selo Maradić.

Moj otac Ivan rođen je 28. listopada 1905. u Maradiću. Bio je sin jedinac ro-

Ivan Salač, Maradić 1942.

ditelja Josipa i Sofije Salač. U braku je bio s mojom majkom Rozalijom. Imali su dvoje djece, moga brata Andriju rođenog 1930. i mene.

Salači su bili dobrostojeći seljaci. Otac je imao više od 30 jutara zemlje. Puno se radilo, a u jeku poljskih poslova uvijek

smo imali i radnike. Nikada nismo oskudjevali. Ali država nije bila naša! Nije bilo slobode. A obitelj je uvijek bila privržena ideji hrvatstva i hrvatske države, na poseban način stoga što smo na rubovima matice, daleko od nacionalnog središta, od Zagreba. Za blagdane se na našoj kući do Drugoga svjetskog rata uvijek vahirila hrvatska zastava, u svim godinama kad je

to ikako bilo moguće. Otac je bio povezan s HSS-om. Kada su čelnici stranke obilazili Srijem, odsjedali su u našoj kući.

Tijekom rata otac je smatrao da treba pomoći u obrani hrvatske države. Bio je dragovoljac Hrvatske vojske. A kada je bio vidio da će partizani ući na naše područje, nije se želio povlačiti. Osjećao se pravednim.

Po oca su došla dva partizana, ljudi iz sela, i to uvečer 29. listopada 1944. Reklju su da se treba svečano obući, da ga vode na važan sastanak. Kasnije smo saznali da su istu večer *na sastanak* pozvali više od trideset drugih Hrvata. Imala sam u to vrijeme 18 godina. Sjećam se da sam stajala u dvorištu kada su oca odvodili. Baka i majka su plakale, a partizani su im govorili da će se otac vratiti za sat vremena. Išla sam za ocem koliko su mi dopustili i vidjela sam kako su mu na cesti, nedaleko od kuće, žicom vezali ruke na ledima.

Osjećala sam da se otac ne će vratiti, da ga vidim posljeni put.

Tu se večer kroz seosku tišinu iz hrvatskih kuća čuo strašan plač i jauk.

Sve odvedene ljudi partizani su zatvorili u podrum općinske zgrade u središtu sela. Supruge i majke su već u ranu zoru sljedećeg jutra pohrile prema tom mje-

Ivan Salač i Rozalija Salač, vjenčanje, Indija 1926.

stu i htjele predati hranu i deke. Stražari im nisu dopuštali ni da se približe. Osobito osorna bila je stražarica partizanka Leposava. A iz podruma su se čuli jauci i zapomaganje. Partizani su već započeli ispitivanjem i zlostavljanjem.

Ljudi su u podrumu ostali do večeri 31. listopada. Tada su ih utrpali u kamion i odvezli prema Krušedolu. Krušedol je srpsko selo udaljeno dva i pol kilometra od Maradike. Poubijali su ih u noći od 31.

listopada na 1. studenoga, na mjestu koji se zove Jama, jer se ondje nalazila stvarna jama, prilično plitka. Nekoliko svjedoka, skrivenih u šumarcima oko stratišta, vidjeli su da su jugoslavenski partizani žrtvama naredili da skinu odjeću. Gole ljudi ubijali su metkom u zatiljak. Pojedine su klali nožem ili čak i pilom. Kroz noć su se čuli vapaji i plač.

Tu noć partizani su ubili 36 Hrvata iz Maradike. To su, prema popisu iz mono-

grafije Antuna Devića *Župe Beška i Maradike*, u izdanju velečasnog Mirka Crnčana i Srijemske biskupije, tiskane u Jarmini 2010., bili: Bartol Ropac, Ivan Andrašek, Ivan Bakoš, Franjo Mikulinac, Antun Želipski, Franjo Želipski, Antun Sulomar, Andrija Huber, Andrija Polin, Josip Rožić, Andrija Horvat, Ivan Feldeždi, Josip Lihvarček, Tomo Lihvarček, Ivan Mravček, Franjo Mravček, Đuro Mravček, Ištvan Bajnar, Ivan Selinger, Antun Cimerman, Josip Holik, Josip Berger, Andrija Berger, Ivan Dućak, Mišo Volf, Josip Huber, Ištvan Holik, Andrija Pekar, Franjo Pekar, Franjo Ropac, Josip Kadranj, Josip Želipski, Josip Žuljević, Mišo Jakab i Josip Salač.

Nekoliko majki i žena bilo je već 1. studenoga uz Jamu. Vidjele su jezivi prizor. Uvijek su kasnije govorile da se zemlja dizala i spuštala, da su se iz groba čuli ljudski glasovi. Stražari su ih tjerali i prijetili da ne smiju govoriti, jer da će i njih pobiti. To su uistinu i učinili s jednim čovjekom koji se jami približio. Bacili su ga u obližnji bunar, a obitelji javili da dođe po njega i odmah ga zakopa, bez sprovođa. Supruga ga je sama vozila na zaprežnim kolima. Takoder mu je sama, samo uz pomoć jedne druge žene, kopala raku na našem groblju.

Sljedećih dana vidale smo ubojice, sve Srbe, sumještane, kako nose odjela, cipele i satove naše braće i očeva. Žrtve su proglašili državnim neprijateljima. Noću su upadali u naše kuće i odnosili što su htjeli. Silovali su žene.

Krušedolske žrtve nisu u našem kraju, znamo, bile jedine žrtve jugoslavenskih komunista, Srba. Tisuće srijemskih Hrvata, pa mnogi i iz Maradike, ubijeni su na Bleiburgu i na drugim mjestima.

Među nas Hrvate partizanska i jugoslavenska vlast utjerali su takav strah da smo o strašnim događajima šaputali samo pred onima u koje smo imali najveće povjerenje. Čak i tijekom sljedećih godina, kada je nasilje malo popustilo, žene se nisu usudile govoriti o svojoj patnji i strašnim gubitcima. Bojale su se za svoju djecu. Ipak, moja baka i majka vodile su brata i mene, u najvećoj potaji, do stratišta u kojem su očeve kosti. Palili smo svijeće i molili. Mjesto se nalazi uz zavoj na ulasku u Krušedol, na lijevoj strani ceste, u udolini. Nije obilježeno. Zaraslo je u travu.

A ubojice su živjele među nama. Danas su još dvojica na životu.

Tijekom 2006. godine, kad sam čula da u Srbiji postoji Zakon o rehabilitaciji žrtava progona i nasilja iz političkih i ideoloških razloga, podnijela sam, uz pomoć odvjetnice, zahtjev za očevu rehabilitaciju. U zahtjevu, koji smo uputili Okružnom sudu u Srijemskoj Mitrovici, navela sam da je otac bio priпадnik Hrvatske vojske, da nije činio zlodjela, da je pogubljen bez presude, da smo majka i ja bile zlostavljane, da nam je kuća više puta bila opljačkana.

Sud je 25. ožujka 2008. naš zahtjev odbio rješenjem u kojem piše da [...] *pokojni Salač Ivan nije bio iz političkih i ideoloških razloga liшен života, slobode ili nekih drugih prava, niti je iz istih razloga bio žrtva progona i nasilja. Jer, kada je prištupio u Hrvatsku vojsku imao je 38 godina života, što znači da je već redovni vojni rok odslužio i nije bio u obavezi da pristupi u tu vojsku već je to učinio dobrovoljno. Hrvatsku vojsku je napustio 1944. kada je bilo notorno da je to bilo u vreme kada je došlo do oslobođanja Srbije od strane Nemačke i okupatora [...] Pre nego što su formirani vojni sudovi, pokojni Salač Ivan je sa drugim meštanima iz Maradika, koji su aktivno učestvovali u Hrvatskoj vojsci pogubljen od strane partizanske vlasti upravo zbog dobrovoljnog delovanja u Hrvatskoj vojsci i narušanja te vojske tek kada se ista rasformirala [...]*

Sud dalje piše: *Obziron na ogromnu arhivsku građu o delovanju Hrvatske vojske a u okviru koje su delovali i domobrani tijda je ista bila saradnik Nemačke vojske koja je preduzimala ratna neprijateljstva prema Narodno-oslobodilačkoj vojsci Jugoslavije te srpskom stanovništvu na području Srbije, Sremske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Slavonije, a što je notorno, pa ne treba dokazivati, sud smatra*

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ОКРУЖНИ СУД У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ
Посл.бр.РЕХ-9/06
Дана 25.03.2008 године
СРЕМСКА МИТРОВИЦА
Трг Светог Димитрија 39

Окружни суд у Сремској Митровици у већu сastављенom од судија Комленац Наде као председника veća, судија Dr. Ђуричић Светлане и Бајић Верице као чланова veća, са записничарем Требовач Слађаном, решавајући по захтеву у правноj stvari predlagacha MATIĆ KATIĆE rođene SALAČ iz Mađadića, podnetog po пуномоћнику адв.ШПАНОВИЋ SOFIJE iz Inđije u postupku rehабилитације суда пок.САЛАЧ ИВАНА бившег из Mađadića od 3.10.2006 године, nakon održanje javne rasprave дана 25.3.2008 године doneo je следећe

РЕШЕЊЕ

ОДБИЈА СЕ заhtев MATIĆ KATIĆE rođene SALAČ IVAÑI из Mađadića , поднет по пуномоћнику адвокату ШПАНОВИЋ SOFIJI из Inđije, od 3.10.2006 године , за rehабилитацију суда покојног САЛАЧ ИВАНА бившег из Mađadića , rođenog 28.10.1905 године у Mađadiću, od oca Јосипа и majke Софије rođene Урбан.

Образложење

Запинтересовано лице – предlagач MATIĆ KATIĆA ћerka покојног САЛАЧ ИВАНА бившег из Mađadića подnела је заhtev преко свог пуномоћника адвоката ШПАНОВИЋ SOFIJE из Inđije за rehабилитацију свог oца САЛАЧ ИВАНА бившeg из Mađadića наводсћи да је 30 или 31.10.1944 године сада пок.САЛАЧ ИВАН заједно са великим групом мештана из Mađadića међу којима су били сада пок.РОПАЦ БАРТОЛ, МИКУЛИНАЦ ФРАЊА, АНДРАШЕК ИВАН и други приведени у зграду сада МЗ у Mađadiću, односно подруmske просторије где је провео noh да bi наредне noh 1.11.1944 године на празник Сви свети иста група била стreljanja па и сада пок.САЛАЧ ИВАН . У вези тога супруга пок.САЛАЧ ИВАНА, Роза и њихова кћи Катица уданa Matić никада nisu dobili niti судску niti административnu odluku, iz коjих bi imali сазвану шta ce сада пок.САЛАЧ ИВАНУ ставља на teret. У заhtevu је navedeno da je ћerki сада пок.САЛАЧ ИВАНА ,Салаč уданој Matić Katicu познато, da јe ћeп otač u јednom kratkom periodu bio criadnik Хrvatske vojske, ali da јe tu vojsku napustio od прилике 6 meseci пре streljanja. Nakon streljanja пок.САЛАЧ ИВАНА, supruga istog ROZA kao i porodicu bili su izloženi одузimanju pokretnih stvari, raznim vrestama maltretiranja i shikaniраnja. Sada ћerka пок.САЛАЧ ИВАНА , САЛАЧ уданa MATIĆ KATIĆA, жели да се u смислу чл.4 Zakona о rehабилитацијi утвrdi da јe ћeп сада пок. otač САЛАЧ ИВАН bez судске ili administrative odluke pogubljen, te bio жртva progona i nasilja iz političkih i ideoloških razloga, time da јe u zahtevu navela da јe isti bio po националности Хrvat a по занимањu земљорадnik.

Rješenje Okružnog suda u Srijemskoj Mitrovici od 25. ožujka 2008.

utvrđenim da je sada pok. Salač Ivan kao domobran Hrvatske vojske učestvovao u ratnim akcijama u perenim protiv napred navedene vojske i srpskog stanovništva kojom prilikom su počinjeni mnogi ratni zločini (čl. 3 t. 3 Zakona o krivičnim delima protiv naroda i države) međutim, sada pok. Salač Ivan nije osuđen za ratni zločin iz razloga što u vreme njegove smrti nisu bili konstituisani Vojni sudovi na području Sremske.

Kao dobru okolnost Sud navodi da poslije njegove pogibije nova vlast nasljednicima, supruzi Rozi i kćeri Katici, nisu oduzeli 31 jutro zemlje i kuću.

Kći Ivana Salača, Kata Matić, svjedočenje je završila ističući da joj je velika utjeha što su njezina kćti Katica Čirko i zet Tomo Čirko uzeli jedan kamen sa stratišta u Kršedolu i odnjeli ga na Udbinu. Kamen je ugrađen u spomen zid uz našu dragu Crkvu hrvatskih mučenika na Udbini.

POVIJEST HRVATSKE POLITIČKE EMIGRACIJE

(Kazimir Katalinić, *Od poraza do pobjede: Povijest hrvatske političke emigracije 1945. - 1990.*, sv. I-II., Naklada Trpimir, Zagreb, 2017.)

Povijest hrvatske političke emigracije, posebno one između 1945. i 1990., ostala je uglavnom neistražena u hrvatskoj historiografiji. Velikim je dijelom razlog tome nedostupnost arhivske građe: pristup dokumentaciji represivnog aparata komunističke Jugoslavije do nedavno je bio i za-

konski ograničen, a emigrantske privatne arhivske zbirke zemljopisno su raspršene i često nesredene. Nova knjiga Kazimira Katalinića simbolična naslova *Od poraza do pobjede*, iako nema znanstvene pretencije, u velikoj mjeri popunjava tu prazninu u našoj historiografiji.

Kazimir Katalinić rođen je 1927. godine na Sušaku, u današnjoj Rijeci, a od 1945. do 1990. živio je kao politički emigrant isprva u Italiji, a zatim u Argentini. Već se 1954. godine odlučio za političko djelovanje u okviru Hrvatske republikanske stranke (HRS) Ivana Oršanića, čiji je tajnik bio od 1958. godine. Kao predstavnik HRS-a biran je nekoliko puta u Sabor Hrvatskog narodnog vijeća te je govorio na velikom broju političkih skupova diljem Sjeverne i Južne Amerike, Australije i Europe. Dio

Piše:

Leo MARIĆ

njegovih članaka i studija objavljenih u emigrantskom tisku skupljen je i ukoričen u Zagrebu u dvjema knjigama: *Argumenti: NDH, BiH, Bleiburg i genocid* (1993., 1994.) i *Rađanje države: NDH, Tito, 'hrvatsko proljeće' i 1991.* (1994., 1995.). Katalinić se početkom 1990-ih uključio u domovinsku politiku, ali je zbog obiteljskih razloga 1995. bio prisiljen vratiti se u Buenos Aires, gdje i sada živi, u svojoj 91. godini.

Katalinićeva knjiga daje detaljan prikaz povijesti hrvatske političke emigracije, njezine borbe za uspostavu samostalne i demokratske hrvatske države. Organizirana je kronološki, pri čemu prvi svezak obuhvaća razdoblje od 1945. do smrti dr. Ante Pavelića 1959., drugi svezak završava osnivanjem drugog Hrvatskog narodnog vijeća 1974., dok najavljeni treći svezak obrađuje razdoblje od 1974. do Titove smrti 1980., a četvrti svezak posljednje desetljeće socijalističke Jugoslavije.

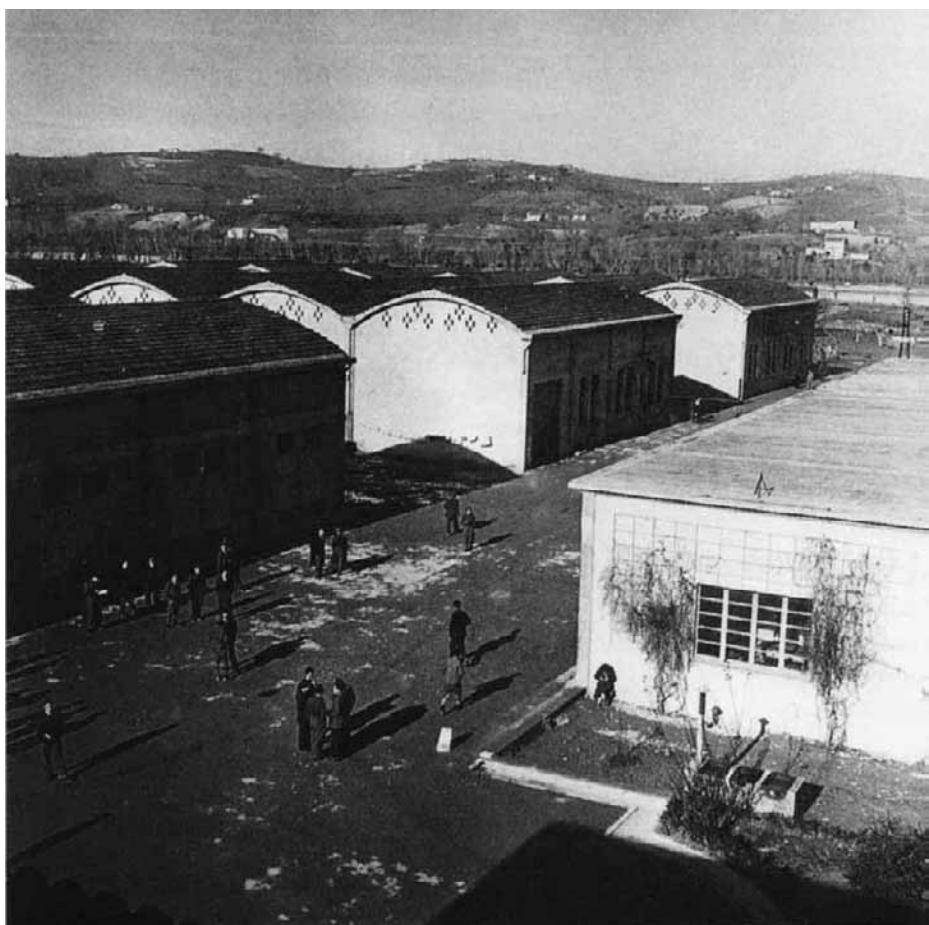
Iako je i sam bio politički emigrant, pa u tekstu ugrađuje i vlastita sjećanja iz polustoljetnoga emigrantskog staža, Katalinićeva knjiga ne može se svrstati u običnu emigrantsku memoaristiku. Važne i kontroverzne epizode iz povijesti emigracije, kako one u kojima je osobno sudjelovao, tako i one s kojima nije imao izravne veze, autor obrađuje temeljito i težeći objektivnosti. U preko 1200 bilježaka, koliko ih broje prva dva sveska, autorobilno

citira i upućuje na emigrantsku periodiku i privatne arhivske zbirke (posebno mjesto pritom zauzima arhiv HRS-a), objavljene memoare i neobjavljene korespondencije. Sve to ipak nije Katalinića spriječilo da u knjizi iznese i svoja vlastita politička razmišljanja, analizirajući i ocjenjujući emigrantske pojave uvijek iz hrvatske državotvorene i slobodarske perspektive.

Knjiga započinje dvama poglavljima ("I. Zašto smo izgubili državu", "II. Bleiburg") u kojima autor objašnjava pozadini nastanka velike poratne hrvatske političke emigracije, odnosno neuspjeh tzv. puča Lorković-Vokić i Bleiburšku tragediju. Iako je riječ o nesumnjivo značajnim epizodama suvremene hrvatske povijesti, stječe se dojam da im je posvećeno ipak previše prostora, pogotovo uvezvi u obzir da nisu iznesene neke novije spoznaje o

Kazimir Katalinić na Starčevićevu grobu u Šestinama

Panorama izbjegličkog logora u Fermo

tim dvjema temama. Tek nakon toga Katalinić se hvata emigrantske povijesti, opisujući konspirativno djelovanje dr. Ante Pavelića i skupine bivših visokih ustaških dužnosnika u Austriji koje je započelo nekoliko mjeseci nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske s ciljem podizanja oružanog ustanka protiv jugoslavenskih komunističkih vlasti. Taj je pothvat, poznat pod nazivima "akcija Deseti travnja" i "akcija Kavrana i drugova" doživio svoj krvavi kraj 1948., ali je predstavljaо prvo revolucionarno djelovanje hrvatske emigracije nakon gubitka samostalne države. U međuvremenu, u izbjegličkim se logorima u Italiji, među kojima se posebno isticao Fermo, polako razvijao društveni život, kako ju Katalinić naziva, "postbleiburške emigracije". Pokrenuto je nekoliko listova (*Velebit, Starčevićanac, Croatia...*), organizirane kazališne predstave i pjevačka društva, ustrojene osnovna škola i gimnazija na hrvatskom jeziku, itd. Najveći problem emigrantskoj zajednici predstavljala su stalna uhićenja njezinih istaknutih pripadnika koje su britanske okupacijske vlasti provodile selektivno,

uhićujući i izručujući Jugoslaviji visoke političke i vojne dužnosnike NDH. No, 1947. Britanci se žele oslobođiti većeg broja hrvatskih izbjeglica, pa popuštaju sve većim jugoslavenskim zahtjevima za izručenje, koji su u jednom trenutku brojali 850 imena. Većina onih koji su uspjeli izbjegći uhićenje, izručenje i smrt u Jugo-

slaviji, uputili su se u svoje nove, prekooceanske domovine.

Najveći dio hrvatske političke emigracije smjestio se u Buenos Airesu, u Argentini. Prema procjeni Marka Sinovića koju Katalinić navodi, riječ je o nešto manje od 5000 Hrvata, što je tada činilo jedan prosječni manji grad u Hrvatskoj. Tamo ubrzo dolazi do pokretanja političkog lista *Hrvatska* pod uredničkim vodstvom Vinka Nikolića i Frane Nevistića, a uskoro se obnavlja i društvo Hrvatski domobran. Istodobno, u SAD-u je u Chicagu uspostavljeno drugo najvažnije emigrantsko sjedište zahvaljujući hercegovačkim franjevcima, koji su tamo imali vlastiti samostan i započeli s preuzeli izdavanje lista *Danica*.

Nakon što je opisao nastanak poslijeratne hrvatske emigracije, Katalinić se u ostaku prvog sveska i u čitavu drugom svesku knjige posvetio analizi djelovanja ključnih osoba i organizacija u emigraciji, kao i značajnih epizoda koje su je obilježile.

Pri analizi HSS-a on posebnu pozornost posvećuje razlici između Mačekova neodređenog odnosa prema ideji neovisne hrvatske države i Krnjevićeva jasnog državotvornog stajališta koje je posebno došlo do izražaja nakon što je Krnjević po Mačekovoj smrti preuzeo vodstvo stranke. No, HSS nikad ne će u iseljeništvu imati onu snagu koju je do 1941. imao u domovini.

Ivan Oršanić u koncentracijskom logoru Krušćica koji je otvorila Banovina Hrvatska

Dušan Žanko

Daleko veći ugled u "postbleiburškoj emigraciji" imali su dr. Ante Pavelić i njegov pokret. Pavelić je po dolasku u Argentinu već 1949. pokušao obnoviti političko djelovanje osnivanjem Hrvatske državotvorne stranke (HDS), ali taj politički projekt nikad nije uistinu zaživio. Zato se u sljedećim godinama posvetio, kako to Katalinić kritički naziva, "povratku u prošlost" kroz imenovanje nove "hrvatske državne vlade u egzilu" i održavanje na životu ustaškog mita. Ipak, u tom je razdoblju ostacima ustaškog pokreta koji su svojega političkog vođu i dalje vidjeli u dr. Paveliću, pošlo za rukom osnovati hrvatska društva i kontinentalne koordinacije društava širom Europe, Sjeverne i Južne Amerike te Australije, iz čega će 1956. nastati Hrvatski oslobođilački pokret (HOP). Pavelićeva smrt u Madridu u prosincu 1959. mogla je, smatra Katalinić, dovesti do demokratizacije HOP-a i njegove preobrazbe u suvremenu hrvatsku političku stranku. No, dolaskom Stjepana Hefera na čelo pokreta, na temelju tobožnje Pavelićeve oporučne želje, dodatno je oslabilo HOP, a napisljeku dovelo i do njegove podjele 1966. na Heferov HOP i Vrančićev HOP(r).

Prof. Ivan Oršanić, utemeljitelj i predsjednik Hrvatske republikanske stranke

"Glavni negativac" Katalinićeve studije o hrvatskoj emigraciji svakako je general Vjekoslav Maks Luburić. Prema Kataliniću, Luburićeve liderске ambicije bez pokrića u stvarnim političkim sposobnostima i snazi, kao i "mistifikacije" kojima je pribjegavao (v. poglavje "XIX. Jordan 'priznao' NDH") unosili su pomutnju u redove nacionalističke emigracije. Zato nije čudo da je general Drinjanin, kako se je nazivao, vrlo brzo postao nepoželjan suradnik: 1955. ga je Pavelić izbacio iz pokreta, 1962. je prvo Hrvatsko narodno vijeće odbilo ideju da njegov Hrvatski narodni otpor (HNO) proglaši jezgrom buduće hrvatske vojske, a sljedeće je godine i Juraj Krnjević isto tako odbio njegovu zamisao da stvori vladu u egzilu u kojoj bi HNO imao ulogu vojske. Luburić je, zaključuje Katalinić, svoju veliku političku popularnost u emigraciji, posebno kod njegovih mlađih pripadnika, dugovao zapravo mitu koji je o njemu stvorila jugoslavenska propaganda, a ovjerovila "mučenička smrt" u režiji Udbe.

Kazimir Katalinić

OD PORAZA DO POBJEDE

Povijest hrvatske političke emigracije
1945. – 1990.

Svezak II.
1960. – 1974.

naklada
trpimir

Posebnu pažnju Katalinić u knjizi daje pokušajima stvaranja krovne organizacije hrvatske emigracije, osobito kroz prvo Hrvatsko narodno vijeće osnovano 1962. (v. poglavja "XVIII. Suradnja ili jedinstvo?" i "XX. Uzroci neuspjeha I. HNV-a") i drugo Hrvatsko narodno vijeće koje je osnovano 1974. (v. poglavje "XXVII. Proces pokretanja II. HNV-a"). Na tragu liberalno-demokratske orijentacije svoje političke skupine, Katalinić kritizira ekskluzivističku poziciju HSS-a i HOP-a, koji su nastojali zadržati za sebe položaj jedinih političkih predstavnika hrvatskog naroda, ali isto tako i totalitarne težnje koje su išle za stvaranjem monolitne i jedinstvene emigrantske organizacije. Nasuprot tomu, Oršanić i njegov HRS, kojog je i Katalinić pripadao, zastupali su tezu da unutar zajedničkoga političkog predstavništva emigrantskih organizacija mora postojati politički pluralizam.

Središnje mjesto u knjizi, naravno, zauzima povijest Hrvatske republikanske stranke, u kojoj je autor od 1958. obavljao dužnost tajnika. Iako malobrojan i bez velika utjecaja na emigrantsku politiku, HRS je zbog svojega dugog postojanja, prisutnosti na svim kontinentima i razvijene propagandne djelatnosti ostavio neizbrisiv trag u povijesti hrvatske

Ivo Korsky, drugi predsjednik HRS-a

političke emigracije. Stranku je 1951. u Buenos Airesu osnovao Ivan Oršanić, katolički intelektualac i upravni zapovjednik Ustaške mladeži između 1941. i 1944., a od iste je godine izlazilo i stranačko glasilo *Republika Hrvatska*.

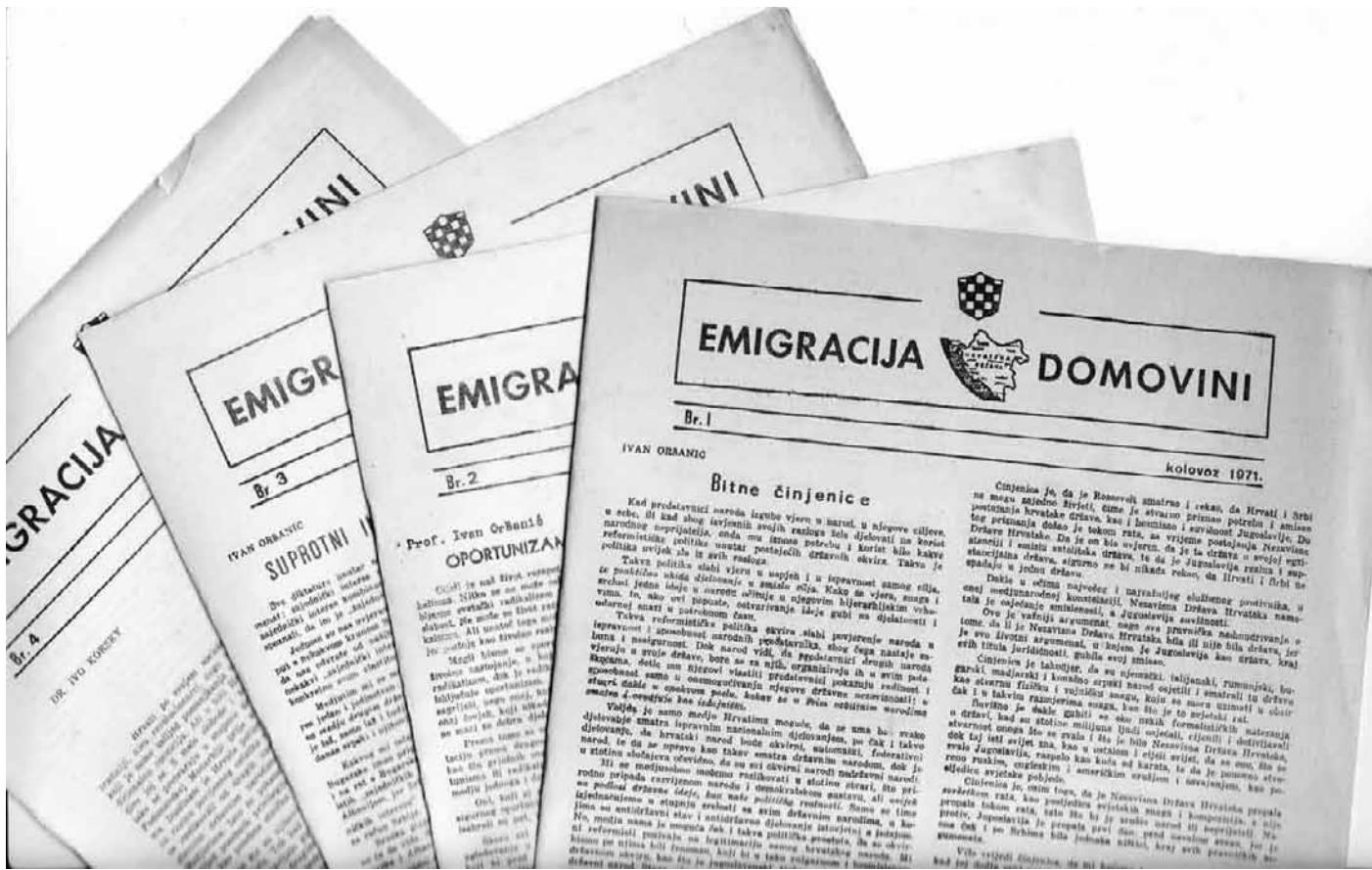
Za razliku od većine ostalih emigrantских skupina, HRS nije pretendirao na to da bude općenarodni pokret ili glavni

predstavnik emigrantske politike, nego je baš inzistirao na svojem stranačkom karakteru. U središtu njegove ideologije stajala je ideja "integralne slobode", koja je prema njezinu tvorcu Oršaniću kao politički ideal vidjela slobodnog pojedinca unutar slobodnog naroda. Nakon razvijanja stranke u Argentini 1950-ih, organizacija se 1960-ih i 1970-ih širi i na druge kontinente, gdje republikanci djeluju putem časopisa *Hrvatska borba* (Washington), *Naš put* (Toronto) i *Rakovica* (Stuttgart). Nakon Oršanićeve smrti 1968. u stranci dolazi do "pomlađivanja", pa predsjednik postaje Ivo Korsky i neki mlađi članovi ulaze u vodstvo stranke.

Velika je prednost Katalinićeve knjige u tome što se ona, za razliku od emigrantske memoaristike, ne usredotočava tek na jednu emigrantsku sredinu, organizaciju ili skupinu, već nastoji dati cjelovit pregled hrvatske političke emigracije, opisujući stanje u emigrantskim zajednicama i u Argentini, i u SAD-u, i u Europi. Tako on detaljno razjašnjava previranja u organizaciji američkih Hrvata krajem 1940-ih i tijekom 1950-ih, opisuje zbijavanja s Ujedinjenim Hrvatima Njemačke

od 1950-ih sve do 1970-ih, piše povijest Jelićeva Hrvatskoga narodnog odbora i sukoba s ubačenim UDB-inim agentom Miroslavom Varošem koji je doveo do do stvaranja Hrvatskoga demokratskog odbora u Europi. Katalinić raspetljava najkontroverznejne teme emigrantske politike: mitologiju oko sporazuma Stojadinović-Pavelić, Luburićevu priču o jordanskom priznanju hrvatske države, Meštrovićeve političke ambicije, Jelićeve veze sa Sovjetskim Savezom, misterij atentatora na Milu Rukavinu, tajne Hrvatske revolucionarnog bratstva itd.

U nedostatku izvora za povijest "druge emigracije" i s emigrantskim naraštajem pred isčešnucem, Katalinićeva knjiga, koja u sebi spaja bogatstvo autorova osobnog iskustva i znanstvenu metodičnost, došla je upravo u zadnji trenutak. Time je pomogla da žrtve i junaštva koje je hrvatska politička emigracija dala za ostvarenje nezavisne hrvatske države ne ostanu u mraku, već da ih i novi naraštaji povjesničara, ali i političkih sljedbenika mogu proučavati, iz njih učiti, njima se nadahnjivati.

Letci „Emigracija domovini“ koje je HRS slao u domovinu u vrijeme Hrvatskog proljeća

ISKRICE

Želiš li živjeti svoj život, ne
očekuj aplauze!

Jadna je ona zemlja u kojoj
onaj koji radi na zemlji, ne
može živjeti od zemlje!

„Penzići“ danas mogu još
samo lajati, ali ne i gristi!
Jer da bi grizao, moraš imati
čime gristi i... što gristi!

„Ide Tito preko Romanije!“
Ide, ide, ali nikako da ode!

Onima koji podigoše
spomenik svom „heroju“
majoru JNA Milanu Tepiću:
Je li taj vaš Tepić upitao one
jadne mlade vojнике, žele
li i oni poginuti za njegovu
Jugoslaviju?

Vlado JURCAN

U SPOMEN

NIKOLA GOJANOVIĆ

1931. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ – Podružnica Karlovac

U SPOMEN

DRAGO ĆORIĆ

1938. – 2018.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

MARKO ĆORIĆ

1926. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

ĐURO CRLJENKO

1930. – 2018.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

ZDRAVKO ČULIG

1927. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ – Podružnica Zagreb
Ogranak Samobor

U SPOMEN

KREŠIMIR LISAK

1933. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

ŠTEFANIJA SRKULJ

1921. – 2018.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

JOZO MATIĆ

1935. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

STJEPAN HUDOLETNJAK

1939. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

TOMISLAV OBRDALJ

27. studenoga 1925. – 8. siječnja 2018.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

PETAR JUKIĆ

1931. – 2017.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

DANICA ŠOŠTARIĆ

1933. – 2017.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

IVAN JURLINA

1922. – 2018.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

IN DIESER AUSGABE

In der ersten Nummer des 29. Jahrgangs der Zeitschrift *Politischer Gefangene* gibt **Egon Kraljević** einen kurzen geschichtlichen Überblick über die Tätigkeit der Kommunistischen Partei Jugoslawiens. Unter dem Titel „Laž, sve je bila laž“ [Eine Lüge, alles war eine Lüge], zeigt der Autor die Haltung von Kommunisten gegenüber der nationalen Frage, dem Hauptproblem des ersten jugoslawischen Staates (von 1918 bis 1941). Die Kommunisten wurden sich, nämlich, schon ziemlich früh bewusst, wie wichtig die nationale Frage ist, und hörten ganz schnell auf, offen den jugoslawischen Unitarismus zu befürworten. Sie verstehen die Nation als eine vorübergehende und temporäre Kategorie, die die bürgerliche Gesellschaft kennzeichnet, die aber im Kommunismus vollständig verschwindet. Aber in der Phase des Kampfes für die Umsetzung der bolschewistischen Revolution ist die nationale Frage verstanden als ein ausgezeichnetes Mittel, Menschen zu mobilisieren. Aus diesem Grund wird allmählich für die Kommunisten die Idee der Föderalisierung Jugoslawiens (die bereits früher von den meisten kroatischen politischen Parteien, und auch einigen Parteien anderer jugoslawischen Völker öffentlich vertreten wurde) akzeptabel. In ähnlicher Weise verhielten sich die Kommunisten in einigen anderen Ländern, zum Beispiel im nationalsozialistischen Deutschland, wo sie bewusst einige nationalsozialistische Parolen übernahmen, um somit ihren Einfluss im Volk zu festigen. Parallel dazu akzeptierten sie Mitte der 1930er Jahre die Politik der Volksfront und die scheinbare Allianz mit den bürgerlichen politischen Parteien im Widerstand gegen die revisionistische deutsche und italienische Politik. Ihre politischen Erben präsentieren heute noch diese Haltung als „noblen Antifaschismus“, wobei es sich eigentlich um reinen politischen Kalkül handelt.

*

Wir veröffentlichen auch zwei weitere umfangreiche Dokumente. Das erste davon ist ein umfassender Bericht, den im Juni 1965 das Regionalzentrum der berüchtigten jugoslawischen Geheimpolizei UDBA [Behörde der staatlichen Sicherheit] aus Mostar verfasste und der sich in der Darstellung der feindlichen Aktivitäten der katholischen Kirche in der Herzegowina erschöpfte. Der Autor des Be-

richts beschreibt die Methoden, mit denen das kommunistische Regime versuchte, die Kirche zu vernichten und ihren Einfluss in der Bevölkerung zu verringern, um danach detailliert die Aktionen einiger Menschen in der Kirche zu analysieren, vor allem der Laien, die vorher im Priesterseminar oder sonst mit der Kirche verbunden gewesen waren und die, nach der Meinung des Regimes, die gebildetste und gefährlichste soziale Schicht repräsentieren, die systematisch gegen Jugoslawien als Staat und Kommunismus als Ideologie handelt. Das zweite Dokument ist eine nicht datierte Anweisung der UDBA über die Anwerbung von Mitarbeitern, die nach Meinung des Redakteurs **Tomislav Jonjić**, aus den 1950er Jahren stammen könnte. Das Dokument zeigt deutlich, welche persönliche Schwächen und Lebenssituationen die Geheimpolizei nutzte, um Einzelpersonen und Gruppen für die Mitarbeit zu gewinnen, damit sie eigene Familienmitglieder, Freunde und Nachbarn bespitzeln.

*

Josip Šintić befasst sich mit der Zerstörung der Ortschaft Gornja Vasa und der umliegenden Dörfer in Žumberak, einem Waldgebiet in der Nähe von Zagreb, zum großen Teil von griechisch-katholischen Einwohnern bewohnt. Da die meisten

dieser Dörfer gegenüber dem Unabhängigen Staat Kroatiens loyal waren, waren sie 1942 und 1943 und nach dem Zweiten Weltkrieg der Vergeltung jugoslawischer Partisanenkräfte ausgesetzt. Der Autor bringt eine Reihe von neuen Daten und Zeugnissen, die diese Ereignisse in ein anderes Licht rücken, und als Teil des Artikels wird die Liste der Opfer aus dem Dorf Gornja Vas veröffentlicht, ungeachtet der Umstände ihres Leidens und ihrer politischen Orientierung.

*

Während sich **Mato Lukačević** an einige der Begräbnisplätze zurückinnert, die er als Soldat im Zweiten Weltkrieg gesehen hat, schildert **Maja Runje** die Verfolgung und das Leiden der Kroaten in dem Dorf Maradik im Osten Syrmiens, nahe der heutigen kroatischen Grenze zur Republik Serbien. Das Schicksal dieses Dorfes ist typisch für das Leiden der Kroaten in Syrmien und anderswo. Unmittelbar nach dem Einmarsch der jugoslawischen Partisanen im Herbst 1944 wurde eine große Anzahl von Dorfbewohnern auf eine Reise ohne Rückkehr mitgenommen. Fünfunddreißig Menschen haben ihre Loyalität gegenüber Kroatien und ihre stille Verachtung für den Wiederaufbau Jugoslawiens und den Sieg der Kommunisten mit ihrem Leben bezahlt.

Krašić, Pfrarrkirche des sel. Alojzije Stepinac

IN THIS ISSUE

In the first issue of the 29th year of *The Political Prisoner*, **Egon Kraljević** gives us a summary of the history of the Yugoslav Communist Party. The article, entitled „Lie, it was all a lie“, the author shows the Communist stance regarding the national question, which was a key problem of the first Yugoslav state (1918-1941). The Communists became aware of the importance of the national question early on, so very soon they ceased to openly represent Yugoslav unitarism. To them, a nation was a temporary category which is immanent to the bourgeois society, and which will disappear entirely in Communism. But, during the phase of the struggle for a Bolshevik revolution, the national question was recognized by them as a great way of mobilizing the people. That is why Communists gradually accepted the idea of a federalised Yugoslavia (an idea publicly accepted by most Croatian political parties, and some parties of the other nations of Yugoslavia). The Communists would act in a similar fashion in some other countries. For instance, in Nazi Germany, they adopted some National Socialist creeds, because they thought it will expand their influence with the people.

At the same time, in the mid 1930s, they adopted the politics of the People's Front and an apparent alliance with civil political parties, against the revisionist German and Italian politics. Their political heirs claim that as a noble act of „anti-fascism“, while in fact, it was a cold and calculated political move.

*

We also publish two substantial documents. The first of them is a report of the Mostar subsidiary of the UDB-a (State Security Administration) dated June 1965, regarding the enemy actions of the Catholic church in Herzegovina. The author of the report describes the methods by which the Communist regime tried to break the Church and minimize its influence with the people. It also analyses in detail the actions of some clerical circles, and especially, the secular people which used to be in seminaries or were otherwise affiliated with the Church, and who, according to the regime, represent the most educated and the most dangerous category of people, who systematically act against Yugoslavia as a state and communism as an ideology. The other document is an

undated UDB-a instruction regarding the recruiting of collaborators. The editor, **Tomislav Jonjić**, believes that it originates from the 1950s. That document shows which personal weaknesses and difficulties that service used to gain individuals and groups to inform against their family, friends and neighbours.

*

Josip Šintić writes about the massacres of Gornja Vas and the surrounding villages in Žumberak (a forested region close to Zagreb, often populated by Greek Catholics). Because most of the inhabitants of those villages were loyal to the Independent State of Croatia, in 1942 and 1943, as well as after World War II, they faced retribution at the hands of Yugoslav Partisan forces. The author brings new information and testimonies which cast a different light on the earlier depictions of those events. A list of the victims from Gornja Vas, regardless of their political orientation or the circumstances of their death is published as part of the article.

*

While **Mato Lukačević** reminds us of some gravesites and graveyards he remembered as a soldier in World War II, **Maja Runje** depicts persecution and the killings of Croats in the village Maradik in east Srijem, close to the present-day border between the Republic of Croatia and the Republic of Serbia. The fate of that village is typical for the killings of Croats in Srijem and elsewhere: as soon as Yugoslav Partisans entered the village in 1944, a large number of the villagers were taken to a journey with no return. Thirty five people paid their loyalty to Croatia (as well as their silent disapproval of Yugoslavia's rebuilding and Communist victory) in blood.

Kupres, parochial church

Godina: NIKOLA DRAGIČEVIĆ, paroh
Upravljajuće vjeroispovisiti
m o t s k o m.

MINISTARSTVU PRAVOSUDA I BOGOŠTOVLJA

Z A G R E B

Za vrieme bivše Jugoslavije kao paroh grško-istočne vjeroispovist u Imotskom - Glavini primao sam na ime mjesecnih beriva netto 2049 Din. od Patriašijskog Upravnog Odbora u Beogradu, koja beriva su tekla sve do mjeseca travnja 1941.god.

Ova beriva odnosila su se na ličnu plaću i porodičnu na ženu i troje djece.

Primanje ovih beriva priznato je odlukom Ministarstva Narodnog Gospodarstva - Odjel za državne financije broj: 7525/41.

Iako je gornjom odlukom priznato primanje citiranih beriva ja od isključivo mjeseca svibnja 1941.god. do danas nisam primio nikakove plaće.

Temeljem gore spomenutoga molim da mi se zastala beriva prema nastalim preinakama isplate za vrieme od 1. svibnja 1941.g. do danas, jer sve do danas vršim povjerenu mi dužnost, a nikakovom odlukom nisam maknut sa ove dužnosti.

Naponenuti mi je da sam kao crkveni službenik bio razvrstan u VIII. po. grupu I.period. povišice.

ZA DOM SPREMAN !

Imotski, dne 10.XI.1941.

Nikola Dragičević, paroh.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST

IMOTSKI

Primljeno 10/11/1941
Broj 8798 Ml II

Veličajni župari Cetina

omis

Potpisa se ne nadležnost.

Imotski, dne 17. studenoga 1941

za tuu opunuu

Kotarski predstojnik

Klement

666

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Upravljateljstvo drž. bezbjednosti
za grad Dubrovnik

B-
398/1
20/11/1946 god.
SPLIT

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Opunomoćstvo uprave drž. bezbjednosti
za grad Dubrovnik

Br. 3A

11/1946 god.

DUBROVNIK

OPUNOMOĆSTVU UDBE ZA KOTAR

D U B R O V N I K

Predmet: Okružnica 345-IV od 21.VIII.46.
sredjivanje materijala za registraciju.-

U vezi sa konačnim sredjivanjem materijala po okružnici 345-I od 21.VIII.1946 god.. povraćamo Vam spisak lica koji su izgubili pravo glasa i molimo Vas da u istom upotpunite činjenice generalije/bez kojih je suvišna registracija, jer se prilikom korišćenja sa kartotekom nikad ne može ustanoviti da li se karakteristike zaista odnose na dotočno lice. Osim toga, po mogućnosti, naznačite adresu za svako otseljeno lice, jer ćemo Vas sa takovina odmah razduživati i obznanjavati ono Opunomoćstvo na čijem se terenu isti nalazi.

Pored gore navedenog, a u vezi sa okružnicom potrebno je da nam još dostavite slijedeće:

1. Spisak lica likvidiranih poslije oslobođenja, kratkim postupkom ili presudom, sa naznakom kada je presuda izvršena, od koga i zašto.
2. Spisak rodbine za gore navedena lica uz kratke karakteristike, sa naznakom rodbinske veze sa istima.
3. Spisak lica koja su bila po UDBI hapšena, sudjena a sada su na slobodi, bilo da su kaznu izdržala ili amnestirana. Navesti zašto su bila hapšena i po kom su suđu bila sudjena.
4. Dostavite trebovanje za registraciju svih onih koji su osudjeni na više godine i još danas se nalaze na izdržavanju kazne. Za te lica se trebuje i uspostavlja obrazac 4.i. 5., te se privi šalje za istim u logor, a drugi se pohranjuje u arhivu Otsjeka. Stoga prikupite sav materijal ovih lica i dostavite nam ga uz trebovanje, a uz to svakako naznačite logor.

U vezi sa tačkom 2.ovoga dopisa povraćamo Vam i odnosni spisak u svrhu eventualnih dopuna i ispravaka obzirom na materijal pod tačkom 1.

Molimo Vas da spiskoviti trebovanja budu čitko i tačno ispisani jer je to osnovni dokumenat za kartoteku. Napominjemo da svaki od ovih spiskova završite sa klauzulom, te da bude potписан od Opunomoćenika, te da nam ih šaljete u duplikatu, što ćemo Vam povratiti kad naznačimo brojeve registra.

Ogore navedenog materijala, dostavite nam u prvom redu spisak strijeljanih, te rodbinu istih, a zatim ostalo, obzirom da je sve u zakašnjenju.

Smrt fašizmu - sloboda narodu.

za Šefu Otsjeka:

Ivo

Vidošević Ivo